

SAMMANSTÄLLNING AV HÄNDELSER I BOLAGETS HISTORIA

Författad av Disp. Bengt Nordström med tillägg av VD Björn Nordström

Historien om **AB Dan. Lundgrens Läderfabrik i Falkenberg** börjar år 1802 och slutar 200 år senare. Vad som beskrivs, är fyra generationers arbete, med att bedriva lädertillverkning fram tills dess att hantering av läder upphörde i bolagets regi.

Beskrivning, i sin helhet, är en bilaga till arkivförteckningen för AB Dan. Lundgrens Läderfabriks arkiv som förvaras hos Landsarkivet i Lund.

En publik version, som är begränsad fram till branden 1956, finns även tillgänglig på Nationella arkivdatabasen (NAD) sok.riksarkivet.se

Kort om arbetet

Bengt Nordström har sammanställt detta material innan hans bortgång i mars 2013. Materialet var ursprungligen insatt i två A4-pärmar med texten skriven på maskin och dator. Insprängd i texten fanns kopior, i några få fall även original, på handlingar som han hänvisad till. Även en hel del "lösa" kopior fanns i pärmarna.

I mitt arbete med historien har jag sammanställt texten och infogat annat material som fanns i den löpande texten. För refererade handlingar som finns i Landsarkivet och i efterhand kan spåras till en volym så har bilagorna bytts ut till referenser. I de fall jag inte vet i vilken arkivvolym handlingen finns i eller eventuellt handlingen är kvar i vårt arkiv så är den skannad / kopierad och medtagen som bilaga.

Jag har i möjligaste mån inte ändrat i min pappas text utan låtit denna vara som han skrev. I de fall en handling fanns "lös" i pärmarna har jag beskrivit dess innehåll och angett en referens till handlingen. I några fall har det varit svårt för mig att veta varför just denna handling var av intresse men jag har låtit hans val av handlingar vara grunden för historien. Egna kommentarer till texten ligger ofta som en fotnot.

Jag har även arbetat in egna notiser i historien baserat på vad jag har hittat i arkivet i sambandet med att arkivet överlämnades till Landsarkivet samt händelser som berör min pappa och farfar och som kanske låg min pappa för nära i tiden för att ingå, enligt hans tycke. Samtliga mina egna noteringar är skrivna i *kursiv* stil.

När det gäller min pappas anteckningar som gäller hans privatliv, referens [R5], så vill jag kommentera de många resorna och anteckningar om priser mm. Jag har valt att lyfta in all text där det har funnits en koppling till företaget. Detta för att man tillsammans med andra handlingar kanske kan få en bättre bild av olika händelseförlopp. Pappa var ständigt på resande fot, även efter det att han bosatt sig i Frankrike. Hans intresse för resor färgar beskrivningen då fokus ligger på själva resan istället för vad som avhandlades på olika besök. I underlaget [R5] finns betydligt fler resor dokumenterade men det rör sig i så fall om rent privata resor. Jag har genomgående tagit bort referenser till valutakursen, privata inköp samt i vissa fall måltider och kostnaden för dessa. Rumspriser och resekostnader har jag däremot valt att behålla då de, i de flesta fallen, är möjlig att jämföra över åren.

När det gäller Gustaf Nordströms anteckningar [R4] så har Bengt renskrivit dessa julen 1980/81. Han valde då att i regel utesluta noteringar om inköp av hudar, priser, läderförsäljning, kundbesök, kunders födelsedagar etc.

Bengt gjorde även i juli 2006 en sammanställning för Falkenbergs designmuseum (RIAN) med titeln "Historik över Lundgrenska garveriet – AB. Dan. Lundgrens Läderfabrik – Falk-Läder AB. Falkenberg". Samanställning bygger huvudsakligen på material ur de två ursprungliga pärmarna men i några fall har noteringar tillkommit. Jag har valt att arbeta in dessa och då referera till sammanställning (R64).

Under januari 2022 fick jag kontakt med Sven Larsson som just då kommit med boken "Falkenberg Staden Formas 1830-2020". Genom hans hjälp fick jag tillgång till en del av Carl Estmars material från Falkenbergs Stadsarkiv och därför har jag kunnat beskriva en del om släkten Lundgrens och företagets tidiga år. Efter ett eget besök, i Falkenbergs stadsarkiv, har jag kompletterat med ytterligare några detaljer.

Mars 2023

Konung GUSTAV IV ADOLF var regent åren 1792 - 1809.

- 1802** 2 juli föddes Tobias Lundgren, grundaren av garveriet. Föräldrar hette Tobias och Lena Caisa (Helena Christina) Lundgren. Mamman var född Wetterström. Se vidare bilaga med beskrivning av familjen Lundgren. [B1]
- 1808** A.F. Möller skriver i sin bok "Ur Falkenbergs Kyrkoböcker från 1800-talet" följande: "Detta år förklarades, sedan Sverige förra året fört krig emot Frankrike, i vilket hela Svenska Pommern förlorades, krig af Ryssland, Preussen och Danmark emot Sverige, och således Sverige ensamt med England emot många och mäktiga fiender. Sveaborgs annars oöfvervinnerliga fästning i Finland intog ryssarne på is och under förårets vinter. Utom Wasa stad, som plundrades och nästan omänskligt af ryssarne både folk och egendom behandlades."

Konung KARL XIIT var regent åren 1809 - 1818.

Konung KARL XIV JOHAN var regent åren 1818 -1844.

- 1818** Eventuellt skulle sonen Tobias flyttat till Göteborg och återkommit till Falkenberg under åren 1822 - 1825 för att därefter flytta till Ängelholm. Från Ängelholm återkom han 28 augusti 1826. [R57]
- 1826** 12 oktober gifte sig Tobias **Lundgren** med änkan Petronella **Hallberg** (född Larsson) som är hans första hustru. Hon var född i Laholm 12 oktober 1789. De får tre barn (och ett dödfött). Petronellas tidigare man, Johan Hallberg, avled 21 september 1826¹ och var skomakare. Kan Tobias varit gesäll hos honom? [B1] [R57]
- 1827** 8 januari bifaller Magistraten i Falkenberg (§14) skomakargesällen Tobias Lundgren ansökan om burskap för skomakarmästare. [R57 KL4793]
- 1828** 24 februari. Enligt omröstningslängd var Skomakare Tobias Lundgren delägare, genom giftermålet med änkan Petronella Hallberg, till gård nr 123. [R57 W]
- 1834** 25² juni utfärdades fastebrev för garveriidkaren Tobias Lundgren å den i stadens andra rote belägna gården No. 47 med tillhörande tomt, utmark och torvmosse. Gården sträckte sig från nuvarande Storgatan 32 i Falkenberg ned till Ågatan 31. Se lagfartsprotokoll från den 17 september 1883 [R6 #1].
- Carl Estmar har 1987-10-23 gjort följande anteckningar om köpet: Skomakaremästaren Tobias Lundgren köpte gården 47 på offentlig auktion³ 1833-12-14. Köpebrevet är daterat 1833-12-30. Köpesumma 666 Rdr 32 sk Banco. Tomten 47 (beteckning 1808-1921) ingår i Pokalen 6 och i del av Pokalen 4.
- Fastedom meddelades 1834-06-25⁴ nr 125 för "Skomakaremästare Tobias Lundgren".

¹ Osäker på denna uppgift då lysning inför bröllopet skett 21/9, 30/9 och 7/10 [R57 W]

² Notera att i refererad handling från 1883 anges 24 juni.

³ Säljare var Bengta Christina Sahlberg (f. Hjelm), änka 1833 efter hökaren Pehr Sahlberg, ägaren av granngården nr 48.

⁴ Uppbud vid tre tillfällen, 13/1, 10/2 och 10/3 1834. Fastslagen enligt Rådhusrätten 25/6 1834 No 125.

Fastigheten intecknades 1837-11-25 med anledning av ett lån på 530 Rdr i "Rikets Ständers Bank" enligt skuldebrev. I inteckningsprotokollet tituleras Lundgren "Garfweri Factoren och Skomakaremästaren". I skuldebrevet åberopas som säkerhet bl a brandförsäkringarna nr 4880 och 7432.

Brandförsäkringen nr 4880 hade tecknats 1830-12-17 av hökaren Pehr Sahlberg. Den redovisar ej någon garveribygnad men däremot en bränneribygnad, som stod kvar till omkring 1858, då den utdömdes⁵. Försäkringen nr 7432 tecknades av T. Lundgren 1837-01-13 och beviljades 1837-01-25. Då redovisas en "Garfweribygnad med eget Tak"⁶ i två våningar. Bl a antecknas 6 st "Garfwerikar" och en "Barkqvarn".

Angående garveriets vidare öden hänvisas till "Kommentarer till En slitstark näring i Falkenberg"⁷. Eric Rasmusson anger i sistnämnda att Lundgren "byggde sitt garveri 1834 – eller möjligen 1835 –" Av ovanstående att döma synes år 1836 vara troligast. [R57]

Det finns även en notering i Carl Estmars underlag avseende lagfarten;
"Det kan uppfattas att Lundgren sålde den 16 december 1833 sin gård nr 123 till kakelugnsmakare Olaus Nyman". Från Carls Estmars underlag⁸ avseende husförhörslängden står att Olaus Nyman och hans hustru Lisa betalade 466 Rdr 32 Banco för gården. [R57 W]

Gustaf Nordström har antecknat följande:

"Den 14 nov. 1933 är det 35 år sedan bolaget stiftades. Det skedde den 14 november 1898. Den 23 mars 1933 meddelade John Lundgren mig att hans far Garvare Tobias Lundgren var född 1802. Att han först var skomakare men sedan började med att bereda läder. Till en början hade han ej något garveri utan använde silltunnor som garvkar. Han bodde då 'nere i stan'⁹. Flyttade sedan till inköpt fastighet vid torget där har uppförde sitt garveri på gården. Fastigheten hade då nyss brunnit. Han lät bygga det hus som nu står där. Hans första hustru dog strax efter branden i lunginflammation. Hon blev förkyld under branden då de halvnakna måste lämna sitt hem. När de sökte rädda hans skomakeriverkstad sade han: 'Låt lästerna brinna för jag ämnar ej använda dem mera'. Det är ej otroligt att han började med garveri 1834 eller 1835. Han gifte sig med sin andra hustru 1844, Hon var mor till Dir. Daniel Lundgren, grundaren av läderfabriken med samma namn. Denne L. byggde de garveribygnader som på senare tid funnits å tomten vid torget."

1834 20 december finns på gården 47, enligt mantalsskrivningen för 1835, förutom familjen Lundgren (2 vuxna, 3 barn) även Gesällen Olof P. Myrin (f. 1810-12-21) och Lärlingen Johannes Lämngren(?) (f 1813-07-12) samt dito Olof Nilsson (f. 1817-10-08). [R57 MA347]

⁵ Denna byggnad står dock kvar på ett foto taget cirka 1865 – 1869, se vidare 10 september 1841.

⁶ "tillbyggd No 4", Se vidare brandförsäkring 7432.

⁷ I Carl Estmars material finns ett brev till Riksantikvarieämbetet i Kungsbacka den 1988-02-01. I den medföljande bilagan (två versioner) till brevet "Kommentarer till En slitstark näring i Falkenberg" så belyser han några fel som finns i Erics uppsats i boken [R61]. Se slutet av detta dokument för dessa kommentarer.

⁸ Estmar utnyttjar ibland material från Ernst Walerius

⁹ Antagligen syftar Johan på gård 123 som ligger söder om St. Laurenti kyrkan.

- 1837** 9 januari omnämns Skomakarmästare Tobias Lundgren i brandstadskommittén. [R57 W]
- 1837** 13 januari tecknas försäkring nr 7432 och där anges tre hus tillbyggda de i försäkring 4880 försäkrade 1, 2 och 3. Tillbyggt No 2 (d v s byggnad 4) är ett uthus och tillbyggt detta är byggnad 5 som anges som garveribyggnad med måtten 7,13 * 5,34 m. Två våningar "hwaraf den nedre utförd af sten och den öfre af trä". 1:a våningen "ett med garfwerikar inrett rum". Avgiften baseras bl a på "6 st Garfwerikar och Barkqwarn". Ytterligare ett uthus är tillbyggt byggnad 5 (garveriet). Av försäkringen framgår alltså att byggnaderna 1,2,4,5 och 6 sitter samman och enbart byggnad 3, bränneriet, är fristående. [R57]
- 1837** 25 november omnämns Tobias Lundgren för första gången som "Garverifaktor och Skomakarmästare"¹⁰. Denna dag in-tecknas gård 47 med anledning av ett lån på 530 Rdr i "Rikets Ständers Bank". [R57]
- 1838** 29 januari blev en Emanuelsson i Stafsinge instämd för att han "nerkört och illa slagit ej mindre än Faktor T. Lundgrens hustru, även skomakaren Lars Möller" [R57 W N:32]
- 1838** 6 april blev garverifaktor och skomakaren Tobias Lundgren invald ledamot bland stadens äldste. [R57 W N:123]
- 1839** 21 december finns på gården 47, enligt mantalsskrivningen för 1840, förutom familjen Lundgren (2 vuxna, 3 barn) även Skomakargesällen C. Ericsson (f. 1800, 39år), dito S. J. Svensson (f 1803, 38år), dito D. Berg (f 1819, 20år), Garvargesäll N.P. Möller (f 1808, 27år), drängen Lars Bengtsson (f 1803, 36år) och Pigan oläsligt förnamn Christeus doter (f 1821, 19år). [R57 MA345]
- 1841** 27 januari. Vid den stora stadsbranden brann garveriet ned till grunden. Det var en smällkall vinternatt och garvare Tobias hustru Petronella fick lämna sin bostad i bara nattlinnet. Här nedan följer en beskrivning av branden.

På grund av de ofta förekommande eldsolyckorna, som till största delen hade sin orsak i den vanliga taktäckningen, utfärdade landshövdingen 1746 förbud mot användande av halmtak, emedan sedan 1718 "nästan andra gången genom dessa elaka takens läggande Staden afbränd varit". Flera husägare började nu även använda grästorvor för taktäckning. Carl Hårleman berättar också i sin "Dagbok över en resa" 1749, att många hus i Falkenberg numera även försetts med tegeltak.

Den största branden, som hemsökt Falkenberg inträffade 1841, varunder alla byggnader på båda sidor om Storgatan från Bro- till Hotellgatan avbrändes. Även hökeriänkan Sahlbergs hus på Gamla hotellplatsen nedbrann. Att olyckan blev synnerligen kännbar för samhället och isynnerhet för dem, som drabbats härav, är helt naturligt och en riksinsamling igångsattes för att hjälpa de nödställda. I Jönköpings tidning för den 6 febr. lästes följande upprop:

¹⁰ Enligt Ernst Walerius den 6 november.

"Den 27 jan. detta år mellan kl. 2 och 5 på morgonen utbrast uti apotekare Ekman's hus här i staden, belägen midtför bron, en häftig wädeld. Detta hus war beläget uti den mest tätt bebyggda delen av staden. Winden var syd-sydost med häftig storm. Inom en halftimma woro fyra av de större och tvenne mindre itända. Större delen fingo bärgadt litet eller intet av sitt lösörebo. och det lilla, som bärgades, blev fördärfvad och förskingradt. Kl. 5 på morgonen woro dessa hus nedbrända, och man hoppades, att en tvärgata skulle jämte folkets ansträngning avböja eldens vidare härjning; men innan man visste ord af, hade en flygande eldgnista obemärkt inträngdt på ett höränne, och elden började nu åter att härja, samt nedlade ytterligare tio hus. Omkring kl. 10 fm. woro sålunda sexton manhus med tillhörande uthus och magasiner samt ineliggande gröda och handelsvaror förvandlade till aska. Tjugofyra hushåll med 130 personer husvilla, och en stor del icke ägande en klädnad att skyla sig med för den stränga väderleken, eller en smula mat att stilla sin hunger med. De afbrända husen woro i allmänhet de största i staden, de brandskadade bland de behållnaste. De återstående stadens invånare äro till största delen så fattiga, att de äga endast ett knappt bröd för dagen, härledande sig till betydlig del derifrån, att detta är tredje eldswädan som inom 14 år härjat detta fattiga samhälle, vilket allt sammanlagdt gör belägenheten för de brandskadade desto svårare.

Kära kristendomssyskon! Kasten en medlidsam blick på dessa olyckliga! Den skärf, som meddelas under adress till undertecknad, skall samwetsgrant warda utdelad till de brandskadade och tacksamt redovisas i Statstidningen.

Falkenberg den 29 jan. 1841.

C. L. Dragstedt Pr & P. L."

1841 10 september anger Tobias Lundgren i försäkring nr 9596 följande byggnader, samtliga av furu- och grantimmer med tak av tegel:

1. Boningshus, 15,44 * 5,94 m. Två våningar samt vind med fyra rum var, inkörspport och två skorstenar.
2. Köksbyggnad, 15,59 * 5,34 m, tillbyggd nr 1. En våning samt vind, skorsten och tre rum i källare. "I wagnbod med portar"
3. Garveribygnad, 11,43 * 5,34 m, tillbyggd nr 2. Två våningar samt vind med två rum var och "Inmonterad panna av jern"
4. Uthus, 13,06 * 5,04 m, fristående på södra sidan. En våning med vind.

[R57]

1843 3 januari avlider Tobias hustru Petronella Lundgren i lungsäcksinflammation. Hon var Tobias hustru i första äktenskapet. De hade följande barn; Johanna Catharina, Ulrika Susanna, Hilma Petronella. Se arvsskiftet 16 april 1874 [R6 #79] samt [B1].

1843 14 september. Efter verkställt arfskifte, hvarigenom Tobias Lundgren emot stadgade villkor förklarar vara ensam ägare af förenämnda gård No.47. Se lagfartsprotokoll från den 17 september 1883 [R6 #1].

Konung OSKAR I var regent åren 1844 - 1859.

1844 25 april Gifter sig Tobias Lundgren med Anna Elisabeth Lundgren (hustru nr. 2). född 26 augusti 1820 i Göteborg. [B1]

1845 23 juni för garveriidkare Tobias Lundgren utfärdade fastebrev å stadsjordarne på vestra gårdet No. 44 2 tunn- 63/4 kappland och af No. 45 och 46 circa 14 kappland eller tillhopa två tunn- tjugo och 3/4 kappland. Se lagfartsprotokoll från den 17 september 1883 [R6 #1].

1848 30 juli skriver A.F. Möller i sin bok "Ur Falkenbergs Kyrkoböcker från 1800-talet" följande: Sockenstämma hölls den 30 Juli 1848 på grund av kon. befhdas kungörelse af den 14 i samma månad angående utväljande - i anseende till kolerafarsortens annalkande till riket - af en sundhetsnämnd i enlighet med kungl. kungörelse af den 9 Juli 1831. Nämnden skulle bestå af, ordföranden som utnämndes af landshöfdingen, oberäknat, minst fem för upplysning, nit och drift kände män. Församlingen valde till denna sundhetsnämnd: rådman L.M. Lundberg, handlande J.L. Dragstedt, H. Wennerholm, J. Öhrwall, **faktor T. Lundgren**, guldsmed A.J. Lundberg och skeppare SB. Kjellberg. [R28]

1850 26 januari *utökas försäkring 9596 (tecknad 1841-09-10) med försäkring nr 14045 avseende ett uthus med måtten 20,78 * 5,34 m. Två våningar med vind och fem rum på första våningen samt "I loge läder och magasinsrum". I Estmars underlag betecknas detta uthus som byggnad 4, "på södra sidan", men uthuset kommer 1865 (försäkring 31910) att betecknas som byggnad 5.* [R57]

1853 21 februari för garveriidkare Tobias Lundgren utfärdade fastebrev "på stadens östra gårde liggande, jordane No. 301 af tio och 302 af nio och trefjerdedels kapplands anjord". Se lagfartsprotokoll från den 17 september 1883. [R6 #1]

1854 4 april föddes sonen Daniel i Tobias äktenskap med Anna Elisabeth. Han kommer att bli grundaren av Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik. [B1]

1854 *Äldsta bevarade handlingen i arkivet är en Märk- eller hudbok år 1854.* [R1]

1855 3 december utfärdades fastebrev "å de på östra gårdet belägna jordstyckena under No. 299 och 300 ett tunnland 19 kappland, No. 303 – 19^{1/4} kappland, No. 304 – 17 kappland, No. 305 – 10^{1/2} kappland och No. 305 – 8^{1/2} kappland". Se lagfartsprotokoll från den 17 september 1883 [R6 #1].

Konung KARL XV var regent åren 1859 - 1872.

1865 19 maj ansöker Tobias Lundgren om en ny brandförsäkring, som ersätter de tidigare 9596 och 14045. Den nya försäkringen beviljas 1865-05-31 och får nr 31910.

Byggnaderna 1 – 4 har samma utformning som tidigare men byggnaden i försäkring 14045 (1850-01-26) är nu intill uthus 4 i söder och har nummer 5.

Garveribyggnaden (byggnad 3) beskrivs här som två våningar med den undre i sten, innehållande två inredda rum med eldstad, och den övre i trä, även den med två rum.

Uthus 4 beskrivs innehålla ”stall, fähus och magasinsrum” och uthus 5 ”Magasinsrum i undre och i öfre våningen loge, magasinsrum, lador”. [R57]

Carl Estmar hänvisar till ett foto¹¹ av Fredrik Bratt från cirka 1865 – 1869.

Foto: 1 Staden sedd från doktorspromenaden, Fredrik Bratt, 1865-1869

Nedanstående karta är från 1878 och här har Carl ritat ut var bränneriet (i förgrunden till höger) och ytterligare ett mindre uthus (till vänster om bränneriet) kan ha legat enligt fotot. På kartan finns även byggnader utritade som inte fanns när fotot togs (nya garveriet 1876 och magasinsbyggnaden från perioden 1879-1882). Däremot syns på Bratts fotot delarna¹² av den långsmal byggnad som troligen utgör uthusen 4 och 5 enligt försäkring 31910.

Carl menar att byggnaderna 1 till 3 ovan är den L-formade byggnaden utmed Storgatan till vänster på kartan och denna visar, tillsammans med angivna mått i brandförsäkringen, att garveribyggnaden legat vid norra gränsen ca 21,5 m från Storgatan/Rådhusstorget. [R57]

¹¹ Falkenbergs museum nr 3557. Även i Sven Larssons bok ”Falkenberg Staden formas 1830 – 2020” [R66]

¹² Av bilden tycker man sig se tre delar och på kartan 1878/1879 består uthuset av fyra delar. Kanske kortet är taget efter 1865? Notera dock att endast två byggnader finns försäkrade på den ”södra delen” av tomten i Estmars material fram till 1882.

Foto: 2 Bränneribyggnadens läge på karta 1878

1869 14 maj avlider Tobias Lundgren i en ålder av 66 år, 11 mån. och 14 dagar. Enkefru Anna E. Lundgren sitter i orubbat bo enl. avtal mellan henne och Tobias, dagtecknat den 18 september 1862 [R6 #79].

1869 13 augusti gjordes bouppteckning efter Tobias Lundgren. Se andra stycket i protokollet från arvsskiftet den 16 april 1874 [R6 #79].

Konung OSKAR II var regent åren 1872 - 1907.

1874 16 april förrättas arvskifte efter Tobias Lundgren. Denna dag sammanträdde i Falkenberg, för verkställande af arfskifte efter Garverifabrikören Tobias Lundgren, hans sterbhusdeltagar eller enkan Anna Elisabeth Lundgren samt ej mindre deras i äktenskap sammanafnade barn Tekla Elisabeth genom sin man Färgerifabrikören C.J.A. Andersson och ogifta Augusta Charlotta Lundgren, född den 6 Mars 1849, samt Handlanden P.J. Lundberg såsom förmyndare för söner Daniel och John Lundgren och Anna Fredrika Lundgren än äfven från den aflidnes föregående äktenskaps efterlämnade bröstarfvingar, döttrarna Johanna Katarina och hennes man Lantbrukaren Seth Erik Stålbom, Hilma Petronella och hennes man Skolläraren Johan Sandegren och Herr Lantbrukaren E. Delin såsom befullmäktigadt ombud för Ullrika Susanna Lundgren och hennes man vice Kronofogden F. Ad. Delin. Se vidare [R6 #79].

1875 16 april utställer enkan Anna E. Lundgren ett skuldebref å tretusen kronor till Garfware M. Rörbeck i Falkenberg [R6 #68].

1875 *Tas fotot nedan som visar garveriets dåvarande arbetspersonal, fyra personer. Den andra från vänster räknat, är faktor Lundgrens kompanjon, Jakob Svensson, vilken belönades med Patriotiska sällskapets förtjänstmedalj¹³. Längst till höger är faktor*

¹³ Stig Svenssons mamma, se [B1], har även kommenterat bilden men angett 1854 som årtal för medaljen.

Lundgrens yngste son, John, född 1860 och således garverilärling redan vid 15 års ålder.¹⁴ I namnposten för fotot finns även namnet C. Johansson med. [R2, R3]

Bengt har gjort följande anteckning om fotot som även finns i bolagets arkiv.

Kortet är antagligen från 1890-talet och troligen tagit framför "Lundgrenska garveriet" som låg nere vid Ätran. Andra mannen från vänster håller i händerna en s.k. "FALS" och mannen till vänster om honom håller i handen en "SKAVKNIV". Alla fyra synes arbeta i kalkavdelningen vilket framgår av att stövlarna äro vita av kalklösning. B.N. 28.07.2003

Foto: 3 Garveriets personal 1875

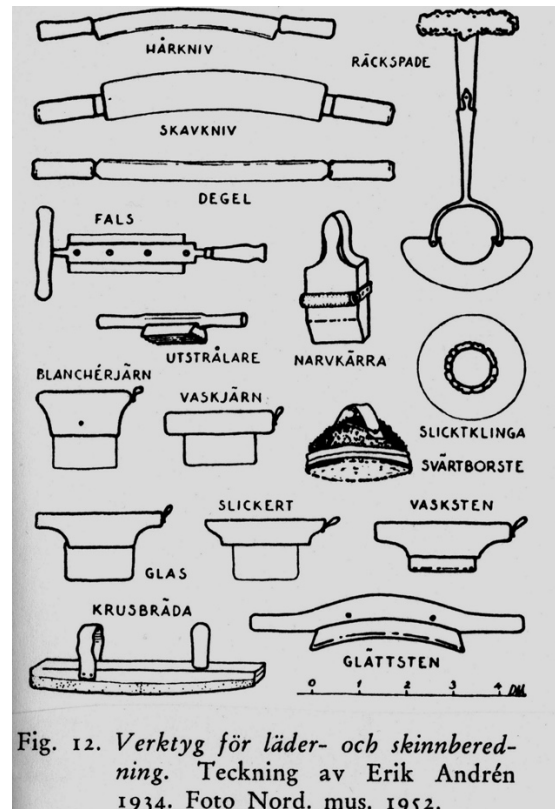

Fig. 12. Verkyg för läder- och skinnberedning. Teckning av Erik Andrén 1934. Foto Nord. mus. 1952.

1876 15 maj säljer Anna E. Lundgren tomten No. 47 till sonen Daniel.

"Till min son Daniel Lundgren försäljer jag härmedst hela min här i staden belägna tomt under No. 47 i andra roten vid Stadens torg med alla å berörda tomt uppförda åbygnader samt tillhörande utmarksjord och torfmosse, för en öfverenskommen köpesumma stor Sitontusen (?) Kronor; hvilken köpesumma, såsom betald genom hans, härmed qvitteras; och afhänder jag mig alltså ofvannämnde tomt med dertill hörande hus och jord samt tillegnar det sålunda sålda min bemälda son Daniel Lundgren att genast eller när han för godt finner tillträda; hafvande jag till mera visso egenhändigt undertecknat detta köpebref i nedannämnde vittnens närvaro, som

¹⁴ Från en okänd tidningsartikel som troligen handlade om Jakob Svenssons medalj då texten i original innehåller "ovannämnde Jakob Svensson". Originaltexten har angivet fel födelseår, 1859, för sonen Johan (1860-06-18) samt att han var äldsta sonen. Daniel var äldsta sonen och Johan den yngsta. I databasen om bilden finns även namnet "Johansson C" angivet i fältet Avbildade namn.

skedde i Falkenberg den 15 Maj 1876. Anna E. Lundgren.

På en gång närvarande vitnen: Gustaf Holm - Ad. Jönsson”
[R6 #80].

Bengt uppfattade att genom detta avtal blev Daniel ägare till tomt nr 47. Carl Estmar har inte antecknat något om detta avtal och jag har i nuläget ingen förklaring till vad detta avtal har betytt. Det är först 1882 som Daniel blir ägare till gården och flera källor anger att han även 1882 övertog garveriverksamheten. Kanske meningen ”att genast eller när han för godt finner tillträda” kan vara en ledtråd, vad vi i dag kallar för ett ”Letter of intent”. Hans mor ville att Daniel skulle kunna driva verksamheten som sin egen med vetskap att han senare skulle överta gården.

1876 12 september tecknar garveriänkan Anna Elisabeth Lundgren en försäkring nr 42749 avseende byggnad nr 6, 58 fot från nr 5. ”Vid Ätra ån i öster på gården”. ”Hus af trä”, 12,17 m * 9,50 m. ”Inredt till garfveri med torkvindar, spis med innemurad jernpanna samt ett rum med jernkamin”. [R57]

Följande anteckningen är gjord av Ernst Walerius någon gång under första hälften av 1900-talet på kortet nedan som Ernst sänt till bolaget aug. 1948. [R3]

Foto: 4 Elfgatan norr om bron år 1908.

Tvåvåningshuset t.v. är gamla garveriet. Envåningshuset av rött tegel. Där låg färgeriet, som i början av 1900-talet innehades av Dan. Stenberg. Det höga stenhuset med tornet (skorsten) i mitten av bilden är Falkens bryggeri. Det mörka under bryggeriet vid kajen är den gamla tvättflotten. På trappan (framför garveriet) hängdes hudarna ut i vattnet i kättingar till sköljning. Nedgången till älven närmast för vattning av hästar och uppdragning av laxkar.

Nedan följer ett foto på garveribyggnadens baksida, taget från gården på tomt nr 47 ca 1930. [R3]

Foto: 5 Enligt anteckningar på foto, ca 1930, uppförde garveriänkan Anna Elisabeth Lundgren garveribygnaden 1876. [R3]

- 1879** *2 augusti biföll byggnadsnämnden en ändring av tomtgränsen mellan tomten 47 och 48. Med anledning nybyggnationen av stadshotellet, samma år, (BN 1879-04-12 §10) hade en tomtjustering skett så att tomten 47 fick en del av 48 benämnd 48A. Se nedan tomtkarta 1879 över dels 47 och 48A. [R57]*
- 1879** *Uppmättes nedanstående tomtkarta och på denna har Carl Estmar har markerat läget för de i försäkringen 9596, från 1841, angivna köks (byggnad 2) och garveridelarna (byggnad 3). Nya garveriet ligger till höger på tomten, utmed Ätran och magasinerna 4, 5 mf ligger nederst på tomten. Här framgår även tomtens utseende, efter tillförande av del 48A, samt placeringen av den kommande nya magasinsbyggnaden finns med.*

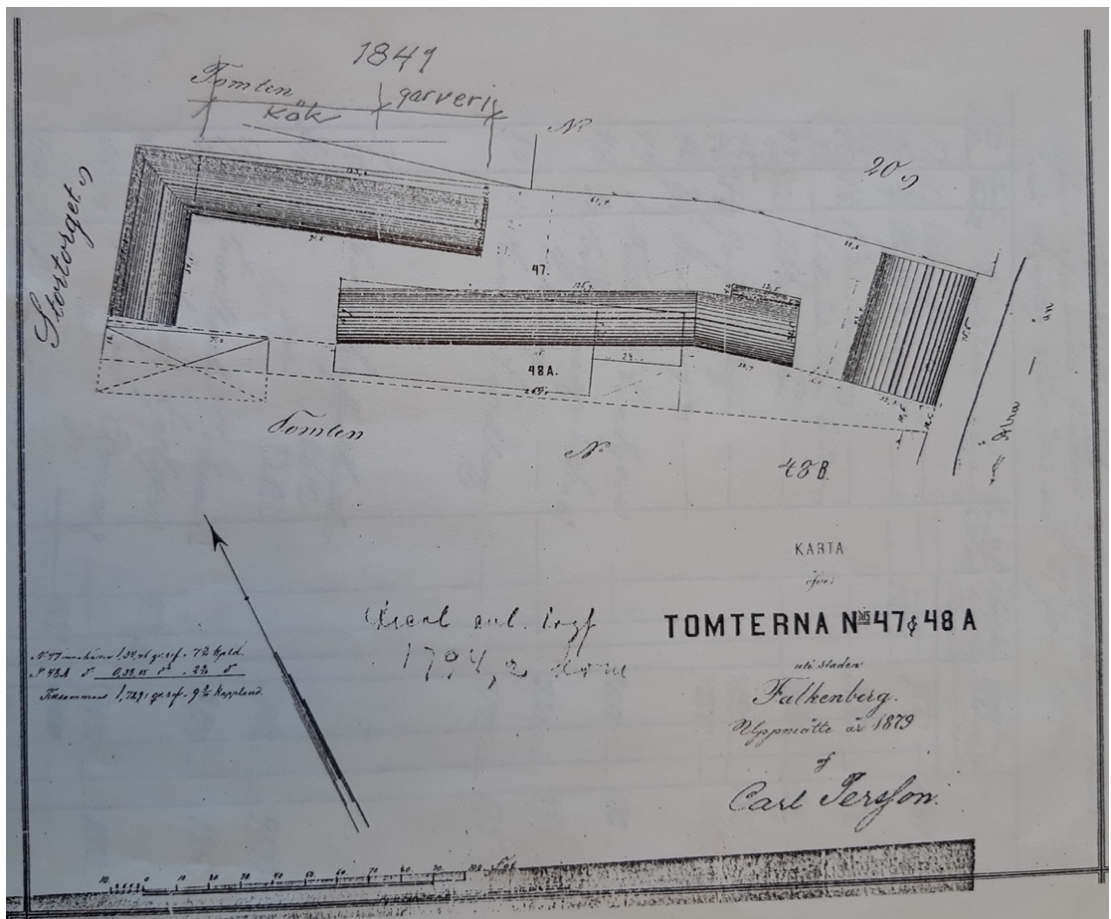
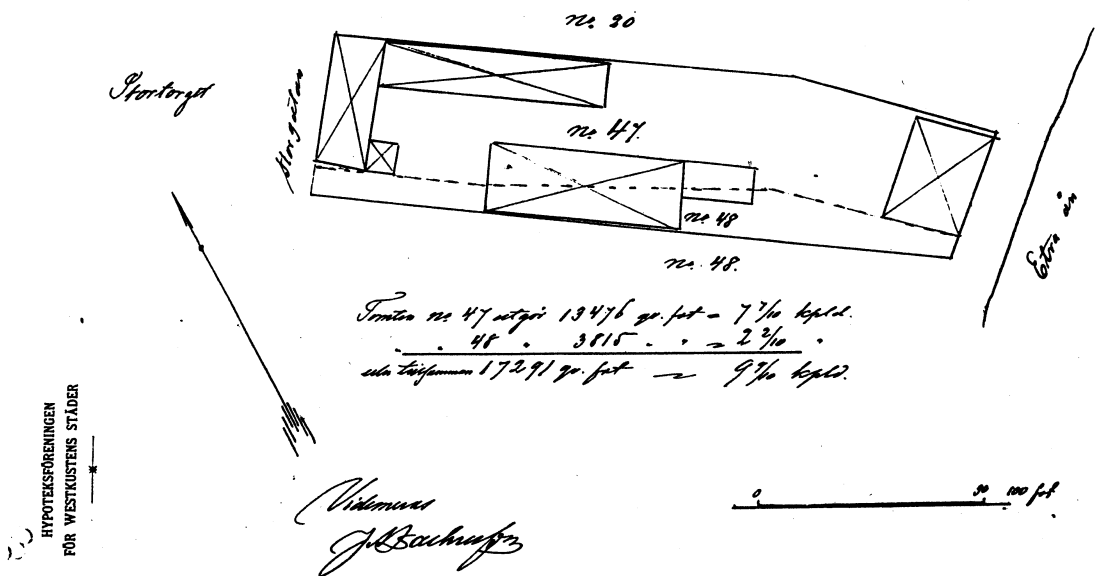

Foto: 6 Tomterna nummer 47 och 48A uppmätt 1879.

1881 Stadsingenjör C.A.G. Persson gjorde en karta över tomten No. 47 och tillhörande andel av No 48 (48A). Hela arealen utgör 17.291 kvadratfot och denna information tycks komma från den år 1879 upprättade kartan. [R6 #16].

Öfver "Karta öfver tomten n:o 47 och en del af tomten n:o 48 i Staden Falckenberg" uppmätt år 1881 af C.A.G. Persson, Stadsingenjör"

1882 Carl Estmar har antecknat att bland byggnadsnämndens äldsta handlingar har påträffats ritningar tillhörande byggnadslov 1882 för en ny gårdsbyggnad.

Tidpunkten för byggnadslovet är oklart då protokollen från byggnadsnämnden saknas under åren 1881 – 1885 men baserat på att man justerade tomten augusti 1879 och bygganden i oktober 1882 (se nedan) ingår i en brandförsäkring så borde den vara byggd under åren 1879 – 1882.

I bygglovshandlingarna beskrivs magasinsbyggnaden, som skall ersätta en äldre, bestod av 2-3 våningar (beroende på marklutningen) och innehöll bl a "barkbod" i tre plan i östra delen, "wagnbod", "häststall" (4 spiltor), "afträde", "drängk." (i häststallet och ej mycket större än en av spiltorna) och magasin i västra delen samt "kostall" (6 bås), "gödselkam." och foderlador i mitten. Av fasadritningarna att döma var det ett korsvirkeshus. [R57 §5, §14]

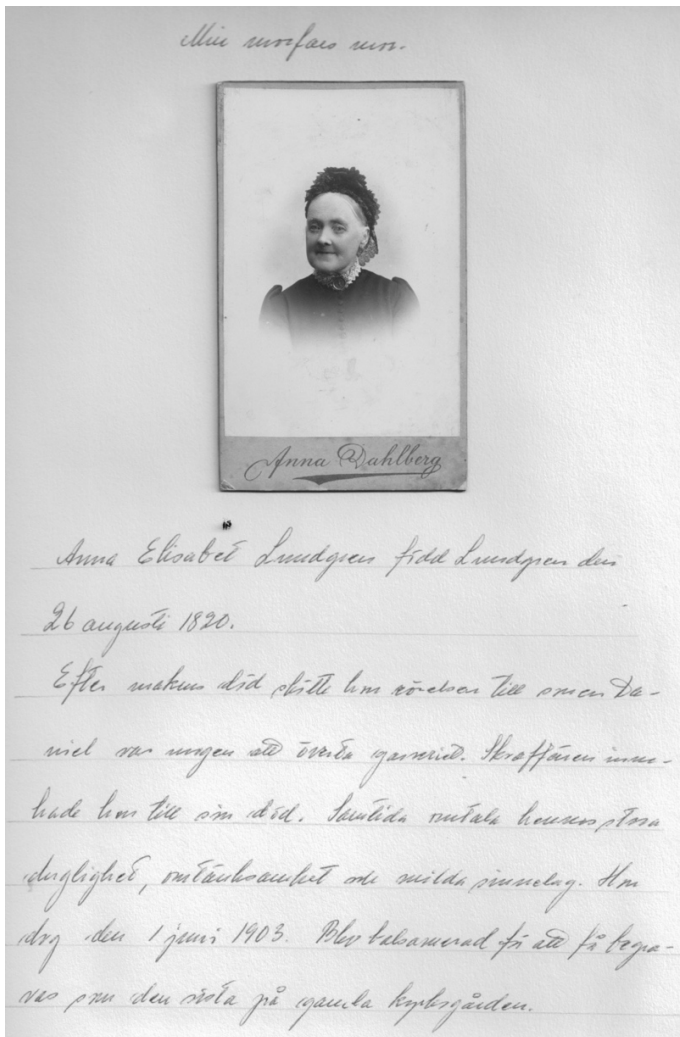
Foto: 7 Enligt texten på fotografiet, som är taget 1933-09-18, föreställande magasinsbyggnaden skulle den vara uppförd på 1880-talet och innehålla ett stall på kortsidan mot bygganden på storgatan. I detta skulle Dan. Lundgren haft sex hästar. [R3]

Foto: 8 Karta över tomt 47, kopierad från A. Arvidssons stadsplan 1878 [R3]

1882 10 juli Övertager Daniel Lundgren det av fadern Tobias grundade garveriet. "Afhänder sig enkan Anna E. Lundgren ofvannämnda egendom och detta emot en öfverenskommen och genom särskild förbindelse betald köpeskilling stor Tjugofemtusen /25.000/ kronor och må min son Daniel Lundgren genast tillträda; förbehållande jag mig dock för min lifstid 3 rum i nedra våningen af det å nämnda

gård invid stora gatan belägna boningshus. Se utdrag af lagfartsprotokollet, hållit hos Rådstuvurätten i Falkenberg den 17 September 1883”¹⁵ [R6 #1].

Min morfars mor

Anna Elisabeth Lundgren
född Lundgren den 26
augusti 1820.

Efter makens död skötte
hon rörelsen till sonen
Daniel var mogen att överta
garveriet. Skoaffären
innehade hon till sin död.
Samtida omtala hennes
stora duglighet,
omtänksamhet och milda
sinnelag. Hon dog den 1 juni
1903. Blev balsamerad för
att få begravas som den
sista på gamla kyrkogården.

Foto: 9 Fotot ovan kommer från Stig Svenssons mammas album. Notera att dödsdatumet är den 31 maj 1903

1882 25 oktober Enligt försäkring nr 50776 skall byggnaderna 2 – 5 (angivna i försäkring 31910 1865-05-19) vara nedrivna och i denna försäkring angivna byggnader 2 och 3 vara uppbygga i deras ställe. Byggnaderna beskrivs enligt:

1. Vid Storgatan, torget, 15,44 * 5,94 m, hus av trä i två våningar. På övre våningen 5 rum, nedre "2 rum, salubod med bokammare (?) samt ett kontor".
2. I norr på gården i vinkel mot och sammanbyggd med byggnad 1. Hus av trä med två våningar, 26,72 * 5,32 m. 5 rum, kök "brygghus (?) med bakugn", packbod. "Å vinden 3 rum. Under byggnaden är en källare med bjälklag"

¹⁵ Att Daniel detta år övertog driften av garveriet nämns i bl a följande källor, en tidningsartikel (Sveriges Läder- och Skoindustri Nr 5 1/3 1915), boken "Ur Falkenbergs Kyrkoböcker" från 1918 samt även i Klas-Göran Stehn beskrivningen av släkten samt av Bengt. Som en parentes kan nämnas att Eric Rasmusson, som var anställd på garveriet några år på 30-talet, i en tidningsartikel i HN 1941 nämner 1880 men han har i senare artiklar angett 1882.

3. I söder på gården, mitt för och 20 fot från byggnad 2. Hus av trä med tre våningar, 24,05 * 8,61 m. Första våningen stall, fähus, foderlada, selkammare, 4 packbodas, gödselhus. Andra och tredje våningen magasin samt en foderlada.

[R57]

- 1882** 26 oktober gifter sig Garfverifabrikören Daniel Lundgren (28 år) med Hilda Constantina Nelson (18 år). [B1]
- 1883** 14 augusti erhåller Daniel Lundgren från en garvare i Osby uppgift om arbetslöner m.m. [R7 #1].
- 1883** 1 september utställer Daniel Lundgren ett skuldebrev på niotusen kronor till innehavaren av brevet [Referens saknas]
- 1883** 17 september Enl. bouppteckning, denna dag, efter Tobias Lundgren som efterlemnad omförmälda gård No. 47 och inägojord, dessa fastigheter med full äganderätt tillagts och, emot utgivande af bestämde penningbelopp till mannens arvingar, överlåtits å hans enka Anna Elisabet Lundgren; och blef, på grund af hvad sålunda förekommit, lagfart i afseende å berörda gård och tomt No. 47 med tillskiftad utmark och torfmåsse samt inägojord under No. 44, 45, 46, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305 och 306 beviljad. Daterad som ovan på Rådstufvurätten i Falkenberg [R6 #1].
- 1883** Tillverkades bl.a. följande lädersorter: Sulläder och bindsulläder för skoreparationer och skotillverkning. Plattläder för seldon och sadelmakeriarbete. Skoovanläder för skotillverkning samt toffelläder för trätöfflor. [R64]

Foto: 10 Gamla affären sett från Rådhusorget 1910-1920. Magasinsbyggnaden skymtar till höger. [R3]

- 1887** 30 november tecknas försäkring nr 55844 som ersätter den tidigare från 1876 (nr 42749) rörande nya garveribyggnaden vid Ätran. "Inrett till i nedra våningen garferi med ångpannerum, däri finnes en stående ångpanna jemte maskin af 4 hästkrafter, läder-? -aek och sullädermangel, i öfre våningen ett verkstadsrum jernkamin samt tvenne torkrum, deraf det ena med jernkamin och det andra med ångrör."". [R57]
- 1889** 12 juni köper fabrikören Daniel Lundgren av Bengt Johan Berntsson och hans hustru Johanna Beata Berntsson 34.475 kvadratfot af inegojorden No. 394 enl. köpebref den 12 juni 1889 [R6 #2].
- 1891** ansöker Daniel Lundgren om att få bygga en ladugård på sin "inägojord nr 394, belägen söder om och intill s k Rastebacken". Uppgiften kommer från Sven Larssons bok (sid 116, 118). Området ligger där bolaget senare kommer att bygga sitt kontor och färdiglager söder om Fabriksgatan. Se även karta på sidan 125 i boken. Notera att lagfart för nr 394 erhöles först 1892 enligt nedan. [R66]
- 1892** 30 maj meddelar Rådstufvurätten i Falkenberg, att lagfart denna dag blifvit beviljad för ofvannämnda köp [R6 #2].
- 1894** 30 januari får Daniel Lundgren avslag på följande begäran hos byggnadsnämnden:
"Får härmed vördsamt anmäla det jag nödgas vidtaga den förändring med min garveribyggnad (Pokalen 4) att plankväggarna i undervåningen utbyta mot sådana av tegelsten (grundmur). Falkenberg den 19 januari 1894" [R57 BN §4]
- 1894** 2 mars erhålls byggnadslov för en ladugårdsbyggnad¹⁶ "invid ... inägojords gräns emot stadens norra allmäningsjord" enligt följande begäran till byggnadsnämnden:
"Får härmed vördsamt anhålla om Byggnadsnämndens tillstånd att å inägojord n_o 394 få uppföra en byggnad 30 fot ifrån den förutvarande, 82 fot lång, 12 fot hög å väggarna samt 40 fot bred att inredas till lager o lador. Byggnadssättet blifver s.k. skrankväggar på stolpar med tak af asfalt.
Falkenberg den 13 Febr 1894 Dan. Lundgren" [R57 BN §7, §8]
- 1894** 12 april upprättas ett kontrakt mellan Dan. Lundgren och herrar A.P. Johansson och C. Anderson vari Lundgren upplåter tillsvidare allt s.k. nerarbete i mitt Garfveri och det på följande villkor och priser: Se kopia på kontraktet [R7 #2]
- 1895** 15 juli erhåller Daniel Lundgren byggnadslov enligt följande två ansökningar:
"Får härmed anmäla det jag å inägojorden n_o 394 ämnar uppföra en byggnad af granit, 34 fot lång, 24 fot bred och 7 fot hög å väggarne med tak af asfalt på brädunderlag.
Falkenberg den 20 maj 1895"
Samt:

¹⁶ I Carl Estmars brev till Riksantikvarieämbetet i Kungsbacka den 1988-02-01 finns en bilaga. Bilagan finns i två versioner där kommentaren angående "Sid 4, Den nya läderfabriken stod klar 1898" har förändrats. Byggnadslovet för ladugården 1894 har tidigare tolkats som bygglov för garveribyggnaden.

"Den stenbyggnad jag ämnar uppföra å inägojorden n_o 394 skall användas till förvaring av saltade hudar. Falkenberg den 7/6 1895" [R57 BN §24, §28]

1895 19 september skriver Daniel Lundgren följande till byggnadsnämnden:

"Får härmed vördsamt anmäla det jag ämnar låta uppföra ännu en våning å den byggnad på inägojorden n_o 394 hvartill Byggnadsnämnden gifit sitt tillstånd den 15 siste juli. Denna våning som kommer att muras af tegel skall vara 8 fot hög samt användas till förvaring af foderämne, redskap m m."

Byggnadslov erhålls dagen därpå. [R57 BN §45]

1896 *Enligt bolagets olika historiebeskrivningar så anges detta årtal som det år när Daniel Lundgren började med garvning på Rastabackarna. [R62]*

Största delen av garveriets fabriksbyggnad ligger på dock på nr 297 och på mindre delar av 299, 295G, 298 [R14 #59]

1897 22 juli har byggnadsnämnden gjort följande noteringar från Garferifabrikören Dan. Lundgren: *"I hela undre våningen insätta s.k. butiksrutor" (utmed "stora gatan"), "väggen åt gårdssidan utflyttas 6 fot", "i butiken till höger borttages en skiljevägg" [R57 BN §36]*

1898 *Säljer kvarnägaren Sven A Jönsson omkring fem tunnland av Holgerslyckan till fabrikör Daniel Lundgren och ombudsman Carl Stenberg. [R66, Sid 118]*

1898 4 augusti skriver Daniel Lundgren följande begäran till byggnadsnämnden:

"Härmed får jag anhålla om tillstånd att uti torkrum i andra våningen af mig tillhöriga stenbyggnad å inägojorden n_o 394 härstädes insätta jernkamin med derifrån genom taket ledande gjutna jernrör. Kaminen skall ställas i mitten af rummet på underlag av plåt, och komme röret att vid genomgången af taket behörigen isoleras." [R57 BN §50]

1898 14 november hålls konstituerande bolagsstämma med aktietecknarna i Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik i Falkenberg därvid voro närvarande;

Fabrikören Dan. Lundgren i Falkenberg
Bokhållaren A.C. Johansson i Falkenberg
Med. Doktor C.H. Björk i Falkenberg
Kyrkoherden David Davidsson i Falkenberg
f.d. Apotekare T.P. Hallberg i Falkenberg
Ombudsmannen C. Stenberg i Falkenberg
Lantbrukare Osc. Dahlqvist i Dahlsgård

§1 Till ordförande valdes Doktor C.H. Björk.

§ 2 Sedan af inbjudarne för bolaget upprättad stiftelsurkund af den 27 sistlidne Oktober, som påföljande dag blifvit till Konungens Befallningshafvande i två exemplar ingifven, föredragits jämte därå tecknad inbjudning till aktieteckning, utvisande att aktier tecknats för tillhopa 200.000 kr hvarför aflemnats godkända förbindelser betalbara den 1 nästkommande Mars, förklarades af de närvarande "Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik" bildadt.

§3 Häräfter antogs en så lydande Bolagsordning."

Till styrelse valdes; Fabrikören Dan. Lundgren, Bokhållare A.C. Johansson och Ombudsmannen Carl Stenberg med Kyrkoherde Dav. Davidsson och Apotekare T.P. Hallberg till suppleanter. Se protokollsbok 1898-1925 [R11].

1898 22 december Utdrag af protokollet hos byggnadsnämnden i Falkenberg. Från garfverifabrikören D. Lundgren aflemnades till byggnadsnämnden en så lydande skrifvelse:

"Till Byggnadsnämnden i Falkenberg.

Får härmed vördsamt anmäla det jag å min egande jord, belägen å stadens norra allmänning¹⁷, ämnar uppföra en garfveribyggning af sten med tak af asfalt, 250 fot lång, 63 fot bred och 26 fot hög å väggarne. Ritning såväl som tomtkarta följer. Falkenberg den 20/12 1898. Dan. Lundgren".

"Efter uppläsandet af skrifvelsen, som var åtföljd af ritning och plankarta, beslutade byggnadsnämnden att öfverlämna ärendet till helsovårdsnämnden för erhållande af dess yttrande. Som ofvan. In fidem:". [R8 #1] [R57 BN §87, år 1899 §3 och §10]

1898 31 december vid styrelsesammanträde utsågos Fabrikören Dan. Lundgren och Bokhållaren A.Ch. Johansson att var för sig teckna bolagets firma. [R11]

1899 17 januari Utdrag af protokollet hos byggnadsnämnden i Falkenberg.

"Vid företagen behandlig af det från byggnadsnämnden sammanträde den 22 sistlidne December uppskjutna ärende, rörande af garfverifabrikören D. Lundgren gjord anmälan om uppförande af en garfveribyggning å stadens norra allmänning, föredrogs från helsovårdsnämnden infordradt yttrande af innehåll, att helsovårdsnämnden icke hade något att erinra mot byggnadens uppförande å uppgifvna stället, med villkor att afledningen utaf orenlighet och vatten blefve på ett betryggande sätt anordnad och beslutade byggnadsnämnden att på grund af 24 § i stadens byggnadsordning hos stadsfullmäktige hemställa om tillstånd till uppförande af ifrågavarande byggnad under iakttagande af de utaf helsovårdsnämnden uppställda villkor. Som ovan. In fidem:". [R8 #2]

1899 25 januari tecknades byggnadskontrakt med Byggmästare O. Olsson. Snickaremästare var G. Blåberg och murare var ovannämnda O. Olsson. [R11]

1899 14 februari. Vid styrelsesammanträdet beslutades att ändra paragraferna 14, 21, och 23 i bolagsordningen. Kongl. Patent- och Registreringsverket i Stockholm hade anmärkt på dessa paragrafer.

"Det beslutades att föreslå, stämman måtte bemyndiga Styrelsen att för bolagets räkning uppföra fabrikslokaler i huvudsaklig öfverensstämmelse med upprättade ritningar samt att inköpa för fabriken drift erforderliga maskiner och arbetsredskap allt enligt räkning".

¹⁷ Enligt Bengt kallades dessa utmarksjordar för "Rastebackarna" emedan de vore upplåtna som rast- och bivackplats för infanteri och kavalleri då de färdades genom stadens norr- eller söderut.

Därefter bestämdes löner för verkst. direktören med 6.000.- kr, Förste bokhållaren 2.000.- kr, bokförelserna 780.- kr. Detta var årslöner.

"Styrelsen hemställde om bemyndigande af stämman att för erhållande av nödigt rörelsekapital att upptaga lån intill 100.000.- kronor". [R11]

1899 20 februari. Extra bolagsstämma. Närvarande var 9 personer som representerade 160 st. aktier i bolaget.

Det beslutades om ändring i Bolagsordningen vad gäller paragraferna 14, 21 och 23.

Bestämdes om överlåtelsen av Dan. Lundgrens egendom, bl.a. tomten No. 47 till bolaget. Det utsågs två personer som skulle å bolagets vägnar närvara vid inventering, att för värdering tillkalla sakkunnig person samt att underteckna för överlåtelsen erforderliga handlingar under iakttagande av dels att Fru Anna E. Lundgren och Fröken Augusta Lundgren bibehållas vid den bostadsrätt de hava i gården No. 47 eller annan i samma gård därmed jämförlig lägenhet dels att, sedan förteckning över de Fabrikör Dan. Lundgren säkra fordringar som bolaget skall övertaga, upprättas, denna skall ytterligare granskas och godkännas av aktieägarna O. Dahlqvist och A. Falkman.

Styrelseordförande Dan. Lundgren "redogjorde för hitintills vidtagna åtgärder för den nya fabriken samt upprättade kontrakt om leverans af mursten och trävirke och murningsarbete genomgått, bemyndigades Styrelsen att för bolagets räkning i hufvudsaklig öfverensstämmelse med upprättade, nu företedda ritningar uppföra nya fabrikslokaler äfvensom att för kompletteringar af de förutvarande för fabriken drift inköpta erforderliga maskiner och arbetsredskap allt i löpande räkning".

"Stämman bemyndigade Styrelsen att för bolagets räkning i och för erhållaf nödigt rörelsekapital upptaga lån i mån af behof intill etthundratusen kronor". [R11]

1899 1 mars beviljades af Kongl. Patert- och Registreringsverket registrering för Aktiebolaget Dan. Lundgrens läderfabrik. [Referens saknas]

1899 10 mars. Utdrag af protokollet hos byggnadsnämnden i Falkenberg.

"§10 Sedan från stadsfullmäktige ankommit utdrag af dess protokoll för den 21 nästlidne Februari, utvisande att de för sin del icke hade något att erinra mot bifall till garfverifabrikören Dan. Lundgren, i byggnadsnämndens protokoll den 22 December 1898 och den 17 Januari 1899 omförmälda ansökan om tillstånd att å honom tillhörig jord å stadens norra allmänning uppföra en garfveribyggning, med vilkor att byggnadsföreslaget verkställdes på sätt nämnden föreslagit, beslutade byggnadsnämnden, vid nu företagen behandling af detta ärende, att lämna tillstånd till byggnadens uppförande å uppgifna stället, under iakttagande de deraf, att afledning utaf orenlighet och vatten blefve på ett betryggande sätt anordnad. Som ovan. In fidem:". [R8 #3]

1899 20 mars. Erhåller Aktiebolaget Dan. Lundgrens läderfabrik lagfarten för gården 47 med tillhörande mark [R6 #3].

1899 10 april. Styrelsen beslutade att, för att bereda bättre utrymme väggarna i fabriksbyggnaden skulle göras 12 fot i stället för 10 fot höga.

"Åt herrar D. Lundgren och A. Ch. Johansson uppdrogs att anskaffa för fabriken erforderliga maskiner och inventarier". [R11]

1899 Lördag 17 juni firade man bygget med taköl enligt en tidningsartikel om fabriksbygget i *Falkenbergs Tidning* Nr 71, 19 juni. Se nedan samt [R23]

1899 19 juni. Sedan Fabrikören Carl Uhrberg i Warberg avlidit beslutade Styrelsen att behålla bolagets avsättnings- och uppköpsområde och därför övertaga den avlidnes sterbhus varulager till fakturerat pris och att hyra affärslokalen på 5 år mot årlig hyra av 600.- kronor.¹⁸

Foto: 11 Vykort med butiken i Varberg.

1899 28 juni. Tidningsartikel (*Falkenbergs Tidning*) om en olyckshändelse vid fabriksbygget.

19/6.
Det nya garveriet,
som för A.-B. Dan. Lundgrens Läderfabrik uppföres å Rastebackarna härstädes hade i onsdags hunnit så långt att takstolen då var rest, och det s. k. takölet hölls i lördags e. m., då arbetarna erhöles sin dagspenning i gratifikation.
Den nya garveribygnaden som uppföres i tre våningar av rött tegel är av ansenliga dimensioner, 250 fot lång och 63 fot bred. 30 man arbetar på bygget och snickeriarbetet verkställes av snickaremästare G. Blåberg och mureriarbetet av murare O. Olsson, härstädes, förut bosatt i Halmstad.

Foto: 12 Nedkortad version av artikel i *Falkenbergs Tidning* nr: 71 från 1899-06-19

28/6.
En sorglig olyckshändelse
inträffade i går morse vid halv 7-tiden å A.-B. Dan. Lundgrens under byggnad varande garveri, i det timmermannen Oscar Carlsson från Lia, som var sysselsatt med täckning av taket å nämnda byggnad, släppte en takpappersrulle och, då han skulle fasttaga densamma, störtade ned från en höjd av 9 meter. Han föll på grusbotten och några yttre skador förmärktes inte, men då han var sanslös, fördes han genast till doktor Svartling, som efter att ha konstaterat en starkare hjärnskakning, förordnade om den skadades intagande å sjukstugan, där han på eftermiddagen avled utan att hava återfått sansen. Den förolyckade var omkring 30 år gammal och ogift.

Foto: 13 *Falkenbergs Tidning* nr: 27 från 1900-03-06

¹⁸ I arkivet finns sporadiska handlingar kvar från affären i Warberg, exempelvis räkenskaper [R13] och brev [B3]

- 1899** 3 juli "Lagfartsbevis §28
Rådstufvurätten i Falkenberg gör veterligt att lagfart, jemlikt Kungl. Förordningen den 16 juni 1875, blifvit denna dag under §27 i protokollet beviljad å ett och ett halft tunnland af Norra Allmanningen härstädes, hvilket jordområde Fabrikör Daniel Lundgren, enligt köpebref den 14 December 1898 för ettusen tvåhundra kronor tillhandlat sig af Falkenbergs stad." [R10]
- 1899** 3 augusti. Pannprovsningsbevis som anger att "nämnda pannan kalltryckts till 11 kg/cm² under 15 minuters tid och dervid befunnits tät och utan formförändring motstått detta tryck" [R7 #3].
- 1899** 30 augusti beslutade styrelsen att f o m den 1 oktober och tills vidare borthyra de i övervåningens södra del av gården No. 47 belägna tre rum till Fröken Augusta Lundgren mot en årlig hyra av 150.- kronor.

Beslutades att upptaga ett lån å 40.000.- kr och att till säkerhet därför inteckna bolagets samtliga fastigheter, skolande förbindelserna ställas till innehafvaren på 3 månaders uppsägning och lyda å 25.000.- och 15.000.- kronor. [R11]
- 1899** 16 oktober. Styrelsesammanträde. Enär Kongl. Patent- och Registreringsverket i anledning av styrelsens uraktlåtenhet att inom föreskriven tid anmäla att mini-meaktiekapitalet till fullo inbetalats, genom beslut den 4 sistlidne September förklara bolaget upplöst och ombildning därav samt nyregistrering måste ske, beslutade styrelsen föreslå stämman, att bolaget skall anmälas i likvidation och årsstämning å dess borgenärer sökas och till likvidatorer måtte utses nuvarande styrelsen D. Lundgren, A.C. Johansson och Carl Stenberg härstädes.

"Styrelsen beslutade föreslå stämman, det styrelsen finge i uppdrag, att vidtaga erforderliga åtgärder för bolagets ombildning och förklarade sig styrelsen villig att betala alla härför uppkommande kostnader". [R11]
- 1899** 17 oktober. Bolagsstämma. Närvarande 6 aktieägare representerande 148 aktier och genom ombud 9 aktieägare representerande 41 aktier.

På styrelsens förslag beslutades enhälligt att bolaget skulle ombildas och uppdrogs å styrelsen att på egen bekostnad vidtaga därför erforderliga åtgärder; skolande envar aktieägare efter det nya bolaget registrerats erhålla aktier i detsamma i mån av delaktighet i det upplösta bolaget. [Ref saknas]
- 1899** 30 oktober intogs i Aktiebolagsregistret följande uppgifter för Aktiebolaget Dan. Lundgrens läderfabrik.

Kungl. Patent- och Registreringsverket Aktiebolagsafdelning, Stockholm meddelar följande [R9 #A]

"Den 30 oktober 1899 intogs i aktiebolagsregistret följande uppgifter för Aktiebolaget Dan. Lundgrens läderfabrik, som lyder under rådstufvurätten i Falkenberg:

Liquidationen verkställes af styrelsens ledamöter såsom likvidatorer: fabrikören Dan. Lundgren, bokhållaren Anders Christoffer Johanson och ombudsmannen Carl Stenberg, alla i Falkenberg o. Firman tecknas af Lundgren och Johanson hvar för sig; hvilket härmed till bevis meddelas.

Stockholm den 30 oktober 1899.

Ex officio:

E.F. Björkman”

1899 Oktober. Driften kom igång i den nya fabriksbyggnaden denna månad och i sin helhet under februari 1900. [Referens saknas]

1899 11 november. "Att Aktiebolaget Dan. Lundgrens läderfabrik här i staden bedriver garfverirörelse varder härigenom intygadt. Falkenberg den 11 November 1899. På Magistratens vägnar.

W.B. Bengtsén."

[R6 #4]

1899 13 november. Utdrag ur intecknings- och förlagsinteckningsprotokollet avseende ett förlagslån på 4 gånger 25.000 kr (100.000 kr) upprättat den 6 november 1899 [R6 #5 till #11].

1899 14 november. Styrelsesammanträde.

"Från Byggmästaren O. Olsson, här, hade inkommit räkning å bygnadsarbetet vid nya fabriken å 5.295 kronor 75 öre, hvarå han uppburit 4.851 kronor 85 öre, hvidan enligt räkningen hans tillgodohafande skulle utgöra 443 kronor 90 öre, men då Olsson dels icke fullgjort honom enligt kontrakt den 25 Januari detta år åliggande arbeten i sin helhet, dels påfört bolaget oskäligt högt pris för öfverarbeten hade styrelsen anmodat byggnadskontrollanten Byggmästaren N.P. Bengtsson härstädes att granska räkningen samt värdera öfverarbetena, hvarvid denne kommit till en slutsumma af 4.264 kronor 98 öre.

Ehuru Olsson sålunda redan skulle hafva erhållit full liqid och dessutöfver så och med afseende derå, att entreprenadsumman varit billig beslutade styrelsen, till honom utbetala ytterligare 150 kr. med villkor, att han afstode från alla vidare anspråk på bolaget.

Från Byggmästaren N.P. Bengtsson, här, såsom kontrollant vid uppförandet af bolagets fabriksbyggnad hade inkommit räkning på 411 kronor 50 öre; i anledning häraf beslutade styrelsen godkänna räkningen till ett belopp af 411 kronor 50 öre." [R11]

1899 Under året bildades arbetarnas sjukkasse och donerade Fabrikören Dan. Lundgren till denna 2.000.- kronor. [Referens saknas]

1900 5 mars. Se protokolls-boken 1899-1925 [R11]

Här redovisas bolagets räkenskaper för tiden 1 mars till den 31 december 1899. Vinsten var kronor 10.383:10 och till aktieägarna utdelas 3% på aktiekapitalet kronor 203.000.- med kronor 6.000.- samt återstoden avsättes till reservfond.

Beslutade styrelsen att höja lönen för fröken Ingrid Åström från 780.- till 900.- kronor per år.

"Sedan bolaget bildats och den 1 sistlidne Mars vederbörligen inregistrerats samt bolaget öfvertagit fabriken D. Lundgrens här förut bedrifvna garfverirörelse med fastigheter, lager, inventarier och fordringar, har rörelsen i de äldre verkstadslokalerne bedrifvits med det resultat, att vinsten uppgår till 10.383 kr: 10 öre. I enlighet med stämmans bemyndigande har styrelsen å för ändamålet afsedd plats å stadens norra allmänning uppfört nytt fabriks-hus af sten under tak af asfalt-papp; 250 fot långt och 63 fot bredt i tvenne våningar jämte vind samt tillhörande maskinhus.

Undra våningen afsedd till första bearbetningen af råvarorna inrymmer 28 cementkar, 40 nya drifkar och 31 större sulläderskar samt plats för 30 dylika, som skola dit uppflyttas från äldre fabriken i mån de blifva tomma, en valk, en vaskmaskin, inköpt för 1500 kronor, vaskbord, bomplatser för 14 arbetare, 2 cisterner för barklag, 4 tranplårar deraf 2 af cement och 2 af trä jemte barkförvaringsrum.

Bredvidliggande maskinhuset inrymmer en för 3800 kronor inköpt ångpanna om 60 effektiva hästkrafter med tillhörande ekonomisbatteri för uppvärmning af vatten innan det ingår i pannan, en för 3200 kronor inköpt ångmaskin om 50 effektiva hästkrafter, ångpump för vattnets uppfodrande från brunnen, åtta kar med rörledningar för barkkokning jemte pump för barklagens uppfodrande i cisternen, en för 1100 kronor inköpt barkpress, hvarigenom den förbrukade barken pressas torr för att sedermera användas till bränsle under ångpannan.

Derjemte är anordnad hängbana med tillhörande korgar och elevator för transport inom fabriken.

Lokalerna uppvärmas genom ånga som införes i ett batteri kamflensrör, derifrån den drifves omkring af fläktar. Andra våningen inrymmer lokaler för råvarornas vidare bearbetning och färdiggörande med torkrum och magasinslokaler. Deri inrymmer en för 2000 kronor inköpt sullädersmangel med 10000 kilos tryck, spaltmaskin inköpt för 1200 kronor, nervmaskin och sex marmorbord för lädrets färdigarbetande jemte apparater och rörledningar för torkning.

Å vinden förvaras barklagret jemte barkkvarn samt cistern för vatten och är hiss anbringad för varornas uppforsling till såväl 2:dra våningen som vinden.

Fabriksarbetet började i den nya byggnaden så småningom i Oktober månad men uppflyttades i sin helhet först i början af Februari månad innevarande år. Med undantag af en del hudar, som ligga nere i de vid gamla fabriken kvarvarande kar och först efter beredningen der kan uppflyttas till nya fabriken, är allt uppflyttadt, och synes arbetet i nya fabriken motsvara de förväntningar man ställt å detsamma i det tillverkningskostnaden kan nedbringas genom sparad arbetskraft och insatta maskiner af tidsenlig konstruktion, dels derigenom, att den färdiga produkten blifver af bättre qualiti jemte det mindre tid åtgår för råvarornas bearbetning.

Ehuru prisstegring å råvaror under senare delen af nästlidet år inträdt kunna dock konjunkturerna sägas hafva varit och äro fortfarande gynsamma särskildt genom en liflig efterfrågan af varor i den branch, rörelsen omfattar, hvadan styrelsen hyser den förhoppning att företaget skall allt vidareutvecklas och frambringa goda resultat."

1900 6 mars finns en artikel i Falkenbergs Tidning Nr 27 med rubriken "Ett storindustriellt etablissement" [R23]

1900 16 mars. Ordinarie bolagsstämma å bolagets kontor:

Närvarande:

Fabrikören D. Lundgren	för	100	aktier
Bokhållaren A.C. Johansson	"-	15	"-
Ombudsmannen C. Stenberg	"-	15	"-
Kvarnägaren John Lundgren	"-	10	"-
Handlanden P.J. Lundberg	"-	3	"-
Handlanden A. Falkman	"-	3	"-
Komministern S.J. Ljungner	"-	5	"-
f. Apotekaren T.P. Hallberg	"-	7	"-
Kyrkoherden D. Davidson	"-	10	"-
Lantbrukaren O. Dahlqvist	"-	3	"-

Förutom sedvanliga ärenden bestämdes arvoden till revisorerna och bland dessa återfinnes suppleant Bryggmästaren John Skantze. [Referens saknas]

1900 Under året sammanträdde styrelsen följande gånger: 29 mars, 10 april, 4 maj, 6 och 30 juni, 4 och 10 juli, 4 och 31 augusti, 6 september, 1, 4 och 10 oktober, 4, 8 och 30 november, 6 och 31 december. Under alla dessa 18 möten behandlades växellån. [R11]

1900 17 november sändes en skrivelse till Kungl. Patent- och Registreringsverket i Stockholm om avsikten att stifta ett aktiebolag under benämningen Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik. Aktiekapitalet är på 203 000 kr.

En avskrift av stiftelseurkunden, gjord den 12 aug. 1935, följer nedan [R9 #11R].

KUNGL.
PATENT- OCH REGISTRERINGSVERKET
AKTIEBOLAGSAVDELNINGEN
STOCKHOLM

11 IV
17 nov. 1900

Avskrift. = gjord 1935

Pat.
13

Undertecknade, som hava för avsikt att stifta aktiebolag under benämning Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik med begränsad ansvarighet i överensstämmelse med ~~lagen~~ om aktiebolag den 28 Juni 1895 hava för ändamålet, i enlighet med 8 § i nämnda lag, upprättat denna stiftelseurkund,

1:o/ Detta bolag, som benämnes "Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik" har till föremål att fabriksmässigt bedriva garverirörelse samt annan i samband därmed stående verksamhet;

2:o/ Bolagets styrelse har sitt säte i Falkenberg;

3:o/ Bolagets aktiekapital skall utgöra minst Tvåhundredratusen kronor och högst Sexhundredratusen kronor;

4:o/ Varje aktie skall lyda å Ett Tusen kronor och ställas till viss man;

5:o/ Alla aktier skola medföra samma rätt;

6:o/ Bolagets styrelse skall bestå av 3 ledamöter, vilka för fattande av giltigt styrelsebeslut skola vara antingen samtliga tillstädes eller ock två, om desse äro om beslut ense;

7:o/ För granskning av styrelsens förvaltning utses årligen vid bolagsstämma två revisorer;

Lösen.....2:-

Stämpel...2:-

Summa Kr.4:-

Dan Lundgrens Läderfabrik.

8:o/ Kallelse till bolagsstämma såväl ordinarie som extra, skall antingen kungöras tre gånger i en i Falkenberg utkommande tidning, sista gången minst fjorton dagar före stämman eller ock skall en var aktieägare delgivas skriftlig kallelse till stämman minst fjorton dagar förut. Andra meddelanden till aktieägarna delgivas på samma sätt,

9:o/ Å bolagsstämma utövas rösträtt och fattas beslut enligt grunderna i 33 och 34 §§ i lagen om aktiebolag med den inskränkning, att ingen må för egen del eller såsom ombud för annan rösta för mera än en tredjedel av det vid stämman representerade aktieantalet. Val av ordförande sker efter huvudtalet.

10:o/ Tecknat aktiebelopp betalas genast och hava undertecknade övertaget samtliga aktierna till nedanantecknade antal och belopp vardera.

Falkenberg den 17 November 1900.

Den Lundgren	Fabrikör	Falkenberg	100	1000	100000--
A. Ch. Johanson		Falkenberg	15	1000	15000--
Carl Stenberg,	Ombudsman	Falkenberg	15	1000	15000--
Otto Eke ^{crantz}	Andre stadsläkare	Halmstad	2	1000	2000--
Helena Petronella Sandegren		Halmstad	1	1000	1000--
B. J. Alfred Anderson	färgeriåtkare	Halmstad	5	1000	5000--
Anna E. Lö ^u ndgren	Änkefru	Falkenberg	10	1000	10000--
John Lundgren	Kvarnägare	Halmstad	10	1000	10000--
Dav. Davidson	Kyrkohrede	Falkenberg	10	1000	10000--

P. J. Lundberg	Handlande	Falkenberg	3.	1000	3000--
A. Falkman	d:o	d:o	3	1000	3000--
Oscar Rörbeck	d:o	d:o	1	1000	1000--
T. J. Hauberg	hypotekare	d:o	7	1000	7000--
J. A. Walerius	Smedmästare	d:o	3	1000	3000--
Oscar Dahlquist	Landbrukare	d:o	3	1000	3000--
Andr. Carlberg	postkontrollör.	Göteborg	5	1000	5000--
Nanny Gjers	Ådalen	Slöinge	2	1000	2000--
S. J. Ljungner	Komminister	Skrea	5	1000	5000--
Hilda Stenström	Ådalen	Slöinge	1	1000	1000
G. Kellman	Landbrukare		2	1000	2000

Bevittnas:

S. Åhström

C. A. Andersson

Bokhållare

Handelsbiträde

Adr: Falkenberg

Rätt avskrivét intygas. Stockholm och Kungl. Patent- och
 Registreringsverket den 12 augusti 1935.

Ex officio
Ludvig Helmer

1900 17 december "beviljades af Kungl. Patent och Registreringsverket registrering för Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik". [R9 #R1]

1900 24 december erhåller Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik lagfart för gården med tomt No. 47 samt inegojorden No. 394 och ett och ett havt tunnland av Norra allmanningen med därpå uppförda byggnader [R6 #13 till #16].

I en sammanställning över företagets markområden gjord 1936 eller senare, skriver man om Stadsäga Nr 297 & 300 (läderfabrik & kontorsbyggnad):

"Stadsägan Nr 297, förut delar av Norra Allmanningen och Nr 300, förut delar av inägojorden Nr 394, varpå AB. Dan. Lundgrens Läderfabrik erhållit särskilda lagfarter den 24 december 1900, den 2 februari 1903, den 8 november 1920 och den 21 september 1925." [B11]

1901 21 februari. Styrelsesammanträde. "Styrelsen beslutade att öfver sin förvaltning under nästlidna år till bolagsstämman avgiva denna berättelse:

Vid bedömande af resultatet af bolagets verksamhet torde märkas, dels att konjunkturerna inom läderindustrien under årets första hälft varit mindre gynnsamma, dels att kompletteringsarbeten vid fabriken förekommit. Så hafva alla inventarier och kar uppflyttats från äldre fabriken (anm. Den vid Ätran belägna byggnaden) och iordningstälts, ny falsmaskin och glansmaskin anskaffats, torkapparater och transportbana fullständigats samt flera smärre förbättringar verkstälts så att fabriken nu befinnes i det skick som rörelsens drift under närmaste tid kräfver.

Bolagets fabrikat hafva under årets senare del varit lifligt efterfrågade "och erhållit kundernas enhälliga godkännande."

Styrelsen tillåter sig föreslå, att årsvinsten användes sålunda:

till reservfonden afsättes 10% med	Kronor	1.500:12
å maskiners konto afskrivas	"	1.321:08
och till aktieägarna utdelas 6%	"	12.180:00
	Kronor	<u>15.001:20</u>

[R11]

1901 19 mars. Bolagsstämma. Stämman bestämde följande om vinsten:

Afskrifningar å

Maskiners konto 5% med	Kronor	2.499:33
Hästar och körredskap 10%	"	142:79
Utensilis konto 10%	"	83:41
till reservfonden afsätts	"	2.125:67
och till aktieägarna utdelas 5%	"	10.150:00
	Kronor	15.001:20

[R11]

1901 6 april motar Daniel Lundgren ett brev från Magnus Lundgren med adress i Engelholm angående produktion och ackord för Wilhelm Grönwalls fabrik. [B4]

- 1901** 6 juni. "Med anledning af Fröken I. Åströms tillkännagifvande att vilja lemna sin befattning som bokförerska hos bolaget antogs till denna befattning Fröken Efa Fridoff med en avlöning af 65 kronor i månaden." [R11]
- 1901** 17 juni. Utdrag ur intecknings- och förlagsinteckningsprotokollet avseende ett förlagslån på 25.000 kr upprättat den 15 juni 1901. [R6 #17]
- 1901** 14 augusti. "Beslutades låta inleda vattenledning till bolagets fabrikslokaler och att med staden inleda underhandling om billigaste afgift för vattenförbrukningen." [R11 ?]
- 1901** 24 september. "Beslutades att anbringa ny brunn med erforderlige ledningar vid fabriken och att denna, för att erhålla renare vatten, skulle grafvas å stadens allmänning och med skyldighet att, om marken skulle tagas i bruk af staden, återställa denna i sitt förra skick." [R11 ?]
- 1901** Oktober. Under denna månad lämnades uppgift till Kyrko- och Mantalsskrifningen i Falkenberg för år 1901 [R7 #7]
- 1902** 4 april. Styrelsesammanträde.
"Enär fabriksdriften nödvändigt fordrar flere kar, beslutades inrätta 28 nya kar, deraf 12 inne i fabriksbyggnaden och 16 utanför vid östra sidan samt att inhägna platsen för dessa."
"För utvidgning af kontoret i gården No. 47 beslutades inredning af ett mindre kontorsrum bredvid förutvarande kontoret."
"Enär rörelsen fordrar ökat kapital beslutades antaga Hr. Dan. Lundgrens anbud om derfor erforderligt lån i mån af behof, dock ej öfver 70.000.- kronor mot ränta som i bank gäller." [R11]
- 1902** 9 maj. Styrelsesammanträde.
"Beslutades ingå till Stadsfullmäktige med anhållan om jordbyte sålunda, att bolaget erhöle 1500 qv meter af norra allmänningen mot 193 meter af bolagets jord No 39 hvarjemte Dan. Lundgren i vederlag till staden lemnade jord till gatan af No 208 Holgerslyckan." [R11]
- 1902** 2 juni. Styrelsesammanträde.
"Då för uttagande af mesta möjliga kraft ur garfämnen och derigenom uppkommande besparing erfordres tre extratorer om sådane, obetydligt begagnade, erbjudes till inköp beslutades inleda underhandlingar om inköp af dylika till billigaste pris." [R11]
- 1902** 8 augusti. Styrelsesammanträde.
"Styrelsen beslutade inköpa och insätta tre extratorer för en kostnad icke öfverstigande 4000 kr. samt att med tillbyggnad utvidga kalkboden." [R11]
- 1902** 1 december. Styrelsesammanträde.
"Med anledning af snart ikraftträdande om olycksfallsförsäkring för arbetare beslutades att då riks-försäkringsanstaltens afgifter synes för betungande, inledan

underhandlingar om arbetarförsäkring i annat bolag med skyldigheter för detta att ansvara för bolagets förpliktelser enl. riks-försäkringslagen." [R11]

1903 29 januari. Styrelsesammanträde.

"Beslutades försäkra bolagets arbetare mot olycksfall i bolaget Norden för sådan ersättningsskyldighet, som vid olycksfall ålåge bolaget enligt lagen af den 5 juli 1901." [R11]

1903 2 februari. Styrelsesammanträde.

Det meddelades bl.a. att bolagets arbetare äro försäkrade mot olycksfall för 100.500.- kr samt att bolagets verksamhet under året gått framåt under särdeles senare delen af årets gynnsamma konjunkturer. Förhållandet med bolagets arbetare är mycket godt." [R11]

1903 16 februari "Köpebref. Sedan Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik i Falkenberg å offentlig auktion den 16 sistlidne februari inropat oss till höriga utmarksjorden i andra afdelningen till tomterna N:o 43 och 44 till hupa innehållande fyra tunnland tjugonio och en fjärdedels kappland, kallad Måsalyckan, samt utmarksjorden i samma afdelning till tomt N:o 38 om tre tunnland tjugoen kappland, kallad Dartors¹⁹ lyckan, för tillhupa åttatusenåttahundranitton kronor fyrtio öre (8.8019,40 kr) och dessa erlagts varder köpebref å ofannämnda fastigheter, som redan titrådts, bolaget härigenom meddelad Falkenberg den 18 september 1903 [R6 #19].

1903 20 mars. Bolagsstämma.

Bl.a. beslutade de närvarande aktieägarna att öka aktiekapitalet till trehundrafemtio-tusen kronor medels teckning av etthundrafemtio nya aktier, som lyda å 1.000.- kronor, utlämnas till pari och medför från den 1 januari 1904 samma rättigheter som äldre aktier.

Dessutom beslutade stämman att vissa ändringar i bolagsordningen bl.a. §§ 10, 14, 19 och 20. [Referens saknas]

1903 20 april. Styrelsesammanträde.

"Verkställande direktören anmälde, att han vidtagit anstalter för inläggning dels af vattenledning i gården No. 47 samt dels af tjugofem nya barkkar vid fabriken; och beslutade styrelsen godkänna berörda åtgärd samt bestämma, att vattenafgiften för nämnda gård skulle bestämmas genom mätning, och att en vattenmätare sålunda skulle där uppsättas." [R11]

1903 9 maj. Erhöll läderfabriken ett "patent å förfarande vid tillverkning af stöfvlskaft". Uppfinnare var verkmästare F.O. Bentzer. Patent jämte beskrivning samt prisuppgifter rörande patent se [R15].

¹⁹ Svårt att tyda

Foto: 14 Nedre delen av stövelskaftet är narvat med svecia narv.

1903 31 maj avlider Tobias andra hustru Anna Elisabeth vid en ålder av 83 år i Falkenberg.
[B1]

1903 29 maj. Styrelsesammanträde.

”Styrelsen beslutade, att af bolagets tillhöriga utmarken till tomterna Nris 38, 43 och 44 skulle hufvesakligen till de vid bolaget anställda arbetare, som däraf ville sig begagna, försäljas tomter enligt af Löjtanten H. Fogelmarck upprättade kartor med en köpeskilling för hvarje tomt icke understigande 500 kronor, hvilken köpeskilling, därför inteckning under tomtens taxeringsvärde borde förbehållas, skulle gäldas sålunda, att för hvarje år köparen varit eller kommer att vara hos bolaget anställd, en tiondedel eller femtio kronor af bolaget afskrifves, intill dess köpeskillingen blifvet med detta sätt till fullo betald, samt att, om köparen, innan full betalning sålunda blifvit erlagd, skulle lämna sin anställning hos bolaget eller afskedas, resterande köpeskilling genast inbetalas; och uppdrogs åt verkställande direktören Herr Dan. Lundgren att utfärda köpebref och i öfrigt bestämma vilkoren för köparen.

Som ofvan

Dav. Davidson

Justeradt:

A.Ch. Johanson

Oläslilgt namn”.

[R11]

- 1903** 15 juni Meddelar Kungl. Patent- och Registreringsverket att man "beviljat registrering för ändring af §10, §14, §19 och §20 i ordningen för AB Dan. Lundgrens Läderfabrik." [R9 #2R]
- 1903** 27 augusti fick läderfabriken avslag på ett patentanspråk på "Sätt att tillverka stövelskaft". Uppfinningen synes vara i allt väsentligt förut känd exempelvis genom tyska patentet Nr. 90749 [R15].
- 1903** 27 augusti. Styrelseprotokoll.
"Då det i fabriken hitintills använda vattnet från stadens vattenledning icke befunnits fullt tjänligt för vissa ändamål beslutade styrelsen, att en vattenledning skulle anläggas från Åtran, sträckande sig från ån utanför gården No. 47 genom nämnda gård samt vidare öfer torget och marknadsplatsen till fabriken. Och skulle tillstånd begäras hos stadsfullmäktige till ledningens framdragande öfer benämnda allmänna platser." [R11, R64]
- 1903** 8 september finns en insändare från Daniel Lundgren införd i Falkenbergs Tidning nr 105 om anledningen till att man dra en vattenledning från Åtran upp till fabriken samt även en förklaring till varför man avstår från att utnyttja elkraften från kraftverket på Herting. Anledningen till det senare är att man vid garvningen använder bark som efter att den utnyttjats kan förbrännas i ångpannan och därigenom minsta förbrukningen av kol. Man slipper då att frakta bort barkspillet. [R23]
- 1903** 13 oktober. Anmälde styrelsen till Kungl. Patent- och Registreringsverket "att å den av bolaget beslutade ökningen av bolagets aktiekapital inbetalts 147.000 kronor." [R9 #R12].
- 1904** 4 april. Donerade Dan. Lundgren ytterligare 1000 kronor till fabriken arbetares sjukförsäkring samt 1000 kronor till belysning i kyrkan och 2000 kronor till Elementarskolan.
Kyrkan har dessutom fått mottaga dels 29 aktier i läderfabriken på nom. kronor 1000 per styck att förvaltas under benämningen Daniel och Hilda Lundgrens fond och dels 3000 kronor för kyrkans rengöring och belysning. [Referens saknas]
- 1904** 11 april. Styrelsesammanträde. Styrelsen beslutade att uppföra en byggnad för toffeltillverkning enligt uppgjord ritning och inköpa en för ändamålet lämplig tomt. Till föreståndare för toffelfabriken antogs Herr C. Möller från Ehnhult mot en årlig lön av 1800 kronor jämte 5% tantiem av nettovinsten, innan avskrivningar ägt rum. [R11]
- 1904** 22 april. Styrelsesammanträde. "Beslutades att för 7000 kronor af styrelsen för Falkenbergs järnväg inköpa en tomt (193) ävensom att därstädes uppföra den toffelfabrik, hvarom beslutat vid förra sammanträdet fattats". [R11]
- 1904** 28 april. "Grundläggningsarbetet för toffelfabriken tog redan i måndags sin början å den av AB, Dan. Lundgrens Läderfabrik nyinköpta tomten vid järnvägsstationen. Byggmästare är J. Nilsson från Varberg. Fabriken skall vara färdig före midsommar

och uppföres för ett pris av kronor 14.000. Den skall sysselsätta ett 20-tal arbetare." Falkenbergs Tidning den 28/4 1904. Antecknat av Gustaf Nordström 1944 [R4]

- 1904** 24 maj. "Fabrikören Daniel Lundgren erhåll av lagfart å den tomten N:o 22 i stadens andra utmarks afdelning tillskiftade jord om två tunnland ett kappland". Den 7 november 1904 köper han även delar av utmarkerna för N:o 6 och N:o 7 [R6 #20].
- 1904** 4 augusti *kontrakt (nr 51) angående leverans av elektrisk ström till hus N:o 12 på Storgatan (32?). Man tecknar avtal för 17 st glödlampor om 10 normalljus och 2 st glödlampor om 16 normalljus. Vidare vill man ha möjlighet att låta tre lampor brinna när ovanstående inte används.* [R8 #7]
- 1905** 22 maj. Styrelsemöte. Se paragraf §1 om beslut att avveckla toffelfabriken [R11].
- 1905** 29 augusti. Svenska Garfveriidkareföreningen afhåller sitt årsmöte i Malmö å Hotell Kramer. [R43] Finns även en inbjudan från detta möte. [R5]
- 1905** 26 september *AB Dan. Lundgrens Läderfabrik anger i försäkring nr 77860 anges att "Garfverirörelsen är nedlagd – f d Garfveri". Bland byggnaderna (på tomt 47) redovisar bl a ett "vattenuppfodringsverk med rörledningar". Se vidare år 1908 nedan* [R57]
- 1906** 1 januari. P.M. ang. anmälan om olycksfall i arbetet från och med nu [R7 #10].
- 1906** 19 februari. Enligt Registreringsbevis nummer ett (1RB) består styrelsen av fabrikören Dan. Lundgren, bokhållare Anders Christoffer Johansson, handlaren Anders Andersson Falkman, kyrkoherde David Davidsson och bankkamrer Wilhelm Henrikson [R9 #1RB]
- 1907** 1 augusti. Förteckning över till anställda utarrenderade jordar m.m. Tillhör styrelsens protokoll för den 2 augusti 1907 [R11, R7 #11].
- 1907** 26 oktober. På Daniel och Hilda Lundgrens silverbröllopsdag donerade han 2,000.- kr. till stadens fattiga.
- 1907** 1 november. Fabriksordning för Arbetare vid Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik, Falkenberg. Gällande från och med den 1 November 1907. Se bilaga²⁰ [B5].
- 1908** 24 april erhåller AB Dan. Lundgrens Läderfabrik byggnadslov på tomt 47 att; "tvänne af de intill skobutiken liggande kontorsrummen sammanslås med nämnda butik" [R57 BN §6, §10]
- 1908** 19 oktober. Bolaget erhåller lagfart efter byte av mark "belägna å södra delen af de i stadens första rote belägna tomterna N:o 19 och 20" [R6 #21, #24, #25; R57 BN §13, §41].

²⁰ Bengt mottog en kopia på Fabriksordningen 1987-10-27 från Hans Erik Hansson.

- 1908** 26 oktober. En förlagsinteckning på 50.000 kr beviljas [R6 #22] och enligt gravationsbevis från 3 november 1908 är inteckningarna upp i totalt 213.000 kr [R6 #23].
- 1908** 14 november. Brev angående medlemskap i Sko- och Läderbranschens Fabrikant- och Grossistförening. Se bilaga [B6].
- 1908** I en artikel från 1915 i Sveriges Läder- och Skoindustris tidning om "Läderfabriken med anor - 80 år af framgångsrikt arbete" skriver man följande om verksamheten på gamla gården No. 47:
- "Salteriet var fortfarande förlagt till gamla gården. Här idkades råvarurörelsen till 1908, då ett helt fabrikskomplex med en mängd byggnader för salteri uppfördes kring den 1900 uppförda fabriksbyggnaden."
- "Samtidigt flyttades äfven kontoret, för hviket en särskild byggnad uppförts, liksom också ett väldigt råvarumagasin."
- "I de gamla salterierna inreddes utmed gatan affärslägenheter och upprättades en läder- och skoaffär, ..."
- "I de gamla salterierna inne på gården inrymdes lagerlokaler och i den forna fabriksverkstaden, där hudarna förut för hand berdts, upprättades i tredje våningen en sadelmakeriverksatd samt lager för sadelmakriarbeten, i andra våningen blef bokbinderi och lager samt första våningen pump för att få upp vatten trycket i bolagets läderfabrikskomplex utanför staden. [R23].
- 1909** 17 april. Skrivelse från Generaltullstyrelsen angående tillstånd att lossa ett parti om 60 ton saltade hudar från Uruguay som, via ett fartyg som gjort haveri, ankommit från Hamburg till Falkenberg [R7 #16].
- 1909** 21 maj. Skrivelse till Konungen från bolaget angående begäran om ändring av nuvarande regler för införsel av oberedda hudar så att detta kan ske direkt sjöledes till Falkenberg. "... med gällande bestämmelser ofta lägga hinder i vägen för direkt införsel sjöledes till Falkenberg, och införsel öfver annan hamn i allt för hög grad fördyrar införselkostnaderna och vi därigenom komma att stå ogynnsamt ställda gentemot våra konkurrenter å platser som finns uppräknade i Kungl. Majts. Nådiga Kungörelser .." [R7 #17].
- 1910** 3 oktober finns en plan över nya fabriksbyggnaden på Norra Allmänningen [R14 #5]
- 1910** 5 december. Se exempel på faktura²¹ från bolaget [B7].
- 1910** *Antal arbetare uppgår till 70 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1910. Medlemsföretagen är 37 st och antalet arbetare är totalt 1.254 st. [R19]*
- 1911** 14 mars hålls ordinarie bolagsstämma där räkenskaperna för 1910 föredrogs. Årets vinst var 91,846 kr och därav delades 24,500 kr (7%) ut till aktieägarna. Balansomslutningen var på 1,089,819:84 kr. För detta år finns även en

²¹ Oklart varför Bengt just valt att kopiera denna faktura ur arkivet.

sammanfattning av åren 1899 till 1910. Av denna framgår att bolaget i genomsnitt per år genererat en avkastning på ca 6% till aktieägarna. Daniel Lundgrens son Tobias anges vara styrelsesuppleant med titeln Lagerchef²². [R16]

1911 2 juni skriver Gustaf Nordström en ansökan om anställning hos bolaget;

"Med anledning av af annons i dagens nummer af St. Dagbl. Tager sig underteckna friheten anmäla sig som sökande till resandeplats hos Eder.

Är 29 år och har under fjorton år haft anställning inom Sko o Läderbranschen sedan 1905 innehar jag plats hos Max Davidsohn, Stockholm dels på lager och dels som resande. Har berest mellersta och södra Sverige och känner väl till kunderna där. Som denna firma lägger mest av försäljningen af läder och mindre på skor har jag väl tillvant mig vid försäljning av den förra artikeln.

Närmare upplysningar om min person kunna erhållas från följande firmor där jag varit anställd.

G.A. Johansson, Sala. B.W. Ekström Alvesta. Axel A. Björkander, Stockholm." [R5 G1]

1911 6 juni sänder bolaget ett brev till referensen Axel. A. Björkander.²³

1911 7 juni sänder man ett svar till Gustav med följande text²⁴;

"Vi hafva emottagit Eder skrifvelse, hvori Ni söker den hos oss ledigvarande platsen som resande, och med anledning af samma bedja vi Eder uppgifva oss Edra pretentioner.

Högaktningsfullt

Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik

Dan Lundgren (undertecknat)

När skulle Ni event. kunna tillträda?"

[R5 G1]

1911 9 juni svarar Gustaf enligt följande; *"Till svar å Eder v. Skrifvelse af den 7de dennes får meddela att jag tänkt mig en lön af 250 kronor att (?) för allt eller också en lägre fast lön och procent på försäljningen så att månadsinkomsten blir ungefär densamma.*

Platsen kan jag tillträda den 1sta augusti eller möjligen något förut, såvida överenskommenlse därom kan träffas med min nuvarande chef.

Tacksamt motseende Edra vidare meddelanden och tecknar

Högaktningsfullt Gustaf Nordström [R5 G1]

1911 19 juni. Kungl. Patent- och Registreringsverket beviljar ändring av §4 i bolagsordningen avseende aktiekapital och preferensaktier [R9 #3R].

²² Enligt Olle Svensson samanställning 1988-02-03 skulle han först vid bolagsstämman 17 mars 1914 blivit vald till suppleant i styrelsen. [R48]

²³ Om ett svar mottogs är oklart då Bengt letade efter handlingen januari 1984.

²⁴ Detta är Läderfabrikens originalbrev bevarat i Gustaf Nordströms brevsamling. Läderfabrikens kopia på samma brev fann jag (Bengt) i deras brevsamling.

1911 30 juni sänder Läderfabriken ett svar till Gustaf enligt följande²⁵;

Eder ansökan af den 2 och skriftselen af den 9 ds vederbörligen tillhanda och får vi härmed meddela att vi reflektera på Eder. Önskvärt vore emellertid att få ett personligt sammanträffande till stånd och bedja vi Eder därför snarast möjligt resa hit. Då Dir Lundgren emellertid f n ligger på landet bedja vi Eder underrätta oss ett par dagar i förväg när ni komma så att Dir Lundgren kan då resa ner. Högaktningsfullt AB Dan Lundgrens Läderfabrik (och tyvärr en svårtydd text) [R5 G1]

1911 1 augusti anställs Gustaf Nordström av Direktör Daniel Lundgren vid AB Dan. Lundgrens Läderfabrik i Falkenberg som handelsresande, men med bostad och mantalsskriven i Stockholm. Gustaf är bolagets representant med uppgift att sälja garveriets produkter i Stockholm och mellan- och norra Sverige. Gustaf Nordström kommer 1930 att bli bolagets direktör. [B2]

1911		1911		1911				
Aug 16	Ansökan	129	150	Dec 31	Per Löri	69	839	35
Aug 27	"	100	100	"	"			
Sept 2	"	167	99		Dalen		183	33
Nov 2	"	202	150					
Nov 30	"	235	189					
Dec 18	"	283	350					
			1016.68					1016.68

Foto: 15 Utbetalningar till Gustav Nordström hösten 1911. [R17]

1911 Ökas aktiekapitalet med 150 000 kr i preferensaktier. [R18]

1911 Under året tar man två bilder av kontoret där kamrer Albert Helmers finns med. Se foto [R3] och nekrolog för Albert införd i tidning 1919 [R24].

1912 12 mars. Såldes utmarksjordar. [Referens saknas]

1912 15 mars I en sammanställning över företagets markområden gjord 1936 eller senare, skriver man om §74;

Utmarks jorden i 2:dra avdelningen till tomterna Nr 62 och 99 med undantag av dels den del därav, som tagits i anspråk för Falkenbergs Järnväg, dels ock 3.003 kvm av utmarken till tomten Nr 62 och 978 kvm av utmarken till tomten Nr 99. Köpebrev av den 15 mars 1912 med därå den 1 april 1919 tecknad överlåtelse. Köpesumma Kr. 2.000:--. Säljare: Direktör Dan. Lundgren. Köpare: A.-B. Dan. Lundgrens Läderfabrik. Lagfartsbevis av den 21 mars 1921 under § 73 i protokollet. [B11]

1912 8 juli avreser "jag (Gustaf Nordström) från Falkenberg till Stockholm kanalvägen från Göteborg. Det var min första resa den vägen. Kom till Sthlm den 11 juli kl. 8 em. [R4]

²⁵ Gustafs mottagna svar är svårt att läsa så därför har Bengt tagit fram originalkopian från Läderfabrikens arkiv. Denna finns sålunda inte i Landsarkivet.

- 1912** I slutet af augusti var jag (Gustaf Nordström) till Kiruna för första gången. [R4]
- 1912** 30 augusti. Gravationsbevis avseende fastigheten tomten Nr 47 och inägojorden Nr 394 är på totalt 212.000 kr. Inteckning på 1.000 kr är nu dödad. [R6 #27].
- 1912** 18 november antecknar Gustaf Nordström att han "afslutat jag resorna för året, beroende på att fabriken icke hade mer att sälja." [R4]
- 1913** 4 mars. Beslutade styrelsen att inköpa områden för 20,000.- kr. avsett för byggnadstomter för i garveriet anställda arbetare. [R11]
- 1913** 21 april. *Daniel Lundgrens son Tobias Lundgren tituleras lagerchef och anges som suppleant i styrelsen.* [R9 #2RB]
- 1913** 6 mars. *Köp av 9,830 kvm för 2,500.- kr avseende den "åt väster liggande delen af mig tillhöriga utmarksjorden tillhörande tomt N:r 38 i stadens andra utmarksafdelningen"* [R6 #28].
- 1913** 5 oktober. Meddelades att Falkenbergs Sparbank inköpt fastigheten No. 2 Sandlyckan jämte ca 4 tunnland jord från andra personer. *Man skriver i årsredovisningen för detta år följande (14 mars 1914);*
- "Under året har af styrelsen för Falkenbergs Sparbank inköpt fastigheten No. 2 Sandlyckan samt af tvenne personer c:a 4 tunnland jord för utläggning till tomter åt bolagets arbetare, hvilka nu glädjande nog äro mycket intresserade af att få sig egna små hem; ej mindre än femton sådana hem äro redan uppförda å af bolaget upplåtna tomter och sex sådana tomter komma att bebyggas i sommar."* [R16]
- 1913** 8 oktober. "Styrelsen beslutade uppdraga åt verkställande direktören Dan Lundgren att hos Kungliga patriotiska Sällskapet, göra en framställan därom att följande i bolagets tjänst, anställda personer måtte tillerkännas belöning, för långvarig trogen tjänst, nämligen: Fabriksföreståndaren A. Ch. Johansson²⁶ som varit anställd vid fabriken under fyrtyotåre år med sällskapets större medalj i guld, med konungens bröstbild samt inskrift, Avdelningsföreståndaren Carl A. Andersson²⁷ för fjorton års tjänstgöring med sällskapets medalj i guld med inskrift och sinnebilder, Verkmästare F. O. Bentzen för tjugofem års tjänstgöring den mindre medaljen i guld med konungens bröstbild, förmannen Carl Andersson för trettiofyre års tjänst den mindre medaljen i guld med konungens bröstbild, samt garverigesällen Carl Carlsson för sjutton års tjänstgöring, och garveriarbetare Julius Carlsson, Alfred Andersson och Ludvig Andersson för femton års tjänstgöring sällskapets medalj i silver med inskrift och sinnebilder. Det skulle antecknas att Carl A. Andersson tjänstetid visserligen understiger femton år men att han genom sällsynt skicklighet och samvetsgramhet gjort sig synnerligen förtjänst av den föreslagna belöningen" [R11].

²⁶ Då Johansson varit anställd i 43 år blir det 1870. På foto från 1875 finns namnet C. Johansson med i namnposten men inte angett vem av de två övriga han är på fotot. [R2]

²⁷ Vid företagets femtioårsjubileum 1948 [R3] finns två anställda, Carl Alfred Andersson, anställd i 45 år, och Carl Albert Andersson med anställd i 48 år.

- 1914** 12 januari. Kvitto på att AB Dan. Lundgrens Läderfabrik erlagt årsavgiften med 10 kr till "Nationalföreningen mot emigration". [B8]
- 1914** 7 mars I en sammanställning över företagets markområden gjord 1936 eller senare, skriver man om §199²⁸:
- "5.680 kvm av utmarksjorden i 2:dra avdelningen till tomt Nr 79. Köpebrev av den 7 mars 1914. Köpesumma Kr. 1000:--. Säljare Hjalmar Bengtsson, Falkenberg. Köpare: AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. Lagfart den 10 december 1917 under § 198 i protokollet."* [B11]
- 1914** 16 mars far jag (Gustaf Nordström) till Finland²⁹ första gången. Följde med Bore I, hytt 23. Besökte där Uleåborg, Vasa, Tammerfors, Tavastehus, Helsingfors och Åbo. Reste hem den 30 mars på kvällen från Åbo med Ohania. [R4]
- 1914** 17 mars håller man 1913 år bolagsstämma och Lagerchef/Disponent Tobias Lundgren blir invald i styrelsen som suppleant. [R16, R48]
- 1914** 19 mars finns en notis införd i Falkenbergs Tidning om bolagsstämman. [R23]
- 1914** 16 augusti. Söndag denna dag nedbrann större delen av läderfabriken. Se tidningsartikel den 1 september i Sveriges Läder- och Skoindustri Nr 17 samt artikel i Hallands Nyheter 16 augusti 1974 då det var 60 år sedan branden. [R3, R23]

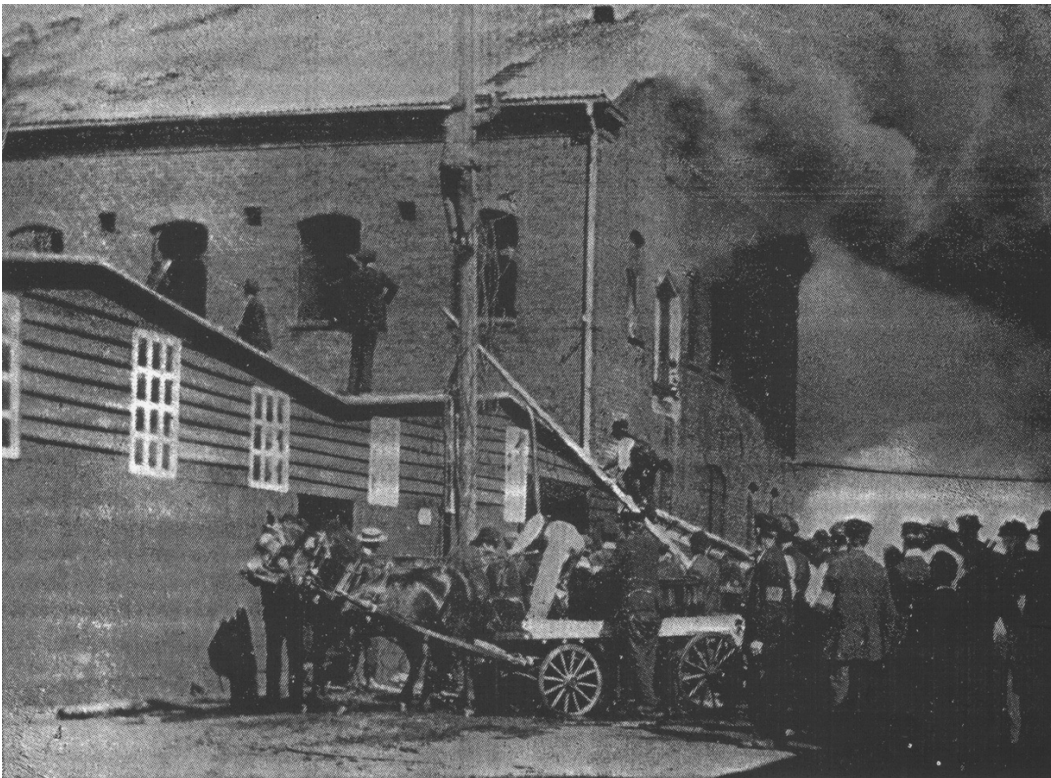

Foto: 16 Södra gaveln vid Fabriksgatan 16 augusti 1914

²⁸ I handlingen så finns det även " (246, 269, 270)" noterat vid §199.

²⁹ Bengt skriver; Jag har funnit hans pass No, 630 gällande för ett år. Pass-Innehavarens ålder: 32 år, född i Västmanlands län, boende i Stockholm. (passet är c:a 46 om långt och c:a 30 om brett)

- 1914** 17 augusti. Meddelande till kunder, leverantörer och övriga berörda angående branden [R20 #37].
- Utdrag af förlagsinteckningsprotokollet hållet hos Rådstuvurätten i Falkenberg med anhållan om förnyelse av förlagsinteckning [R6 #30].
- 1914** 20 augusti. Utdrag af protokollet hos Magistraten i Falkenberg angående orsaken till branden [R6 #31].
- 1914** *En arbetsbeskrivning (alternativ B) "för om- och påbyggnad af AB Dan. Lundgrens Läderfabrik" återfinns i [R7 #19]*
- 1914** 1 oktober. Artikel i Sveriges Läder- och Skoindustris tidning Nr 19 om "Garfveriarbetarnes egnahemskoloni i Falkenberg". [R23]
- 1914** 1 december. Artikel i Sveriges Läder- och Skoindustris tidning Nr 23 "Falkenbergs läderfabrik – Nu återuppförd efter branden". "Fabriksdriften har, sedan bygnadsarbetet för cirka 14 dagars tid varit färdig och maskinerna delvis monterade, åter upptagits i samma utsträckning som förr och f n är hela arbetspersonalen åter sysselsatt." [R23]
- 1914** *Garveriarbetarlönen mellan åren 1914 till 1964 finns som bilaga där man genom att följa två anställda under perioden redovisat löneutvecklingen.* [R21]
- 1915** 1 mars. Artikel i Sveriges Läder- och Skoindustris tidning Nr 5 om "Läderfabriken med anor - 80 år af framgångsrikt arbete". [R23]
- 1915** 9 mars hålls bolagsstämma och styrelsen meddelar, att "Fabriken är nu återuppbyggd på den gamla grunden och i det allra närmaste färdig. Lokalerna hafva härigenom vunnit i ändamålsenlighet samt te sig ljusare och ur hygieniska och säkerhets-synpunkter fördelaktigare än de gamla."
- Man skriver i övrigt om året 1914:*
- "Det tillägnadagagna året har för bolaget varit för bolaget varit ett händelserikt år. Första halfåret visade till följd af allt för höga råvarupriser rätt dåligt resultat, så kom kriget och fördostrade utsikterna och därpå fabriksbranden, som gjorde saken mörkare, men allt blef vändt till godo. Det lyckades att i hast få i ordning en provisorisk verkstad i lagerbyggnaden och få en del läder färdigt och exporteradt på Tyskland innan exportförbud blef utfärdadt, hvilket sedan jämte en betydande del råvaror, som vi äfven lyckades få ut innan exportförbudet kom, såldes till mycket höga priser, och som vållade att årets resultat blifvit så öfver alla förväntan godt."*
- Vidare beslutar att öka stamaktiekapitalet med 262 000 kr. I protokollet anges att Daniel Lundgrens son Tobias (Lagerchef) är ordinarie styrelseledamot för kommande år. Han har titeln Disponent i uppställningen över röster och detta anges även i registreringsbeviset från den 19 april 1915 [R9 #5R, #4RB]
- 1915** 20 augusti Ångmaskinen nedan anskaffades. Ångmaskinen drev ett stort antal transmissionsaxlar. Varje enskild maskin var kopplad genom remtransmission till dessa axlar. Skrotad 10 juni 1948.

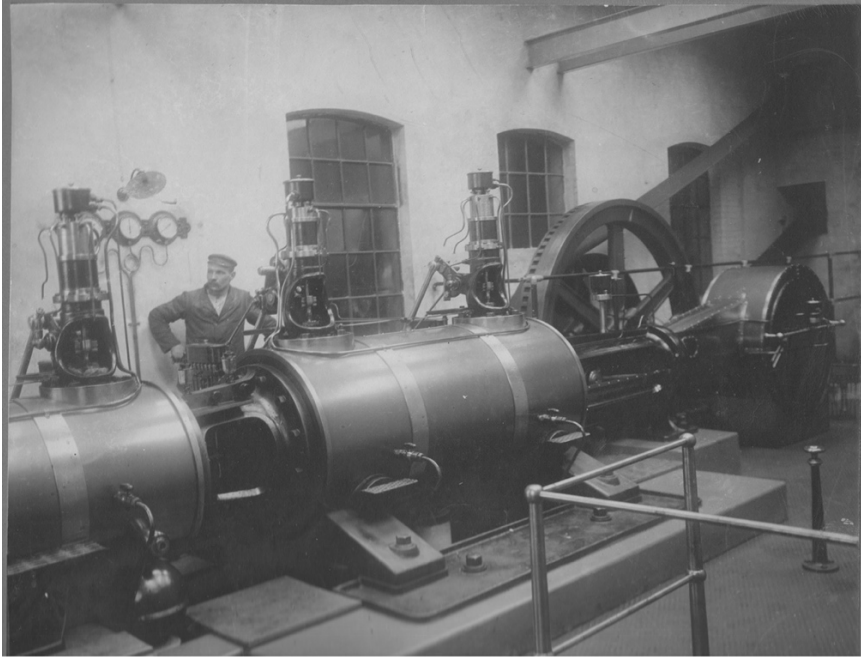

Foto: 17 Ångmaskin anskaffad 1915 [R3]

- 1915** 22 oktober. Kontraktsposten David Davidson tillika styrelsens ordförande i läderfabriken, fyller 65 år denna dag och Dan. Lundgren överlämnar till honom 10.000 kronor för uppförande av ett gravkapell på den nya kyrkogården (vid Tullbron) samt sedermera ytterligare 3000 kronor till samma ändamål. [Referens saknas]
- 1915** 21 december. Räkning från Målare J. Hansson på utfört måleriarbete i Arbetarnas matrum, på kontoret, kuskens lägenhet, stallet, maskinrummet och 6 st. anslags-tavlor [R22]. Även hans anteckningsbok³⁰ över utfört arbete finns en kopia på [B9] och sträcker sig under perioden juni till december 1915.

Foto: 18 Kontraktspost David Davidson

1915		1915	
Dag		Dag	
5	J	21	J H. J. Andersson 12 kr
6	J	22	O H. J. Andersson 8 kr
7	J	23	J rest kem
8	J	24	J
9	J		
10	J		
11	J		
12	J		
13	J		
14	J		
15	J		
16	J		
17	J		
18	J		
19	J		
20	J		

Foto: 19 Målare J. Hansson anteckningsbok

³⁰ Bengt fick en kopia på denna anteckningsbok från Hans-Erik Hansson december 2003. Räkningen finns kvar i arkivet.

- 1915** *Antal arbetare uppgår till 66 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1915. Antal medlemsföretag är 30 stycken och antalet arbetare är totalt 1.373 st. [R19]*
- 1916** 22 januari. Köper bolaget inägojord nummer 233 till 240, 246 till 253 och 256 med vissa undantag för 5,000.- kr. Enligt lagfartsbeviset är fastigheten kallad Schubergska lyckan [R6 Nr #32, #33].
- 1916** 9 februari. Förteckning över aktieägare [R7 #20].
- 1916** 7 mars hölls ordinarie bolagsstämma där räkenskaperna för 1915 redovisades. Årets vinst var 414,853:19 kr och därav delades 71,960 kr (8% stam- / 6% preferensaktier) ut till aktieägarna. Balansomslutningen uppgick till 1,752,265:19 kr. [R16]
- 1916** 19 juni. Utslag från Göta hovrätt angående mål om "i strid mot kungörelse den 1 augusti 1914 angående förbud mot utförsel från riket av vissa varor". Efter överklagande kommer 3 september 1918 Högsta domstolen med ett beslut där man inte ändrar på hovrättens utslag i jävsfrågan men ogillar den mot Dan. Lundgren förda talan [R7 #21].

I sammanhanget kan noteras att det finns ett antal arkivlådor i arkivet med röd ram kring etiketten och dessa har förvarats åtskild från övrig korrespondens i alla år. Enligt Bengt beror detta på att olagliga affärer bedrevs. Vad det rörde sig om är oklart men samtliga arkivlådor avser råvaror. Totalt finns 11 arkivlådor från åren 1916, 1920, 1924 - 1925. [R25]

- 1916** augusti. Förelåg en ritning på förändring av magasinsbyggnad. [R64]
- 1916** Fredag 8 september upprättade byggmästare J. Lundqvist en beskrivning av fabriksbyggnaden på tomt 123, Västra gårdet i Falkenberg. [R14 #21, #22]

Foto: 20 Ritning på fabriksbyggnaden på tomt 123

- 1916** 25 september. Ett exempel från Statens Handelskommission avseende intyg till Tyskland om att inte sälja produkter från importerade hudar (10 ton från en firma i Hannover) vidare till Tyskland fiender eller dess allierade [R7 #23].
- 1916** 30 december bifaller Konungens Befallningshafvande, landskansliet, i Halmstad bolagets ansökan (inkl ritningar) att uppföra en fabriksbyggnad i trä, pannhus i sten, samt ett kokhus, en torklada och ett vedskjul i trä på del av inägojorden 123 Västra Gärdet [R8 #17].
- Denna samling av byggnader benämnes därefter "Nya Toffelfabriken" i bolagets årsredovisningar av brandförsäkringar mellan åren 1917 till 1929³¹. Den äldre toffelfabriken, med sina uthus, benämnes den "Gamla Toffelfabriken" mellan åren 1917 till 1925. Efter 1927 benämnes den äldre toffelfabriken (nu stadsäga nr. 712) för "Kemiska fabriken / Förkromningsfabriken" i samband med att bolaget 19 oktober 1927 köper tillbaka byggnaden. [R16]*
- 1917** 26 mars registreras firman Falkenbergs Hudexport C. A. Andersson & Co. Tobias Lundgren, Carl August Andersson och August Börjesson är ägare av firman som skall idka handel med hudar skinn mm. [R9 #6RB]
- 1917** augusti Gustaf Nordström skriver; "I Sveavägen 116 har jag haft mitt kontor sedan augusti 1917 då äfen³² detta hus var nytt. Det var beläget i lilla butiken invid porten, höger sida," [R4].
- 1917** 25 augusti registreras i handelsregistret hos Överståthållarämbetet firman "Läderbolaget Nordström & Co" i Stockholm. Gustaf Nordström samt Daniel Lundgren, Tobias Lundgren och Carl August Andersson ämnar idka grosshandel. [R5]
- 1917** 9 oktober. Vid styrelsesammanträdet beslutades det att uppföra ett nytt ångpannehus samt inköp av en ny ångpanna m.m. [R11]
- 1917** 9 oktober. Köper AB Dan. Lundgrens Läderfabrik utmarksjordarna i andra avdelningen till tomt nr. 6, 7 och 22 från Fabrikören Daniel Lundgren [R6 #20]. Se även notering 24 maj 1904.
- Genom Dir. Lundgrens initiativ har läderfabriken lämnat ett 20-tal fria tomter till de av dess arbetare som ville uppföra egna hem och för att underlätta byggnadernas uppförande stod Dan. Lundgren i regel till tjänst med personlig borgen. Se karta över området i arkivet. [R14]
- I en sammanställning över företagets markområden gjord 1936 eller senare, skriver man om Stadsäga Nr 274 (grusgropen) §197:*
- "Utmarksjorden i 2:dra avdelningen dels till tomten Nr 6 om 1 tunnland 4.1/4 kappland med undantag av 60 kvm, dels till tomten Nr 7 om 1 tunnland 8 kappland*

³¹ Användningen av Toffelfabrikerna är ett mysterium för mig, Björn, då man redan vid starten 22 maj 1905 beslutade att avveckla fabriken. Bokföring finns bara fram till ca 1908 (SE/LLA/31333:04) men enligt informationen om brandförsäkringar och ritningarna tyder på att man bedrev åtminstone tillverkning av trädetaljer (bottnar?) i lokalerna fram till 1930.

³² Anteckningen är gjord 1929 i samband med flytten till Lindström & Saxons nya hus Sveavägen 98.

med undantag av 3.432 kvm samt dels till tomten Nr 22 om 2 tunnland 1 kappland med undantag av 3.268 kvm. Köpebrev av den 9 oktober 1917. Köpesumma; Kr. 4.500:-- Säljare Direktör Dan. Lundgren. Köpare: AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. Lagfart den 10 december 1917 under §196 i protokollet." [B11]

- 1917** 10 november har byggnadsnämnden noterat att AB Dan. Lundgrens Läderfabrik önskar "inrätta två fönster i andra våningen af gamla garferibyggnaden åt Älfgatan". [R57 BN §58]
- 1917** Torsdag 29 november undertecknas stiftelseurkunden för bolaget AB E.G. Nordström & C:o i Stockholm³³ och man får enligt ett avtal 1919 i princip ensamrätt på försäljning av AB Dan. Lundgrens Läderfabriks produkter. Av bolagets 100 aktier ägs 94 av Daniel Lundgren och av de övriga äger Juliana och Gustaf Nordström (Stockholm), Rut Lundgren (Kassörska Stockholm), Tobias Lundgren (Disponent Falkenberg), Aug. Börjesson (Kamrer Falkenberg) samt C.A. Andersson (Avdelningschef Falkenberg) en aktie var. Stiftelseurkunden är undertecknad av samtliga utom Daniel Lundgren. [R27]
- 1917** Under åren 1914 - 1917 har man ökat aktiekapitalet till totalt 1 550 000 kr genom utdelning av "gratisaktier till stamaktieägarna med 1 050 000 kr. [R18]
- 1918** 1 juli beviljade Kungl. Patent- och Registreringsverket registrering av AB E.G. Nordström & C:o [R27]
- 1918** Detta år är Gustaf Nordström enligt hans debetsedlar Grosshandlare som yrke och anställd hos AB E.G. Nordström & C:o. [B2]
- 1918** 10 juli, Styrelsesammanträde. Direktör Daniel Lundgren begärt entledigande från befattningen som verkställande direktör i hans ställe antaga disponenten Tobias Lundgren, som därjämte för tiden till nästa ordinarie bolagsstämma skulle kvarstå som disponent, allt med en aflöning utöfver den nuvarande, som vid blifvande bolagsstämma skulle bestämmas. [R11]
- 1918** 10 juli. Daniel Lundgren går i pension och någon gång under året flyttar Dan. Lundgren till Tegnérgatan 45 i Stockholm. [Referens saknas]
- 1918** 30 september i ställningen för "Läderbolaget NORDSTRÖM & Co." framgår att det finns ett fastighetskonto (109 640:81 kr). [R27]
- 1919** Måndag 20 januari bekräftar Hofjuvelerare C.G. Hallbers Guldsmeds AB i Stockholm att man mottagit en beställning från AB E.G. Nordström & C:o på ett silverskrin med 6 stycken cicelerade vyer samt inskription, utförd i enlighet med godkänd ritning, till ett pris av 4800 kr. Att levereras för den 1 april³⁴. [R29]

³³ I en sammanställning över "Hur AB E.G. Nordström & C:o aktiekapital och Fonder tillkommit" så nämns "Vinst från Läderbolaget Nordström & C:o 1917". Kan man ha haft olika namn på bolaget i början?

³⁴ Daniel Lundgren fyller 65 år 4 april 1919.

1919 12 januari sänder Tobias Lundgren ett långt brev till Gustaf Nordström i vilket han skriver:

”Broder!

Jag vill med dessa rader till dig ytterligare pointera min åsikt att vårt bolags försäljningschef – i vilken skepnad eller person denne månde vara – måste vara bosatt i Falkenberg d v s på samma ort som bolaget själft. Då försäljningschefen ej är stadd på resa måste jag för att kunna sköta bolaget ha ständig tillgång till hans råd och upplysningar. Att resanden kommer hitflängande ett par dagar åt stöten är ett haffs raffs chaffssystem utan like och till liten eller ingen nytta. I en firma är ju resanden den enda som grundligt känner marknadsläget o med honom måste man, för att det hela skall kunna klaras, dagligen hålla allvarliga och ingående konferenser om samtliga löpande affärer. Med anledning av att du ej rest sista tiden o vi saknat djupare kännedom om marknadsläget hå Andersson i mina dispositioner ej präglats av den säkerhet som skulle varit önskvärd.

Andersson, optimisten, ser framtiden i ljusaste färger, håller på 12% utdelning, tycker vi skall ta allting lugnt etc. etc. Att ligga i o försöka börja arbeta litet i resa o försöka uppsnappa varenda krok av landet, där något kan vara att göra; detta tycker jag är mera passande. Nog bör vi under sådana förhållanden ständigt hå en erfaren grundligt berest upplyst o väl vetande försäljningschef, som kan råda emellan oss o upplysa.

Någon nämnde vid din närvaro att de andre fabrikerna ännu ej börjat röra på sig, men hur kan vi veta det, som knappt stuckit näsan utom dörren på senare tiden. Du gjorde mig uppmärksam på att det finns (lär finnas) ett elfte bud i vilket det heter ’du skall inte vara rädd’.

Jag är inte rädd i kommer väl näppeligen att bliva det heller, men jag skall be att på det hövligaste men bestämdaste få påpeka att jag är vaken, vill åtminstone försöka vara det.

Naturligtvis anser jag att Nordström & C:o under ditt tillfälliga överseende bör arbeta som hittills o placera av fabrikatet det som den kan placera. Tanken att allt skulle gå genom Nordström & C:o är ju god på vis o sätt, men anser jag våra förhållanden försvå (?) härför. Kunde vi sända ena vagnslasten efter den andra till magasinet i Stockholm, alltefter som fabrikatet blev färdigt, då vore ju saken klar. Men detta kan du ingalunda ta emot. Då du alltså endast kan placera en del blir du själf nästan endast att betrakta som en av våra större kunder o vi sitter här lika fullt med våra försäljningsbekymmer.

Efter våra små förhållanden i detta lilla land måste väl inköpen sättas efter försäljningarna och ej tvärtom. Jag håller dig för en alldeles för prima kraft för att gå i Stockholm under den tid du inte reser o plottra bort dig med att besiktiga hus o stå o resonera med folk ang. dörrhandtag o dyligt. Nog vore det till mer fromma för Läderbolaget om du istället under tiden vore här o deltog i själva ledningen o kände mer ansvar med den. Ty den behöver verkligen vara stark o mångsidig under de allvarsdiga tider som stunda.

Att samtliga de små garverierna komma att blåsa ikull är väl alldeles själfklart, men att även årtionden gamla väl fundade garveriföretag komma att kastas överända i

denna vilda konkurrens, som nu börjar, därom är jag alldeles övertygad. Vi kunna endast se på oss själva. Vad hå vi vunnit under detta (otydligt ord) krig. En aktieportfölj som avkastar i lyckligaste fall futtiga 40 tusen om året. Och vad är det emot all utgifterna stegrats från c:a 250 tusen till c:a 600 tusen. Och med förtjänsterna är det väl ganska osäkert. Vår bankskuld är lika stor som före kriget. Sedan göra reflektioner sig själva. Man talar om export, men vart skall man exportera, då hela världen runt omkring består av en enda öken? Om blivande förtjänster för närmaste tiden skall vi tala tyst om men skall det lyckas oss att kämpa oss igenom denne ovissa tid utan alltför stora förluster gäller det för oss – du och vi andra – att vi står skuldra mot skuldra och till det yttersta försöker hålla tiderna stängna.

Jag har märkt att en viss rivalitet uppstått mellan våra firmor såtillvida att den ena söker draga största möjliga förtjänst åt sig. Detta betraktar jag som barnsligt joller o något som ej borde förekomma emellan män. Det verkar irriterande o borde upphöra. Anser du o vi andre att av skattehänsyn eller dyligt större förtjänst bör läggas på N-m & Co kunna vi ju erhålla faktura på 100.000 kr o dan därpå kan ni ha checken.

Nog har Nordström & C:o varit bra att ha o vinsten ej att förakta, men har inom moderfirman därigenom förlorats intimare samarbete o kontrakt med en av dens bästa o intelligentaste krafter, anser jag det vore bättre Nordström & C:o aldrig kommit till. Jag rekommenderar dessa mina rader till benäget beaktande o hälsar dig broderligt o vänskapligen o är din alltid tilgifne T Lundgren”

Tobias avslutar med ett PS;

”Jag ser med tillfredsställelse du tänker sälja huset, förutsatt att Far får minst 5 år kontraktet. Låt detta ske genom någon mäklare, så slipper du ödsla någon dyrbar tid på detta. Du kan ju vid tillfälle tala med Far om vad jag skrivit till dig, förutsatt han är disponerad. Själf har jag ej velat trötta honom med några längre utläggningar.”
[R5 G]

Man får förmodar att det är fastigheten på Tegnérgatan 45 som avses med huset.

- 1919** 19 februari. Vid den ordinarie bolagsstämma antogs disponenten Tobias Lundgren till verkställande direktör. [R16]
- 1919** 24 februari i ett brev från AB Dan. Lundgrens Läderfabrik meddelar man att man informerat Stockholms taxeringsnämnd att Daniel Lundgren erhållit lön för kr 21,915:87, pension på kr 19,608:94 samt styrelsearvode på kr 400. Tillsammans kr 41,924:81. [R30]
- 1919** 26 februari sänder AB Dan. Lundgrens Läderfabrik till Daniel Lundgren kontraktet mellan bolaget och E.G. Nordström & C:o, ”angående öfverlåtande af försäljningen på nämnda firma” och ber honom underteckna detta. [R30]
- 1919** 3 mars. I en av de sista brevväxling med Daniel Lundgren uttrycker han oro för det fördelaktiga avtalet med AB E.G. Nordström & C:o. Daniel skriver:
”Härmed nöjet återsända kontraktet. Hade häst velat stå utanför denna sak o har verkligen haft många funderingar öfver vad skall svara och förståndigast vore nog att

jag svarade att jag inte ville yttra mig i frågan då tre så förståndiga män enats, men detta vore väl fegt och så nödgas jag säga att kontraktet tilltalar mig icke af följande skäl.

- 1. Har ju Stockholmsfirman idel fördelar och inga skyldigheter, ja min övertygelse är att samarbetet blir mindre angenämt om inte denna firma har ekonomiskt ansvar gentemot eventuella förluster och därmed skyldighet o rättighet att ?offra kunderna. Att den skulle bära hela ansvaret är naturligtvis för mycket begärt men någon del deraf.*
- 2. Känner jag mig orolig inför ordalydelsen i punkt 2, månne inte denna borde varit affattad i mjukare form. Skall denna punkt efterlevas i all sin stränghet o omedelbart är jag rädd den kan komma att kasta en ful skugga öfver Läderbolaget i Falkenberg.*

*Högaktningsfullt
Dan Lundgren
Sthlm 1/3 19*

[R30]

1919 *3 mars. I ett längre svar från bolaget i Falkenberg svarar man att frågan om hur man skulle ha eventuella kundförluster varit uppe för samtal mellan Direktör T Lundgren / Hr. Andersson och Gustaf Nordström men att Gustaf vägrat detta. Gustafs motivering är att han själv vill undvika icke solida kunder då han får tantiém från fabriken i Falkenberg. Man har därför accepterat denna skrivning.*

Angående andra punkten, som avser prissättningen mellan kunder som handlar direkt av fabriken i Falkenberg och de som går via Stockholmsfirman, skriver man i en längre utläggning att man kommit fram till "bättre att Stockholmsfirman fick generalagenturen än att den skulle köpa och sälja i fast räkning för egen del ty dels kan det nu ej blifva tvist mellan Stockholmsfirman och oss angående hvilken kund som höra hit och dit, och dels föreligger då ej heller den fara att vi alldeles komma ur takt med vår hittillsvarande kundkrets."

[R30]

1919 Under 1919 målar Axel Jungstedt ett porträtt av Direktör Daniel Lundgren³⁵.

³⁵ Detta enligt text för ett foto från 1957-05-14 och signaturen på tavlan (1919). Tavlan är fortfarande i bolagets ägo 2022.

Foto: 21 Axel Jungstedt porträtt av Direktör Daniel Lundgren

- 1919** 2 april avsänder Haldska Sjukhemmet i Stockholm en önskan om att förlänga hyresavtalet för lägenheten som man hyr på Tegnérgatan 45 (fastigheten 34 i kv. Vingråen). Brevet är ställt till AB E.G. Nordström & C:o och jag uppfattar därför att detta bolag äger denna fastighet. Det är även till denna adress som Daniel Lundgren flyttar till när han går i pension 1918. [R27]

I arkivet finns ett kontrakt mellan Häradshövding C. G. Linden som ägare av egendomen Nr: 45 Tegnergatan och Brevbäraren T. O. Wilson, tecknat 1 april 1912, avseende tjänst som portvakt i fastigheten. [R7 #18].

- 1919** 4 april. Donerar Dan. Lundgren 6 st. aktier, vardera på nom. 1000 kronor, i läderfabriken till lasarettet i Falkenberg, att under namn av Elisabeth Lundgrens minne förvaltas av direktionen och skall årliga avkastningen utdelas i form av frisängar.

Överlämnar Dan. Lundgren till Falkenbergs stad 97 aktier i Uddeholms Aktiebolag, att förvaltas under benämningen "Läderbolagets Donationsfond". [R8 #20, R30]

Läderbolagets Donationsfond finns allt jämt kvar (2022) och i december varje år håller man ett sammanträde för att lämna bidrag till boräntan för ägare med ansträngd ekonomi och som har en privatbostad inom Falkenbergs kommun.

- 1919** 19 maj. Avlider Dan. Lundgren i Stockholm i en ålder av 65 år, 1 månad och 15 dagar. [R6 #84]

Foto: 22 Hilda Lundgrens tackkort

- 1919** 15 augusti försäljer bolaget "... på stadens Östra Gärde belägna inägojord, den s.k. Schubergska lyckan, nämligen 403 kvm av N:o 247 och 519 kvm av N:o 248 ..." till garveriarbetaren Johannes Johansson för 500 kr [R7 #31].
- 1919** 4 september. Förslag på gravkors från firman C O. Börjesson & Co. [R14]
- 1919** 20 oktober tecknar bolaget ett entreprenörskontrakt för en 430 m lång vattenledning från pumphuset på Bryggerigatan upp till fabriken på Norra Allmänningen [R7 #32]. Se även ritningar på pumphusbygganden [R14 #31].
- 1920** 24 april. Utdrag ur intecknings- och förlagsinteckningsprotokollet avseende ett förlagslån på två gånger 200,000 kr (400,000 kr) [R6 Nr 37-38].
- 1920** 1 april går Tobias Lundgren i borgen för ett lån till Albin Gustafsson med en inteckning i Albins fastighet "lägenheten Runeborg" [R7 #33].
- Den 1 november 1922 ingås ett avtal där Albin Gustafsson vid varje avlöningstillfälle skall inbetala 10 kr till AB Dan Lundgrens Läderfabrik tills skulden är avbetald [R7 #39].
- 1920** 18 februari registreras Tobias Lundgren som bolagets direktör. Troligen har man missat att göra denna ändring tidigare då Daniel Lundgren anges som styrelsemedlem registreringsbeviset från den 22 januari 1920. [R9 #7RB #8RB]
- 1920** 3 maj. Utdrag ur intecknings- och förlagsinteckningsprotokollet avseende ett förlagslån på fem gånger 200,000 kr (1.000.000 kr) [R6 Nr 37-41].
- 1920** 13 juli sänder Gustaf Nordström på brevpapper från Falkenbergs Hudexport³⁶ ett brev till AB E.G. Nordström & C:o om att leverera ett parti läder till Ferdinand Höglund i

³⁶ Varför Gustaf använder sig av detta brevpapper är oklart. Är det bara en slump (dock inte en engångsföreteelse) eller arbetar han även för detta bolag (ägt av Daniel Lundgren) samtidigt?

Hudriksvall om det finns i lager hos dem i Stockholm. Han varna för att firman inte är solid så fråga Soliditet³⁷ om kunden. [R27]

- 1920** 9 december. Gravationsbevis denna dag anger att inteckningarna för tomt N:r 47, jämte därmed förenad andel av tomten N:r 48 och ett från gamla tomten N:r 19 och 20 avstyckat område samt inägojorden N:r 394 samt ett och ett halvt tunnland av Norra allmanningen med därpå uppförda byggnader besvärar av inteckningar för 412.000 kr [R6 Nr 42].
- 1920** Antal arbetare uppgår till 71 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1920. Antal medlemsföretag är 49 stycken och antalet arbetare är totalt 1.929 st. [R19]
- 1921** 28 februari anmäler man till Överståthållareämbetet i Stockholm att handelsrörelsen i firman Läderbolaget Nordström & Co numera upphört och att en av bolagsmännen, Direktör Daniel Lundgren avlidit. Detta namn förekommer i handlingarna för E.G. Nordström & Co och jag antar att man använt detta namn innan man fått det senare aktiebolaget registrerat. [R5 G]
- 1921** 21 maj skriver E.G. Nordström & C:o att anmälan till Överståthållareämbetet inte godkänts p g a att gifta döttrarna till Daniel Lundgren behöver lämna åldersbetyg, deras män skall underteckna och att fädernens namn skall vara namngivna. [R5 G]
- 1921** 21 mars köper bolaget dels den av tomten N:r 62 tillskiftade utmarksjord i andra afdelningen och den tomt N:r 99 tillskiftade utmarksjord i samma afdelning för 2.000 kr. Enligt bifogade utstakningen är området på 1157 kvm [R6 Nr 43].
- 1921** 22 mars hölls ordinarie bolagsstämma för år 1920. Här är dock tonen annorlunda i förvaltningsberättelsen än tidigare år;
- ”Det är med tungt hjärta, som styrelsen för Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik går att jämlikt § 9 i bolagsordningen avgiva berättelse om bolagets förvaltning under år 1920, det i ordningen tjuguantra efter bolagets stiftande. Resultatet av dess verksamhet har nämligen varit högeligen ogynnsamt; en brist föreligger å icke mindre än kr. 527,228: 60. Orsakerna härtill äro naturligtvis flere. Främst må härvid påpekas den allmänna depressionen inom affärsvärlden och de fallande priserna. Året begynte och fortgick en tid ganska gynnsamt, så att bokslutet vid de första två månadernas slut, eller den 1 mars, utvisade en vinst å kr. 142,574: 33, ett resultat som är utan motstycke under motsvarande tid i bolagets historia. En följd härav blev, att stora inköp gjordes till höga priser för att möta kommande behov. Så småningom inträdde dock prisfall, som ökades alltmer och blev våldsammast under juni och juli mån. Blott ett enda exempel härå må här anföras. Ett stort, ansett och välskött läderbolag hade en vinst av cirka 900,000: — kr. i maj månad, men redan efter sex månader en förlust av cirka 1,200,000: — kr. Prisfallet fortfor året ut, så att amerikanska hudar, som i januari och februari mån. betalades med kr. 5:68 pr kg., till sist kunde köpas för kr. 1:90 pr kg. Då nu ett avsevärt parti sådana hudar inköpts i början av året, måste*

³⁷ Man kan se i arkivet att Gustaf är noga med att inte göra affärer med bolag med dålig betalningsförmåga.

naturligtvis förlusten på dem vid årets slut bli mycket stor. Detta är också den förnämsta orsaken till det dåliga resultatet. Men därtill komma åtskilliga andra. Med det förutnämnda bolaget, som måst träda i likvidation för att ombildas, hade vårt bolag en stor affärstransaktion, varav följden blivit, att en fordran på ca 150,000:---kr: icke kunnat utfås. Ehuru en god del därav nog torde vara att påräkna, sedan ombildningen ifråga kommit till stånd, så har dock styrelsen ansett det bäst och tryggast att avskriva hela beloppet, ävensom andra fordringar av samma art. Vidare måste i följd av det stora inköpet i början av året stora lån upptagas, och då räntan varit oskäligt hög, har ett belopp av icke mindre än kr. 145,981:12 åtgått för dess gäldande. Också bränsle och övriga förbruknings-persedlar, som stått synnerligen högt i pris, ha krävt ett ovanligt stort belopp eller kr. 75,386:94.

Reparationskostnader och inköp av nya maskiner hava ock uppgått till avsevärt mycket eller kr. 167,861:56. Läggas härtill att arbetslönerna varit högre än någonsin, så är det snarare att undra över att ej bristen blivit ännu större, än vad nu är förhållandet; Att så dock ej skett, har berott på den kraftiga nedskrivningen å varulagret vid slutet av år 1919. Trots de lidna förlusterna, som tagit såväl dispositionsfonden, som största delen av reservfonden i anspråk, är dock bolagets ställning mycket stark, och det av följande skäl:

1) Å det nuvarande lagret hava så stora nedskrivningar gjorts, att det förvisso kan säljas med förtjänst, såvida icke ytterligare oförutsedda stora prisfall inträffa.

2) Det nuvarande lagret är så stort, att det bör räcka en god tid framåt, vadan inköp av nya poster hudar kan uppskjutas och företagas å därtill lämplig tid;

3) En följd härav blir, att lån ej behöva upptagas till större belopp, vadan ränteutgifterna avsevärt kunna minskas.

4) Bankskulden, som en tid uppgick till kr. 2,289,500: — hade redan vid årets slut nedbringats till kr. 1,077,670: 80 och för närvarande ytterligare minskats med kr. 44,670: 80.

Ehuru depressionen ännu icke är över och situationen för den närmaste framtiden under sådana förhållanden icke med någon säkerhet kan överblickas, finnes dock gott hopp om att innevarande år skall bliva för bolaget lyckligare.” [R16]

1921 *4 april framför Tobias Lundgren, i en pågående förhandling med Drätselkammarens 3:dje Avdelning angående försörjning av elkraft till garveriets motorer från stadens kraftstation, att erhålla reservkraft till självkostnadspris. Man avslår begäran (3 maj) med hänvisning till att man inte kan leverera ”prima kraft natt och dag på tider, som av bolaget bestämmes, utan någon som helst garanterad ekonomisk säkerhet.” Man skriver även att det finns ”svårigheter att praktiskt realisera. Så snart reserven å kraftstationen behövdes till- eller fränskiljas – vilket ju vore omöjligt att på förhand bestämma, och som dessutom kunde inträffa flera gånger på samma dygn – skulle ju mätaravläsning eller eventuellt till- eller fränkoppling ske inom abonnentens fabrik.” [R8 #22]*

- 1921** 18 juli. Tobias Lundgren går i borgen för ett lån på 2.000 kr i Falkenbergs Sparbank som garveriarbetaren Johan Algot Johansson tagit med en inteckning i 741 kvm av utmarksjorden i andra afdelningen till tomten n:r 62³⁸ [R6 Nr 46].
- 1921** 20 september har läderfabriken och Falkenbergs stad kommit överens om en lösning avseende reservkraften. Elektricitetsverket skall leverera "sekunda energi", "i sista hand sedan samtliga verkets övriga abonnenter blivit tillgodosedda." [R8 #23]
- 1922** 2 februari hålls ordinarie bolagstämma där man i förvaltningsberättelsen för 1921 skriver;
- "Ifrågavarande verksamhetsår började och fortgick i depressionens tecken, och gjordes ytterligare förluster å sedan närmast föregående år inneliggande lager, så att rörelsen till och med juli månads utgång visade förlust. Till all lycka stabiliserade sig emellertid marknaden avseende läderbranschen i någon mån under loppet av sommaren, och då därtill under våren inköp av råvara gjorts till fördelaktiga priser, kunde bolaget under återstoden av året arbeta med förtjänst. Den vid årsslutet sammanräknade vinsten av rörelsen uppgår till kr. 202,538:90. Därtill kommer kr. 69,782:43, vilka tillförts bolaget såsom restitution å förut erlagd krigskonjunkturskatt. Bolaget är sålunda i tillfälle att visa en sammanlagd vinst av kr. 272,321: 33. Tyvärr har emellertid under året bolagets innehav av främmande aktier drabbats av en betydande värdeminskning, och utgör förlusten å främmande aktier icke mindre än kr. 207,178: — Efter avdrag av denna aktieförlust kvarstår således en vinst av kr. 65,143: 33."* [R16]
- 1922** (2) mars utbryter strejk på garveriet då bolaget vill sänka lönerna men lokalavdelningen av De förenade förbunden (ett LO-förbund för arbetare inom kemisk-teknisk tillverkning samt kvarnar och läderindustri) läger ner arbetet. Tobias Lundgren vände sig till Samhällshjälpen, en av 1920-talets förmedlingar av så kallat "arbetsvilliga" under strejker, och begär hjälp. [R23, R65]
- 1922** 27 april Denna dag uppstå handgemäng i Falkenberg då 31 strejkbrytare från Stockholm, steg av tåget på järnvägsstationen, där de togs emot av Lundgren själv.
- "Där stod också någonstans mellan 200 och 400 människor samlade, och när Lundgren och strejkbrytarna gick mot fabriken följde folkmassan efter dem. Under hela vägen gick folksamlingen mycket nära intill strejkbrytarna samtidigt som de busvisslade, ropade förolämpningar och gav strejkbrytarna knuffar. Flera blev också sparkade på smalbenen eller trampade på fötterna. Medan strejkbrytarna lämnade sin packning på fabriken väntade folksamlingen tålmodigt utanför fabriksporten, och när strejkbrytarna senare gick för att äta lunch på stadshotellet fortsatte förföljandet. Utanför stadshotellet uppstod ett mindre slagsmål, men de få poliserna på plats lyckades tillsammans med några äldre arbetare lugna ner situationen. Värre blev det när strejkbrytarna ätit färdigt och skulle gå tillbaka till fabriken. Flera unga arbetare lyckades nu tränga sig in bland strejkbrytarna. En yngling ropade något i stil med "på dom!", och då avlöstes knuffningarna och tåtrampningarna av grövre våld."*

³⁸ Denna fastighet, då angiven som stadsäga n:r 271, går på exekutiv auktion 1926-05-05 [R6 #63].

Knytnävsslag och danska skallar utdelades och en strejkbrytare fälldes till marken. Han omringades av en grupp män som ryckte och slet i honom och räddades först när polischefen själv rusade fram. Rusade gjorde också resten av strejkbrytarna, in i säkerheten på fabriken. Två dagar senare gav alla strejkbrytare upp och åkte hem till Stockholm. Även denna gång följdes de till tåget av en folkmassa, men nu skedde allt i tystnad. Fler strejkbrytare lyckades direktör Lundgren aldrig rekrytera.” [R65]

Enligt årsberättelsen för 1922 så varade strejken under mars och april månad. [R16]

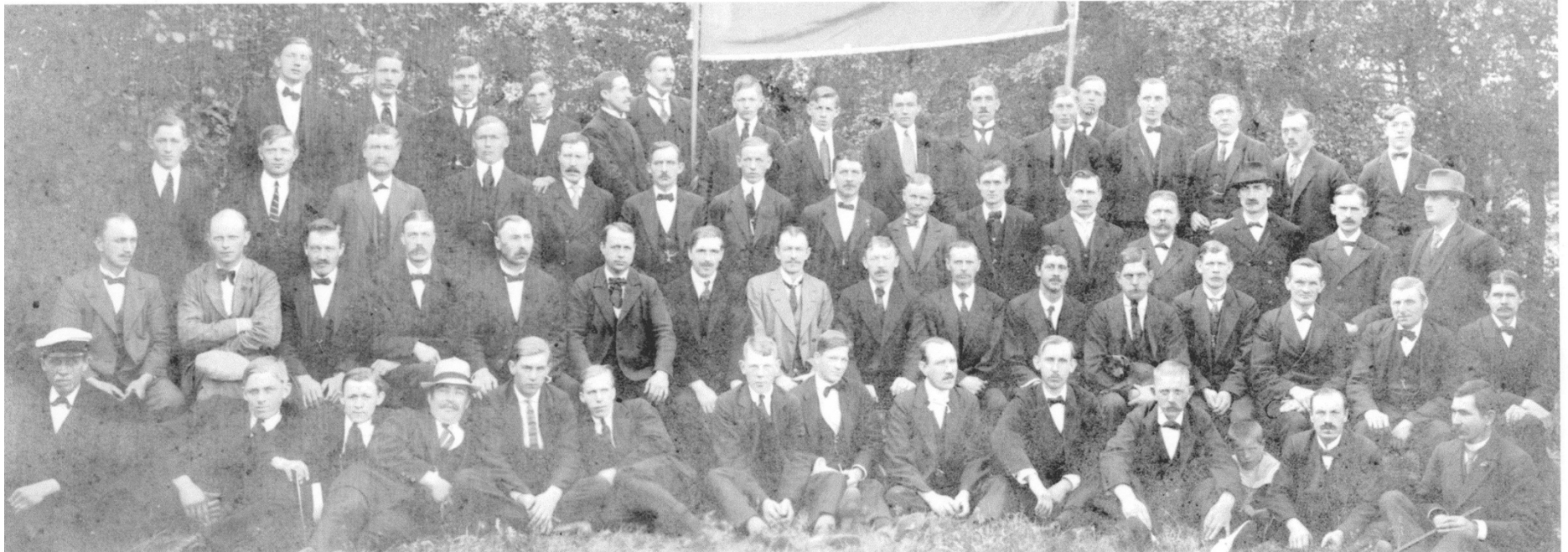

Foto: 23 Kopia av foto överlämnat [2001-09-01](#) av Elon Bengtsson, årtal okänt.

Olle Svensson har antecknat "Fackföreningen på garveriet? Ja där är många anställda som Bengt känner igen."

På första raden (nederst vänster hörn) har Bengt antecknat två okända därefter Bengt Östman (hatt i handen) och A.J. Björklund (hatt på huvudet). Andra raden, sjätte från vänster (ingen mustasch) Gustaf Andersson.

1922 13 maj. Avloppsledning³⁹ från garveriet på egen bekostnad längs Fabriksgatan ned till Ätran. [Referens saknas]

1922 22 juni. Vid styrelsemötet behandlas ett förslag till direktören C.A. Andersson om att avskilja bolagets råvaruhandel i ett separat bolag. C.A. Andersson skulle anställas som det nya bolagets direktör i fem år och för detta uppbära en årslön av 18.000 kr. [R11]

1922 16 juli förelåg en ritning på ett nytt kalkhus. [R14]

Bengt beskriver, i juli 2006, processen i Kalkhuset i enligt följande;

Kalkhuset var en stor och luftig lokal (35 x 41 meter) där förarbetet utfördes på råvaran före garvningen av huden. Råvaran utgjordes av inhemska tjur-, ko- och ungnötshudar samt s.k. "vilthudar" ox- och kohudar företrädesvis från Argentina och Uruguay samt i ett senare skede även från Australien.

Indrivningen skedde i partier om 150 hudar. Partierna antecknades i en s.k. indrivningsbok med huds sortens namn och leverantör. Vid ett senare skede infördes i boken även partiets nummer och blössevikt (se nedan).

Den saltade huden sköljdes i vatten ett par dygn i stora spjaltrummor som kallades "vekkar". Dessa roterade i en betongbassäng. Genom vekningen rensköljdes och upp- mjukades huden och erhöll ungefär samma känslighet och utseende som i färskt tillstånd. Det rena, mjuka åvattnet i Ätran var synnerligen lämpligt för denna arbetsprocedur. Efter flera vattenbyten överfördes sedan huden till en s.k. kalktrummla (4 meter lång och 2 meter bred) även den nedsänkt i ett betongkar. I denna roterade huden i en lag av vatten, kalk och en mindre tillsats av svavelnatrium. Kalkningen hade till ändamål att lösa upp den för läderberedningen odugliga överhuden med hårrötter och slemlager även det naturliga fettet i hudarna förtvålades till en del och löses här.

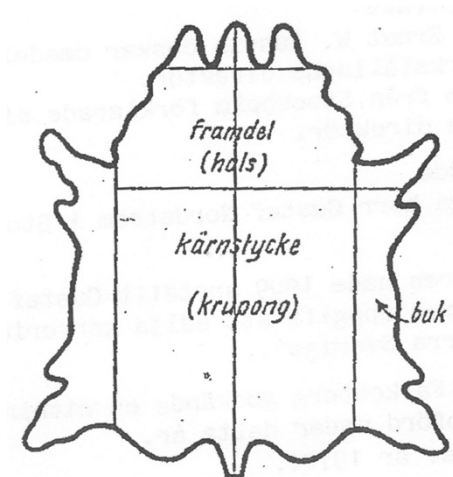
Efter kalkningsprocessen transporterades huden till en avhårningsmaskin där huden befriades från hår. Håret tillvaratogs och tvättades, centrifugerades, torkades och balades samt såldes till filtfabriker.

Den avhårade hudens köttssida bearbetades därefter i en skärmaskin (skavning) med roterande gummivalsar och spiralställda knivar för avlägsnande av befintligt fettlager. Avfallet från skavningen såldes till limfabriker.

Därefter kantskars huden och otjänliga hudslamsor avlägsnades. Avfallet från detta arbete såldes till gelantintillverkare. Den från överhud, hår och fett befriade huden kallades "blösse" = naken. Denna vägdes och fick partinumret inslaget i svansroten med en klubba som var försedd med rostfria, nålvassa siffror. Numret infördes i indrivningsboken och partiets blössevikt.

De hudpartier som voro avsedda för sulläder "kruponerades" redan i kalkhuset där kärnpartiet "krupongen" skars ut. Av hudens framdel tillverkades t.ex. trätöffelläder och av bukarna sandalläder m.m. Se skissen nedan på hudens olika delar.

³⁹ I Estmars anteckningar finns redan 1899-02-21 "ingen erinran mot lov" för en "kloakledning från östra punkten af norra ...gatan till vattengatan emellan tomterna No 10 och 11" [R57 BN §18]

De hudar som skulle ha en viss tjocklek spaltades i en bandspaltmaskin. Huden pressades in i spaltmaskinen mellan roterande gummivalsar och klyvdes av en roterande bandkniv parallellt med "narvytan" = hudens ovarsida. Den undre delen av den spaltade huden kallades för "spalt".

Därefter transporterades "blösse" till "pyrning" som skedde i små hasplar. Pyrningens huvudsakliga ändamål var att fullständigt avlägsna den kalk som fanns i hudarnas porer. Vidare skulle underhudsvävnaderna uppluckras och hudarnas svällning fördrivas och motverkas. Allt naturligt fett, som fanns kvar, sönderdelas och upplösas.

Förr i tiden pyrades blösse med hundekrement, duv- och hönsgödsel, vilket spred en olidlig stank. Numera användes vid pyrningen kemiska preparat, behagliga att arbeta med och effektiva för sitt ändamål. Därefter sköljdes blösse i vatten och var nu färdig att transporteras till garvningen som skedde i det s.k. färghuset.

Det hudmaterial som skulle kromgarvas fick ytterligare en behandling, den Sk. "pickeln", som hade till uppgift att överföra blösse i svagt surt tillstånd passande för den efterföljande kromgarvningen.

Allt avloppsvatten i kalkhuset leddes till en brunn där det grövre avfallet frånskildes före det rann ut i en kulvert på Fabriksgatan. Denna kulvert mynnade i Ätran strax söder om garveriet pumpstation vid "Bryggarliden".

1922 17 augusti. Vid dagens styrelsemöte beslöt man att anta byggfirman Bröderna Bengtssons anbud på 81.000 kr för uppförande av nytt kalkhus. [R11]

1922 12 september genomförs en Brandassuransförsäkring av AB Dan. Lundgrens Läderfabrik i Falkenberg tillhörande garverifabrik, bostads- och andra byggnader å tomterna Norra Allmänningen, N:o 394 inägojord vid Östra Gärdet samt andra roten, Storgatan N:o 47 i Falkenbergs Stad. Upprättad av Södra Sveriges Ångpanneförening Malmö. [R7 #37]

En detalj i denna är att bolaget äger en Fordbil, personvagn värd 3400 kr, en Adlerbil, lastvagn värd 3750 kr, samt en Harley-Davidson motorcykel värd 1800 kr.

1923 12 januari. Styrelsesammanträde. På framställning av verkställande direktören och efter tillstyrkande av tekniska rådet

beslutade styrelsen låta uppföra ytterligare ett färghus enligt företedd ritning och låta däri anbringa trettio färgkar för en kostnad av tjugofemtusen kronor (24,440 kr) [R11, R64]

- 1923** 1 september beslutar man, efter en utredning av bolaget E.G. Nordström C:o, att likvidera bolaget. [Referens saknas]
- 1923** Fredag 7 september skriver Gustaf följande brev till styrelseledamöterna i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. "Hänvisande till närslutna bilagor vill jag framhålla att jag anser det olagligt verkställa bolagets likvidation innan något beslut därom föreligger från bolagsstämman. Tiden för likvidations verkställande är dessutom för kort. Det är huvudlöst att gå tillväga på detta sätt och förstöra värden i onödan. Hur försiktigt man än verkställer denna omändring kommer den att störa och skada. Därför gäller det att handla förståndigt. Då jag förmodar att styrelsen aldrig givit sitt bifall till dessa Direktör Lundgrens handlingar, tillåter jag mig härmed fästa styrelsens uppmärksamhet på samma. Under tecknat Stockholm den 7 september 1923, Gustaf Nordström." [R27]
- 1923** Måndag 1 oktober. I ett brev till kunderna från AB E. G. Nordström & C:o står det "att vår verksamhet kommer att upphöra från och med den 15 ds. Alla våra fodringar och skulder kommer att från och med den 15 oktober 1923 överföras till AB Dan. Lundgrens Läderfabriks kontor i Falkenberg". [R27]
- 1923** 4 december. I mantalsskrivningen för Falkenberg 1924, lämnad av AB Dan. Lundgrens Läderfabrik finns 104 namn med sysselsättning, födelseår och adress angivna. [R31]
- 1923** Måndag 17 december hålls en extra bolagsstämma där man bestämmer att likvidera AB E.G. Nordström & C:o i Stockholm. I ett cirkulär till kunderna (1400 ex) skriver AB Dan. Lundgrens Läderfabrik i följande; "Härmed hava vi äran meddela, att AB E. G. Nordström & C:o, Sveavägen 116, Stockholm, vilket ägdes av oss och hittills verkat såsom våra generalrepresentanter, denna dag trätt i likvidation, och att framledes alla försäljningar och all expedition kommer att dirigeras från vårt huvudkontor i Falkenberg. Till likvidator har utsetts vårt bolags verkställande direktör Herr T. Lundgren Falkenberg. Herr Sigfrid Lindén kommer att såsom vår representant inom den närmaste tiden göra Eder sitt besök, och hoppas vi, att Ni såsom förut vill hedra honom med Edra v/. orders, vilka skola bliva prompt expedierade samt ägnade den bästa uppmärksamhet." [R27]
- 1923** 31 december uppställning av aktier, i fjorton bolag, som AB Dan. Lundgrens Läderfabrik äger. I denna uppställning, som summerar till 661 908:20 kr, finns förutom det egna bolaget E.G. Nordström & C:o (396 000 kr) bolag som Uddeholm (131 100 kr), Allm. Svenska Elektriska AB (22 890kr, dagens ABB), Kopparbergs & Hofors Sågverk AB (15 450 kr), Svenska-Danska-Ryska Tel AB (11 900 kr), L.M. Eriksson (5 400 kr) men också mindre bolag som Falkenbergs Exportslakteri (10 000 kr) och Falkenbergs Installationsbyrå (200 kr). Man äger även aktier i AB Enköpings Sko- & Läderaffär (27 000 kr). [R32]
- 1923** 31 december Gustaf Nordström sänder ett brev till en kund i Östersund där han skriver "I angenäm besittning av Edert v./ brevkort av den 28 dennes tackar jag för

ordern å smorläder. Som AB E.G. Nordström & C:o gått i likvidation och jag lämnat min befattning vid nämnda firma såväl som vid AB Dan. Lundgrens Läderfabrik, Falkenberg, är jag icke i tillfälle utföra orden härifrån, utan kommer den istället att utröras av C.J. Lundbergs Läderfabriks AB, Valdemarsvik, som om någon dag skall hava nöjet uppvakta med faktura. Uttalande mitt tack för de gångna årens angenäma affärsförbindelse tillönskar jag Eder Ett Gott Nytt År. Högaktningsfullt” [R33]

1924 1 januari Avvecklas all försäljning av bolagets produkter genom dotterbolaget AB E. G. Nordström & C:o [R16]

1924 1 februari svarar Gustaf Nordström på ett brev från AB Dan. Lundgrens Läderfabrik, där man till honom offererat AB Enköpings Sko- & Läderaffär för 90 000 kr. Gustaf erbjuder att köpa butiken för 62 318:51 kr. Ett bud som troligen inte accepterades av bolaget. [R27]

Det finns i arkivet två bilder från ”Bolagets filial i Arboga åren 1918 – 1924. F d Gunnarssons garveri” åt gården / åt gatan. Datum för avveckling kan ju stämma men det är ju inte samma stad. [R3]

1924 Februari sänder Gustaf Nordström ett brev till hans tidigare kunder i bolaget E.G. Nordström & C:o om att han nu ”övertagit bolagets lokaler, inventarier och en del av dess avskedade personal för att under firma GUSTAF NORDSTRÖM fortsätta rörelsen på oförändrat sätt. Jag kommer att föra lager av AKTIEBOLAGET WILH. GRÖNVALLS LÄDERFABRIKS tillverkning av Sulläder, Koläder, Plattläder, Sulläders och Koläders Krupongs, Smorläder, Toffelläder och Sandalläder, samt dessutom andra fabrikers tillverkningar av ...” [R33, R5 G]

Gustaf Nordström drev sin firma under åren 1924 till december 1932 då familjen avslutade sina verksamheter (Firma Gustaf Nordström och en blomsteraffär som Juliana bedrev) i Stockholm. [R33, B2]

1924 mars mottager Gustaf Nordström ett konfidentiellt brev från Stadsfiskalen i Falkenberg (C. J. Bergwall) angående det att man fått en anmälan om att AB Dan. Lundgrens Läderfabrik tyger lädret och därigenom får bättre betalt. Stadsfiskalen vill ”orientera sig en smula på fackområdet” och undrar om Gustaf kan hjälpa till med att bedöma hur mycket som anklagelse om att tynga lädret kan get i vinst. Gustaf och Bergwall har enligt brevet redan samtalat om ”saken för någon tid sedan” men man har ”nu fått en anmäla”. [R5 G]

1924 26 mars skriver Gustaf ett svar till Stadsfiskal att han som bilaga översänder det väsentliga som han känner om saken. ”Det har meddelats mig att han skulle komma att åtalas för denna sak därför att han icke mindre än tre gånger å rad fått anmärkningar från profningsanstalten för sin förtygning utan att han synes vilja vidtaga några ändringar till det bättre. Min personliga uppfattning, som grundar sig på ingående mångårig kännedom af hans karaktär, är den att han icke ändrar sin beredningsmetod förrän han genom ett åtal som föeanleder en fällande dom blir öferbevisad om att det icke går att fortsätta.

Självf torde jag icke duga som vittne ifall så kommer att behövas. Harn nämligen aktier i bolaget och det är väl troligt att hans advikat kommer att på denna grund framställa jäf mot mig. Men ett bra vittne anser jag Diriktör Åkesson vara, ty han har ju följt hans tillverkning allt sedan förordningen tillkom.

Sorgligt nog har fabriken fått åter all skrifväxling, som ägt rum mellan nederlaget här och hufvudkontoret i Falkenberg. I annat fall skulle jag kanske haft brevet i behåll där han gaf oss order att sälja vidare af det läder han viste var för tungt.

Bör kanske tillägga, att han äfven synes hafv förbrytet sig mot 4§ i samma förordning då jag icke kan draga mig till minnes att halsar och bukar någon gång varit stämplade vare sig med fabriakens namn eller inregistrerade varumärke. Den som kan lämna säkert besked hur det i detta fall går till där är en man på lagret som heter Anders Nilsson och bor vid marknadsplatsen i sitt egna hem därstädes.” [R5 G]

1924 *Gustaf sänder ytterligare ett brev till Stadsfiskalen i Falkenberg angående de förtyngda hudarna:*

”Av Falkenbergs Tidnings referat av första rättegången med Direktör T. Lundgren rörande förtygning av läder finner jag att Dir. L. i likhet med många andra brottslingar har svårt att komma ihåg saker och ting.

I slutet av maj eller i början av juni 1923 uppsökte Dir. L. mig i Stockholm och meddelade, att han från Garveriidkareföreningens sekreterare fått meddelande om att ett prov av hans läder taget hos Otto Rangström Eftr. Jonas Andersson, Lilla Nygatan 21, Stockholm, var för tungt. Han hade med anledning därav besökt föreningens byrå och talat med Direktör Åkesson om saken. Därvid hade han framhållit att den upptäckta förtygningen berodde på en tillfällighet. Han hade nämligen fått ett olämpligt garvämne. Därför ville han få saken nedtystat, så att Garveriikareföreningens styrelse icke skulle få kännedom om densamme. Han medförde även tvenne läderprov, som han anmodade mig att inlämna till Provningsanstalten. Detta uppdrag fullförde jag. Provet visade sig icke vara för tungt. Protokollet från den senare undersökningen lämnades till Läderföreningen, där det skulle utbytas mot det tidigare, förtyngda läderprovets protokoll. Läderföreningens byrå tog nämligen hans uppgifter för goda, så han fick till stånd denna utväxling av protokoll.”

Därefter redovisar Gustaf att han anser att den ”vinst av 15.000 kr, som han anses hava förtjänat genom förtygningen, anser jag denna vara allt för lågt tilltagen.” Om man räknar lågt med bara 5% förtygning så ger detta 22,500 kr och genom att även räkna med avfallet, hals och buk, så kanske förhänsten är dubbelt så stor som den Gustaf räknat fram. Han beskriver även hur man kan kontrollera siffrorna genom att utnyttja informationen i indrivningsböckerna. [R5 G]

1925 5 augusti. Styrelsesammanträde.

Direktören Tobias Lundgren anhöll om sitt entledigande från befattningen som verkställande direktör i bolaget, vilket beviljades omgående. Styrelsen uppdrog åt direktör Bertil Abrahamsén att ombesörja löpande ärenden och i övrigt utföra det arbete, som ålegat verkställande direktören. [R11]

Enligt Tobias dotter Elisabeth Blanc - ”Farfars gamla medarbetare kunde inte acceptera att pappa, som ännu inte fyllt trettio år, tog över ledningen av

familjeföretaget, så de manövrerade bort honom”.⁴⁰ Bengt Nordström skriver i en anteckning att ”ett av hans bevingade uttryck var ’åh detta rika bolag’ men då var redan bolaget på ruinens brant”.

- 1925** 21 augusti. Vid en extra bolagstämma avgår Tobias Lundgren som verkställande direktör. Tobias sitter dock kvar i styrelsen. [R16]
- 1925** 8 september. Styrelsesammanträde.
Styrelsen beslutade antaga direktören Ernst Wilhelm Lundin från Stockholm som verkställande direktör och skulle direktören B. Abrahamsén lämna uppdraget. [R11]
Kontrakt skrivet med dir. Ernst Lundin på 5 år. Lön 15,000.- per år + tantiem 15 %.
(Bengts anm. Ernst W. Lundin var den siste i raden Lundin. Han härstammade från den kända garvarsläkten Lundin i Stockholm. Deras garveri låg på 1700 - 1800-talet på Kungsholmen vid Klara sjö).
- 1925** 5 oktober. Anmäls till Kungl. Patent- och registreringsverket att styrelsen består av Kontraktsposten David Davidsson, Borgmästaren Berndt Wilmer Bengtsén, vice konsulin John Laurentius Skantze, bankdirektör Carl Gunnar Holmquist, riksdagsmannen häradsdomaren Johan Bernhard Johansson, kvarnägaren John Samuel Lundgren och handlaren Adolf Bertil Andrén. Firman tecknas av Andrén och Holmquist samt Ernst Wilhelm Lundin. [R9 #20RB]
- 1925** 21 september. Bolagets fastigheter stadsägorna nr. 132, 246, 274, 301, 212 och 713 in-tecknats till tillhoppa kr. 100,000.- (24 augusti 1925) jämte 6 in-teckningar i gården nr. 47 tillhoppa kr. 150,000.- [R6 #51 till #61].
- 1925** 29 september. Gravationsbevis denna dag anger att in-teckningarna för stadsägorna n:r 297, förut delar av Norra allmänningen, och n:r 300, förut delar av inägojorden n:r 394 besväras av in-teckningar på totalt 500.000 kr [R6 #62]
- 1925** 9 oktober. Beslutas att sälja till Falkenbergs Stad 9380 kvm. av stadsägan nr. 274 för kr. 25,000.-.
- 1925** 14 oktober. Sål-des bolagets råvaruhandel till C.A. Andersson för kr. 15,000.-. Styrelsen beslutade erbjuda Falkenbergs Stad fastigheten vid torget (gården nr. 47) för kr. 125,000.-. [R11]
- 1925** 27 oktober. Styrelsen beslutade att sälja skogsfastigheten Höghult för k. 90,000.-. (Slutligt pris den 20 november 1925 blev 70,000.- kr.) Se även [R34] angående skogsfastigheten.
Styrelsen skall försöka sälja nedre delen av torgfastigheten (gården nr. 47) och grustakten (stadsäga nr. 274). [R11]
- 1925** 5 november. Styrelsen beslutade sälja av tomtjord å östra gårdet för ett pris av kr. 1,00 per kvm. [R11]

⁴⁰ Se artikel i Hemmets Journal 1993-05-03.

- 1925** *Antal arbetare uppgår till 83 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1925. Antal medlemsföretag är 37 stycken och antalet arbetare är totalt 1.772 st.* [R19]
- 1926** Detta år börjar styrelsen använda andra protokolls-boken. Noteringarna om olika beslut är hämtade därifrån [R12].
- 1926** 11 februari. Vd. bemyndigades dels att till ingenjör Willy Ribbe försälja stadsägan nr. 123C (nu stadsägan nr. 712 dvs Gamla Toffelfabriken) för en köpeskilling av 45,000 kr och dels teckna bolagets borgen för första inteckning i nämnda fastighet å 40,000 kr. [R12]

Bildades ett bolag benämnt Lundgrens Sko- & Läderaffär AB med ett aktiekapital av 100,000 kr. *Tidigare har denna verksamhet på Storgatan 32, tidigare tomt 47, benämnts som AB Dan. Lundgrens Läderfabriks Detaljaffär.* [R66 Sid 172]

- 1926** 12 mars hölls ordinarie bolagsstämma för år 1925. I förvaltningsberättelsen redovisas de åtgärder som styrelsen genomfört under året efter det att den extra bolagsstämman hölls 21 augusti 1925.

”Styrelsens första åtgöranden blevo därefter: att genom försäljning av en del icke behövlig egendom anskaffa de för fabriksdriftens uppehållande omedelbart nödvändiga rörelsemedlen; att förskaffa bolaget ny bankkredit, vilken genom tillmötesgående från Aktiebolaget Göteborgs Banks sida beviljades i erforderlig utsträckning; att omedelbart uppdraga åt sakkunnig att företaga inventering och värdering av bolagets tillgångar; att anställa ny verkställande direktör vid bolaget; att föranstalta om råvaruavdelningens snarast möjliga avveckling, då det visat sig, dels att nämnda avdelning drivits och fortfarande drevs med stor förlust, dels att det i råvarulagret bundna kapitalet måste lösgöras såsom oundgängligt villkor för lädertillverkningens fortsättande; att ytterligare koncentrera bolagets verksamhet genom att frånskilja bolagets detaljaffär i läder och skodon⁴¹, för vilket ändamål särskilt bolag nyligen bildats i avsikt att på sagda bolag överlåta detaljaffären; att genom försäljning av bolagets främmande aktier nedbringa bankkulden, samt att vidtaga varje möjlig besparingsåtgärd genom indragning av personal och minskning av löner och omkostnader.”

Den balanserade förlusten var 531,982:54 kr och balansomslutningen 2,136,583:65 kr. [R16]

Punkt §10 på bolagsstämman; ”Närvarande aktieägare, däribland bankdirektör G. Holmqvist såsom innehavare av samtliga preferensaktier, beslutade enhälligt nedsätta aktiekapitalet med etthundrafemtio tusen kronor i ändamål att vederbörande ägare av preferensaktierna kontant återbetalar nämnda belopp genom inlösen av preferensaktierna.” [R9 #8]

En kommentar av Bengt Nordström

Under nedgångsperiod på 20-talet lyckades bolagsledningen göra sig av med flera värdefulla tillgångar såsom råvaruhandeln, skogsfastigheten Höghult nr. 1 i Gunnarp

⁴¹ I en annons från 1922 kallas butiken för ”Dan. Lundgrens Läderfabriks Detaljaffär” [R66 Sid 172]

socken. Styrelseledamoten konsul John Laurentius Skantze (åren 1925-29) förvärvade egendomen den 26 maj 1925 för sin dotter Margot Skantze för 65,000.- kr.

Råvaruhandeln med hudar och skinn, vilken var en mycket lönsam del av bolagets verksamhet, lyckades två anställda Aug. Börjesson och C.A. Andersson (född 4 april 1879), som skötte denna verksamhet, lägga beslag på för 15,000.- kr.

Sko- & Läderhandeln vid Rådhusorget var utbudnen till försäljning, men ingen köpare fanns. Den förblev i bolagets ägo. Ombildades år 1926 till Aktiebolaget Lundgrens Sko- & Läderaffär och blev ett helägt dotterbolag till läderfabriken. Butiken var känd under namnet "Läderbolaget".

Tomten nr 47, sträckte sig från Rådhusorget ned till Elfen. Tobias Lundgrens (*ny-*) gamla garveri låg på den nedre delen av tomten. Denna del avstyckades och såldes genom förmedling av styrelseledamoten sparbanksdirektör Gunnar Holmquist (åren 1925-1933). Han var väl insatt i bolagets dåliga ekonomi. Köpare var det nya hotellbolaget som fick tomtdelen för 30,000.- kronor. Det gamla garveriet vid ån stod kvar till år 1930 då det fick lämna plats för Grand Hotells fastighet.

143

CARL GUNNAR HOLMQUIST
Falkenberg.

Född 3 juni 1888 i Göteborg. Sparbanksdirektör. Stadsfullm., verkst. led. i Hotell- & Rest. A.-B., i A. B. Egnahem, led. i System A.-B., ordf. i A.-B. Klofsten, v. ordf. i J. P. Hallberg A.-B., styr.-led. i A.-B. Dan Lundgrens Läderfabr., samt Sko- & Läderaffär, sekr. i Bryggeri A.-B. Falken, styr.-led. i Turisttrafikfören., i Hallands Konstförening m. fl. uppdrag.

Foto: 24 Gunnar Holmquist ordinarie styrelseledamot från 21 augusti 1925 till 1933

ALF VICTOR GUSTAF ÅGREN
Falkenberg.

Född 3 sept. 1901 i Göteborg. Tandläkare. Praktik i Falkenberg sedan 1924. Student i Stockholm 1920, tandl. ex. 1923. Ordf. i Hallands Tandläkarförening åren 1930-31, sekreterare 1928-30.

Foto: 25 Victor Ågren Suppleant 1930-1932 och ordinarie ledamot 1933-1940

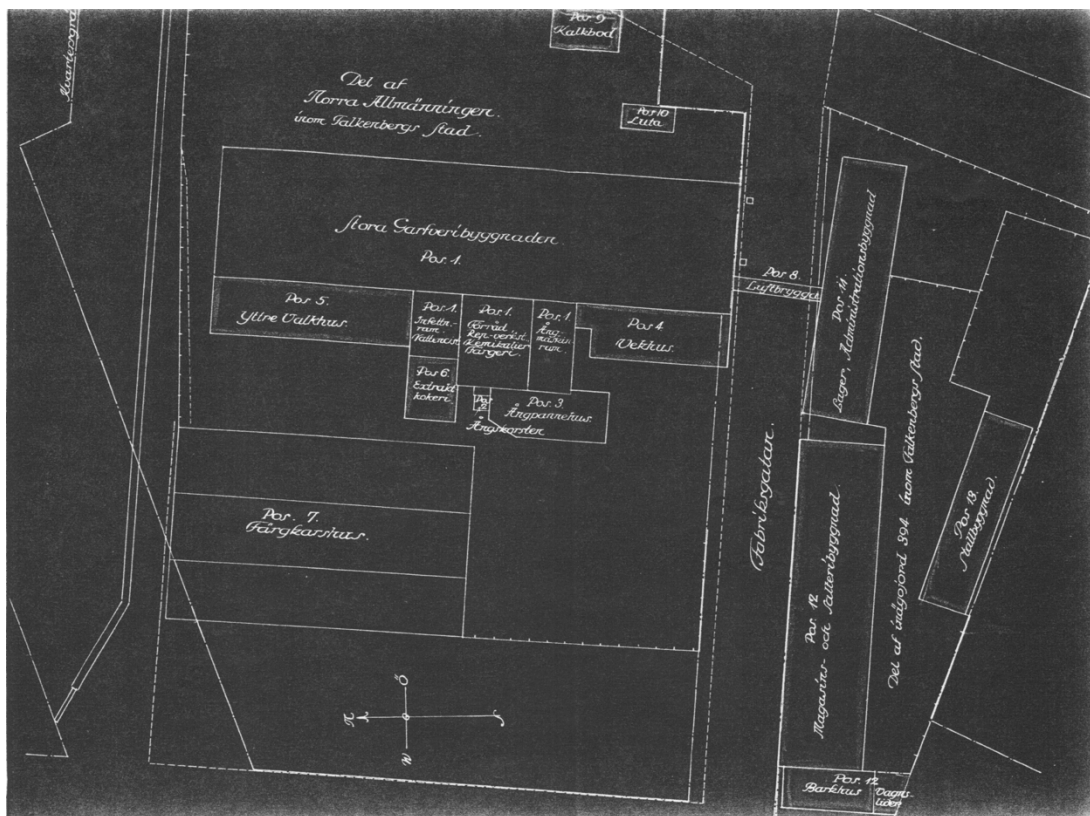

Foto: 26 Plan över Dan. Lundgrens Läderfabrik som är upprättad före det att byggnaden vid Magasin- och Salteribyggnaden (pos 12) uppfördes 1916⁴² och innan kalkhusbygget år 1922. [R7 #37]

- 1926** 26 mars införd annons från "Läderbolagets skoaffär" i Hallandsposten. [R23]
- 1926** 5 maj. Exekutiv aktion å stadsägan 271⁴³ för gäldande av bolagets in-tecknade fodringar i nämnda stadsäga. [R6 Nr 63].
- 1926** 25 maj ingås ett avtal mellan bolaget och arbetspersonalens utsedda representanter angående "att vid de utflykter, som efter ledningens medgivande företagas med bolagets lastautomobiler, varje deltagare själv ikläder sig varje risk för olyckshändelse av vad slag det vara må, och fritages härigenom Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik för allt ansvar" [R7 #40].
- 1926** 18 oktober. Styrelsen beslutade angående fastigheten nr. 47 samt stadsäga nr. 274 (benämnd Grusgropen) lämna staden följande erbjudande till en sammanlagd köpesumma av 150,000.- kr.
- 1926** 23 december. Begär bolaget om Rådstuvusrättens tillstånd att nedsätta aktiekapitalet med 1,500,000 kr till 1,400,000 kr (genom inlösen av preferensaktierna [R18]). Utslag "... okända borgenärer kallade genom att skriftligen angiva sina fodringar hos rådstufvsrätten sist före klockan tolf tisdagen den 27 december 1927 ..." [R6 Nr 64].

⁴² I augusti 1916 förelåg en ritning för förändring av magasinbyggnaden. Under 1908 har jag angett, baserat på en artikel från 1915, att man hade byggt en salteribyggnad vid fabriken.

⁴³ Tidigare angiven som 741 kvm av tomt n:r 62 härstädes tillskiftad utmark i andra avdelningen

- 1927** 22 februari. Att till "Byggmästaren Henning Dickson, Falkenberg, försälja stadsägan vi oss tillhöriga stadsäga N:r 132 /Schubergska Lyckan, Östra Gärdet/ mot" ett pris av 7,500.- kr [R7 #41].
- 1927** 23 september har Gustaf Nordström antecknat att J.B. Johansson i Fredrikslund fyller 50 år. [R4]
- 1927** 19 oktober. Att Kemiska Fabriken Willy Ribbe försats i konkurs att bolaget för att skydda sin borgen inköpa fastigheten stadsägan nr. 712 (tidigare 123C) med tillhörande maskiner för ett sammanlagt belopp av 47,000.- kr.
- I en sammanställning över företagets markområden gjord eller senare, skriver man om Stadsäga Nr 712 (Förkromningsfabriken):*
- "§ 148. Stadsägan Nr 712 om 3840 kvm av den å stadens Västra Gärd belägna inägojorden Nr 123. Inköpt enligt salubrev av den 18 oktober 1927 å exekutiv auktion den 6 september samma år. Köpesumma Kr. 35.852:03. Säljare: Ingenjör Willy Ribbes konkursbo. Köpare: AB. Dan. Lundgrens Läderfabrik. Lagfart den 5 december 1932 enligt § 147 i protokollet."* [B11]
- 1927** 13 december. Uppdrogs åt Vd. och herr Holmquist att företaga utredning angående bättre utnyttjande av fastigheten vid torget. [R12]
- 1928** 20 juni beslöt styrelsen för att bifalla herr Holmquist yrkande om försäljning av nedre delen av tomten nr. 47 till ett pris av 30,000.- kr. samt i samråd med arkitekt E. Torulf bestämma gränsen mellan övre och nedre tomten. Mot försäljningen var herrar Andrén Johansson och Vd. Lundin. [R12]
- 1928** 1 augusti. Beslutades ingå till Byggnadsnämnden med begäran av ändring av tomtindelningen inom kvarteret Pokalen⁴⁴. [R12]
- 1928** hösten. Den 1922 anlagda avloppsledningen från fabriken ned till ån behöver rensas och det finns en rolig passus i ett PM från Falkenbergs stad om arbetet.
- "Jag var då uppe på Läderbolagets kontor och meddelade Dir. L. (Lundin), att ledningen nu vore så igengrodd, att vi sannolikt finge hugga upp gatan på några ställen för att kunna få redskap igenom den. Vi fingo sätta oss i förbindelse med telegrafverket i Halmstad för att ev. få låna deras "rörkäppar". Det behövdes emellertid dessbättre ej, jag köpte personligen för 50 öre, som jag själv betalat av egna, surt förtjänade slantar, en ål, som vi lyckades få igenom ledningen. Hade detta ej lyckats, hade kostnaden nog gått till åtskilligt mer än den nu gjorde. Vid tillfälle kan jag ju få de 50 örena, ty jag har Gudi nog arbetat tillräckligt för saken än att jag till på köpet skall få betala också."*
- Läderfabriken och Falkenbergs stad kom först i december 1934 fram till hur mycket bolaget skulle betala (351:92 kr) [R8 #25]

⁴⁴ Det kvarter där tomten nr. 47 låg

- 1929** 25 januari. Styrelsen godkände kontraktet med firman Aug. Goos av den 16 okt. 1928 vari Goos med en köpeskilling av 400- kr till bolaget försålt en triangelformad del av tomten nr. 1 i kvarteret Pokalen om 15.- kr. metern. [R12]
- 1929** 14 mars. Beslutades att anställa dir. Lundins son Anders Lundin till en lön av 350.- kr. i månaden. Bolagsstämman beslutade godkänna styrelsens åtgärd att försälja nedre delen av tomten nr. 47 (Pokalen). [Referens saknas]
- 1929** 25 mars⁴⁵. *Carl-Evert Lestring (tidigare efternamn Carlsson) börjar som springpojke. Han blev senare läderfabrikens försäljningschef och slutade sin anställning den 31 augusti 1979.* [R48]
- 1929** 24 maj svara bolaget på en annons i Göteborgs Morgonpost den 22 maj ("*Större Fabrik 1892*") Att man har två fabriksfastigheter för uthyrning som är belägna inom stadsägorna Nr 712-713-714-715 och att den ena bygganden är av sten i två våningar, dimension ca 32 * 10 m (Gamla toffelfabriken/Kemifabriken) och en fabriksbyggnad av trä i två våningar, dimension ca 40,5 * 10,5 m (Nya toffelfabriken). [R35]
- 1929** 6 juni. Dir. Holmquist begärde styrelsens bemyndigande att vidtaga de jämkningar av gränsen mellan övre och nedre delen av tomten vid Storgatan som kunde erfordras för genomförande av försäljningen av nedre delen till Falkenbergs Hotell & Restaurantaktiebolag för det fodrade priset 30,000 – kronor. Styrelsen beslutade att lämna det begärda bemyndigandet med villkor att bolaget tillförsäkrades genom servitutsrätt fri inkörsel till kvarvarande tomtdelen över hotelltomten⁴⁶ med infart från Borgmästaresträdet⁴⁷. [R12]
- 1929** 20 juni till 5 augusti pågår Halmstadutställningen och bland tidningsnotiserna finns en artikel om Läderfabrikens monter. Någon har skrivet 1929⁴⁸ på notisen så detta är ett antagande. [R23]
- 1929** 11 oktober. Beslöts försäljning av fastigheten Möllebacken nr. 3 till garveriarbetaren Johan Svensson för en köpeskilling av 12,000.- kr. [R12]
- 1929** 22 oktober flyttade Gustaf Nordström sitt kontor i Stockholm från Sveavägen 116 till Lindström & Saxons nya hus Sveavägen 98, som vid inflyttningen icke var fullt färdigt. [R4].

I den nu tomma lokalen öppnade Juliana Nordström och hennes väninna Olga Wessing en blomsteraffär, vilken avvecklades redan år 1933 i och med att familjen flyttat till Falkenberg.⁴⁹ [R5]

⁴⁵ Gustaf Nordström anger 23 mars i sin uppställning 19 oktober 1930 (se datum längre fram)

⁴⁶ Tidigare stadshotellet i Falkenberg byggt 1880.

⁴⁷ Numera Hotellgatan.

⁴⁸ På baksidan av artikeln beskrivs en jordbävning på Nya Zeeland som i så fall skulle kunna vara den så kallande Murchison-jordbävningen 17 juni 1929.

⁴⁹ Ekonomin för blomsteraffären avhandlas även i rapporterna som sänds till Gustaf Nordström i Falkenberg från herr Gustaf Johansson som förestod Firman Gustaf Nordström i Stockholm.

Bengt skriver även i samband med detta att han någon snörik vinter tillverkade snöskyfflar. Materialet var gamla trälådor som pappa (Gustaf) hade på hans firmas lager. Lagerarbetaren Forsberg hjälpte mig att ta loss gavlarna på lådor. En gavel var c:a 50 x 50 cm. På den losstagna gaveln satte jag en trärribba som skaft. Trärribban tog jag från brädorna från lådans långsida. Hade jag tur kunde jag sälja skyffeln för två kronor. Ibland fick jag följa med Forsberg till Östra järnvägsstationen för att sända eller hämta läder. Jag fick sitta på lagrets dragkärra när Forsberg drog eller sköt den hela vägen längs Odengatan till Östra stationen på Valhallavägen. [R5]

1930 24 mars hålls ordinarie bolagsstämma där man kan läsa i förvaltningsberättelsen för verksamhetsåret 1929;

”1929 har varit ett av de svåraste år, som läderindustrien haft att genomkämpa. Det allmänna läget inom branschen kännetecknas under de 3 första kvartalen av en fortlöpande flau marknad samt särskilt under årets första månader av katastrofalt fallande hud- och läderpriser. En viss stabilisering inträffade först under sista kvartalet, men verkningarna av de höga råvarupriserna under 1928 kunde icke därigenom övervinnas utan medförde ovan redovisade förlust.” (-283,275:79 kr)

Vid bolagsstämman anmäler Dir. Lundin att han vill frånträda sin befattning från den 8 sept. 1930 som bolagets verkställande direktör. På bolagsstämman avgick konsul Skantze och kontraktsprosten David Davidson⁵⁰.

Nya styrelsemedlemmar blir under året Riksdagsledamoten Johan Bernhard Johansson och Häradshövding John Samuelson.

Stadsrådinnan Rut Johansson inlämnade en skrivelse till bolagsstämman så lydande; ”Aktieägarna i Dan. Lundgrens Läderfabrik be att till styrelsen få göra den framställning att styrelsen tager i övervägande och gör vederbörlig undersökning om huruvida styrelsen vill och kan till verkst. direktörs avgång anställa direktör Gustaf Nordström i Stockholm samt att direktör Nordström i så fall så snart som möjligt får inträda i tjänst i bolaget för att sätta sig in i bolagets skötsel. Å aktiemajoritetens vägnar: Rut Johansson⁵¹”. [R16]

Styrelsen beviljade dir. Lundin semester för tiden till den 1 nästa maj. Företogs till behandling styrelsens framställning om nedskrivning av aktiekapitalet. Stämman beslutade att framställningen icke skulle föranleda till någon åtgärd.

Styrelsen beslutade att till handlanden Hjalmar Svensson försälja stadsägan nr. 713 med därå uppförda byggnader för 11,500.- kr. (Bengts anm. Hjalmar S. född den 6 febr. 1880 och har varit anställd hos garveriet som handelsbiträde 1901.)

Förnyad behandling av frågan om uthyrning eller försäljning till herr Erik Corin i Göteborg av stadsägan nr. 712 (Kemiska Fabriken) med byggnader. [R12]

(Bengts anm. Efter kraschen på börsen i New York år 1929 föll priserna mellan februari 1929 och januari 1930 till omkring 30 % och arbetslösheten översteg 20 %. Depressionen eller lågkonjunkturen varade flera år i början av 30-talet. Krisen ledde

⁵⁰ Kontraktsprost David Davidson var styrelseledamot under åren 1899-1929. Han avled 27 februari 1938.

⁵¹ Statsrådinnan Rut Johansson, född 8 okt. 1893, var dotter till Daniel Lundgren och gift med riksdagsmannen Johan Bernhard Johansson, från Torup. Juliana Nordström och Rut var goda vänner, se [B2]

över till en världsdepression av hitintills okänd styrka och omfattning. I vårt land sysselsattes många arbetslösa i s.k. AK-arbeten. Bland annat stensatte AK-arbetare landsvägen längs västkusten upp till Göteborg med smågatsten s.k. lus).

- 1930** 24 april. Sedan dir. Ernst Lundin genom e.o. hovrättsnotarien H. Herlin anmält att han önskar omedelbart lämna sin befattning som bolagets verkställande direktör med erhållande av full lön till kontraktstidens utgång, hade styrelsen anmodat köpmannen G. Nordström i Stockholm att hitkomma för överläggning i frågan om dennes antagande till verkställande direktör.

Styrelsen ansåge sig nämligen icke kunna taga ställning till frågan om dir. Lundins befrielse från befattningen, förrän uppgifter lämnats av herr Nordström, när och under vilka villkor han ville övertaga befattningen som verkställande direktör.

Herr Nordström, som tillstådes kommit, förklarade sig villig att antaga platsen som verkställande direktör mot en lön av 18,000.- kr. om året och sex månaders uppsägning samt med villkor i övrigt att frågan avgjordes senast den 5 maj 1930 och att platsen finge tillträdas senast den 1 nästa juni.

Därefter utfäste sig herr Nordström, att om han erhöll platsen, snarast möjligt avveckla sin affär i Stockholm. [R12]

- 1930** 2 maj. Beviljades dir. Lundin avsked med rätt att uppbära lön till den 1 aug. 1930 samt antecknades i protokollet ett erkännande för det förtjänstfulla som han skött bolaget. (Bengts anm. Samma dag mottog min pappa, Gustaf Nordström, ett telegram från styrelsen i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik att han antagits som verkställande direktör med tillträde genast. Telegrammet var undertecknat av styrelseordförande Borgmästare Bengtsén. Redan den 5 maj for pappa till Falkenberg för att den 6 maj tillträda posten [R5]).

Styrelsen beslutade antaga herr Gustaf Nordström till bolagets verkställande direktör med lön & villkor enl. den 24 april 1930 [R12]

- 1930** 8 maj. På styrelsesammanträdet beslöts att firman skulle tecknas av herrar Andrén, Holmquist och dir Erik Gustaf Nordström var för sig.

På förslag av verkställande direktören uppdrog styrelsen åt firman Gustaf Nordström i Stockholm⁵² att ombesörja försäljning av bolagets artiklar i Södermanland, Västmanland, Dalarna och Uppland samt rikets norr därom belägna landskap mot en försäljningsprovision av två procent å vad som för bolagets räkning såldes inom nämnda område med skyldighet för firman Nordström att betala alla omkostnader för försäljningen. Nämnda firma förband sig genom dir. Nordström att hädanefter icke idka försäljning av artiklar av samma slag som de, vilka tillverkades vid Lundgrens Läderfabrik.

Verk. dir. bemyndigades att till herr Gustaf Johansson utbetala förskottsprovision å intill 6,000.- kr. för bestridande av löpandes försäljningskontrakt med skyldighet för

⁵² Firman Gustaf Nordström ägdes av dir. Gustaf Nordström men förestods av herr Gustaf Johansson i Stockholm. Brev med liknande lydelse, där även Gotland nämns, med datum 7 maj finns i arkivet.

verk. dir. att själv ansvara för nöjaktig redovisning av det förskotterade beloppet. [R12]

1930 Lördagen 14 juni var Direktör Gustaf Nordström med fru inbjuden till middag å värdshuset "Vitan" Falkenberg 7 e m av Borgmästare Berndt Bengtsén med fru Laura med anledning av att Borgmästaren fyllde 60-år denna lördag. [R4, B10]

1930 1 juli. I Nordströms anteckningsbok står „Finns 11.625 hudar i köp och lager. Räcker till den 1 okt. i år”. [R4]

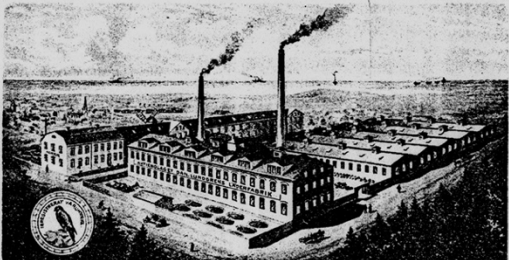
1930 3 juli. Verk. dir företedde tablå över ställningen den 30 juni 1930. Tillgångarna kr. 2,020,500.31, Skulder 2,097,365.53. Det antecknades att tillgångarna ingingo vid årsskiftet balanserade förlust kr. 283,975.79. [R12]

1930 19 november. Nordström har antecknat att; Det finns 19.290 hudar köpta. De skola räcka till omkring den 10 maj 1931 med nuvarande drift och med den beräknade ökade till den 25 april 1931. [R4]

Dir. G. Nordström gjorde även en förteckning å personalen kontor och lager. Notera att första datumet är födelsedatum och andra anställningsdatum (alla 1900-tal)

Personalen å kontor och lager vid läderfabriken den 19/11 1930.		
Herteliusson Beinauer	12/11 1891	28/6 10
Sundin Anders	22/10 1906	1/10 25
Carlsson Gustav	20/6 1909	15/8 25
Nilsson Axel	29/7 1906	1/2 30
Andersson Erik	7/4 1908	14/2 28
Carlsson Carl Evert	14/9 1914	23/3 29
Clark Clæta	4/9 1899	1/12 27
Falk Ingeborg	17/10 1884	2/4 03
Nilsson Anders	19/11 1881	13/10 08
Widgren Paul	13/11 1883	1/6 24
Oberlein Otto	22/3 1886	1/5 20
Pjörström Georg	27/12 1879	1/4 26
Andersson John	7/12 1885	8/11 15
Perrman Carl	13/5 1889	13/4 15
Lagerqvist Eric	16/11 1907	29/3 24

Denna anteckning har dir. Gustaf Nordström gjort.
* f.d. Lehnings efternamn

AKTIEBOLAGET DAN. LUNDRGREN'S LÄDERFABRIK, FALKENBERG

BREVKORT

AKTIEBOLAGET DAN. LUNDRGREN'S LÄDERFABRIK FALKENBERG

Tillverka:
FALKENS Plattläder
FALKENS barkgarvade Cruponger
FALKENS Patentstövulläder
FALKENS Toffelläder
FALKENS Smorlläder

och bedja vi Eder godhetsfullt reservera Eder v. ordres för vår representant, som om några dagar kommer att uppvakta Eder.

REPR:

1930 11 december. Att förlusten för tiden 1 jan. – 30 nov. nedbringats till kr. 49,511.40. [R12]

1930 Antal arbetare uppgår till 69 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1930. Antal medlemsföretag är 29 stycken och antalet arbetare är totalt 1.607 st. [R19]

- 1931** 2 februari. Verk. dir. får i uppdrag uppgöra och infordra anbud på uppförande av ny skorsten. [R12]
- 1931** 22 april. Beslöts att ny skorsten skulle uppföras till ett belopp av kr. 20,750.-. [R12]
- 1931** 31 mars hölls ordinarie bolagstämma där räkenskaperna för 1930 presenterades. Ingen styrelseberättelse lämnas men man kan utläsa att vinsten för året är blott 2,880:40 kr och att den balanserade förlusten uppgick till 280,395:39 kr. Balansomslutningen var 1,993,969:84 kr. [R16]
- 1931** 4 maj. Byggnadsnämnden i Falkenberg godkände en ritning på en ny 42 meter hög skorsten, som blev uppförd under detta år. Skorstenen revs i början av år 1970 efter det man sålt garverianläggningen jämte tomtmark till Falkenbergs Stad. [R64]
- Denna dag anmäls även gamla garveribyggnaden på tomt 47 som riven till försäkringsbolaget (nr 77860). [R57]*
- 1931** Måndag 11 maj fyllde pappa (Gustaf Nordström) 50 år som firades i vår våning på Odengatan 50. Pappa hade åkt från Falkenberg i läderfabrikens Volvobilen med reg nr. N 304. Chaufför var Simon Hallberg (född 1900). Bensinen kostade 20 öre litern och garagehyran kr. 2,00 per dygn hos AB Stockholms Centralgarage. Jag minns att vi barn uppskattade mycket när chaufför Hallberg togo oss med på en åktur i Stockholm och dess närmaste omgivningar. I min "Levnadsbeskrivning" har jag en kopia på en tidningsnotis som var införd i Falkenbergs Tidning med anledning av pappas 50-årsdag. Den avslutas med följande ord. "Hr. Nordström är känd och erkänd som en dugande affärsman. Synnerligen nitisk och besittning av en sällsynt arbetsförmåga, har han alltid ägnat sina krafter uteslutande åt det honom anförtrodda uppdraget". Min pappa hade många ordstäv såsom; "Den väg som ingen gått har ingen backe mött", "Den som köper allt han ser får sälja allt han har", "Att skära breda remmar i andras läder" och "Lugn i stormen". [R5]
- 1931** 9 juli invigdes det nybyggda Grand Hotell vid Ätran i Falkenberg. Större delen av tomtmarken hade läderfabriken sålt till staden. [R5]
- 1931** 24 augusti började Bengt i en av Falkenbergs skolor. Han kom där att träffa Lennart Lilja, son till en järnvägstjänsteman, vars familj också nyligen flyttat till Falkenberg. Lennart kom att 1 augusti 1948 anställas som inköpschef, en anställning som varade tills 31 januari 1984 när han gick i pension. [R5, R48, B28]
- 1931** 9 september. Nordström skriver i sin anteckningsbok, att den nya 42 meter höga fabriksskorstenen blev färdigmurad och blyplåten pålagd. Den 11/9 började vi använda den och från och med. den 15 ds helt och hållet. [R4]
- 1931** 1 oktober förlänger mina (Bentgts) föräldrar hyreskontraktet för ett år för blomsteraffären på Sveavägen 116 i Stockholm. Hyran var kr. 3,000.- per år. Det var början till flera dåliga år och blomsterförsäljningen började bli ett problem för mina föräldrar. Mamma var inte i Stockholm och kunde icke följa utvecklingen på platsen. När min pappa flyttade sitt kontor från Sveavägen 116 till Saxon och Lindströms nybyggda fastighet ville mamma använda lokalen som hobby- och fritids-

sysselsättning, men ingen hade vid det tillfället räknat med att vi skulle flytta till Falkenberg. [R5]

- 1931** 21 oktober. Var det slutbesiktning av den nya skorstenen. [R4]
- 1931** 11 december. Nordström skriver att hudar för kruponger äro köpta för tiden intill den 1 maj 1932. Nästa köp behöver ej göras förrän början februari. [R4]
- 1931** Under året finns för övrigt många anteckningar om hudköp, indrivning och antal arbetsdagar som står till förfogande under året. [R4]
- 1932** januari. Nordström skriver följande; "Under januari detta år ser det ut som vi fått de första verkliga kännningarna av den stora ekonomiska världskrisen. På landsbygden är det smått om kontanta medel, vilket gör att jordbrukarna är nära nog borta från alla sina vanliga inköp vid denna tid. I butiken (Lundgrens Sko- & Läderaffär) har dagskassorna varit mycket små. Nya order hava inkommit mycket sparsamt till läderfabriken. I synnerhet har efterfrågan på plattläder och toffelläder varit mycket mindre än vanligt under denna månad. På mässan i Örebro i januari gjordes mycket små affärer. Där var inga köpare endast säljare. Kristensson (handelsresande) har varit hemma hela denna månad. Väderleken har varit varm för årstiden och någon snö ha vi icke haft vare sig i Halland eller på andra orter." [R4]
- 1932** 3 februari. Nordström skriver i sin dagbok. Vi började inreda magasinet i borte delen av den västra trälängan vid Fabriksgatan. Denna har i många år stått nästan öde sedan råvaruhandeln här upphörde. [R4]
- 1932** 8 februari besöks fabriken av 25 barn från fortsättningsskolorna i Stavsinge under ledning av sin lärare Bengtsson. [R4]
- 1932** 9 februari Janne Rickardsson, Halmstad, Anbud å en Ford personbil. Kontant 3.000 eller mot byte av läder. Bruttpris kr. 3.450.- minus 5%. Således 3,277.75 kr. Lådet exp. genast eller efter order. Bjöd sedan 3.100 kont per 15 mars. Fick avslag. [R4]
- 1932** 15 februari skriver Nordström att han "köpte fordbilen av Rickardsson för 1.710.- kr. och den gamla i byte. Uppgjordes den 20/2 1932. Bilen skall levereras i Falkenberg den 24 febr. 1932. Fullt körfärdig." [R4]
- 1932** 16 februari. Gjordes det förslag till betalning av Fru Hilda Lundgrens fordran på kr. 66,207.10 kr. inkl. ränta per den 1 jan. 1932. Den 21 mars betalas 16.207:10, 1 sep. 25.000.- samt 1 nov. 25.000.-. Allt under förutsättning att banken medgiver denna återbetalning. [R4]
- 1932** 29 februari antecknar Nordström; "Under hela februari var detta år så vackert väder som det under varliga år brukar vara i april. På grund av att det i hela landet icke finnes någon snö har försäljningen av plattläder varit mindre än under många år. I skogarna i mellersta Sverige var dock arbetet igång i större utsträckning än vanligt under jan. — febr. beroende på att så mycket skog blåste omkull under de stora höst. & julstormarna. Efterfrågan på bottenläder har varit ringa denna månad. Några nya order att tala om ha vi icke erhållit. Vi ha fått leva på vårt ineliggande ordersaldo

sedan förra året. Våra resande har fått vara hemma, ty det har icke lönat sig att ha dem ute. Även till Stockholm ha vi exp. mycket litet denna månad." [R4]

1932 Under veckan 7-12 mars ägde ett omslag i vädret rum. Vi fick riktigt vinterväder med 10 — 18 graders kyla. Något snö föll även i våra trakter. Söndagen den 12 yrde och blåste det rätt bra. På andra håll kom mycket snö så nu är det före över hela landet. Men det kom för sent för att vi skulle få sälja vanligt med plattläder. Med denna art. blir det dåliga affärer denna vinter.

Påsk var redan den 25 mars detta år. Då var vackert väder med lagom värme för årstiden. Några skoaffärer gjordes icke till påsk, ty det var för tidigt ännu att köpa vårskor. 'En svårighet kommer aldrig ensam'" [R4]

1932 7 mars. "De hudar som köptes från Elias Moos den 7 dec. 1931 och kom till Falkenberg den 5 ds togs genast i arbete ty vi ville se hur de utföllo. Om de voro lika bra som de två sändningar vi tidigare fått därifrån skulle vi köpa flera. Så var emellertid icke förhållandet. Hudarna voro mycket ojämna, stora och små men icke många i mellanvikten. De voro fula i narven, många tjurar och tjurtyp, snittiga med många och ovanligt stora brännmärken., Vi begärde 33% 1 skadeersättning.

Den 15 mars ordnades denna ang. genom herr Hamburg från Hamburg. Vi fick 11% ersättning å hela partiet. Likväl fick vi underhandla under flera timmar innan han gick med på detta förslag. Hudarna var då vi granskade dem riktigt noga något bättre än vi först trodde. Därför förslog vi 11% själva men prutade inte något på detta." [R4]

1932 21 mars. Bolagsstämma och styrelsesammanträde. Beträffande Fru Lundgrens fordran blev ingenting bestämt. Av den utredning, som styrelsens juridiska medlemmar gjort, genom att granska handlingarna synes det vara klart, att någon ränta icke löper å de 50,000.- kr. och att de endast skola betalas då styrelsen finner det lämpligt. [R4]

1932 23 mars. Staudt & Co Hamburg. "På grund av det kraftiga kursfallet å Amerikansk valuta som ägde rum den 9 mars bjöd jag på ytterligare 1.000 st. Tucuman 24 min. 30/31 max. Utan tjurar och väl avtagna. Febr. – mars slakt a \$17 per 100 kg. Avlastning minst 3 veckor senare än det parti som köptes den 8 ds. Antogs och kontrakt underskrevs" denna dag. [R4]

1932 29 mars / ett brev från firma Gustaf Nordström redovisar den där anställde Gustaf Johansson om dagens försäljning som är fårskinn av olika modell. Han anger att försäljningen skett från C.F. Norrlins Kardfabrik, se [B2]. Brevet är underteckna med stämpel "GUSTAF NORDSTRÖM"⁵³. [R37]

1932 "Under hela mars har vi icke varit ute och rest med undantag av att Kristensson var till Skåne några dagar i början av månaden. Men där var så dåligt att han fick resa hem utan order av någon större omfattning." [R4]

⁵³ Att Gustaf Johansson undertecknat med Gustaf Nordströms stämpel skapar en del förvirring om vem som sänder till vem när man studerar handlingarna.

- 1932** 1 april skriver Nordström; "Under mars har det allmänna affärsläget ytterligare försämrats. Först i denna månad kom någon snö att tala om. Men då var det försent för att hjälpa upp plattlädarsaffärerna. Från Örebro ha vi fått upprepade meddelanden om att skofabrikerna där ha svårt att få order och arbetet fått inskränkas gång på gång. Även från andra håll göres samma klagomål. All avsättning av läder har varit trög, men om man skulle tala om någon sort som gått att sälja så får man väl nämna kruponger. Men även av dessa har lagerbeståndet ökat under mars. Inställelser och betalningssvårigheter hava även uppstått. Av det fåtal egna skoaffärer som äro kvar efter krisen 1921 — 1922 lär nog många nu försvinna eller bli 'torpare' åt någon skofabrik, Malmö Läderfabrik har köpt flera skoaffärer i Stockholm detta år." [R4]
- 1932** 7 april. CA, Andersson & Co, Falkenberg. Köpte den 6 ds för leverans den 13 ds 60 a 70 st. Tjurhudar 35 kg. och uppåt a 40 öre per kg. Andersson sade att det var det billigaste pris han någon gång sålt tjurhudar till. När han började sin bana som hudhandlare i slutet av 1890-talet kostade färsk vikt c:a 40 öre kg. [R4]
- 1932** 12 april. *Räkning på 800 kr från Arkitekt Ernst Torulf angående "arvode för under 1928 och 1929 samt år 1931 utförda skisser och ritningar till bebyggande av läderfabriken tillhörig tomt vid Torget i Falkenberg" (tomt nr. 47/ Pokalen)* [R7 #42].
- 1932** 20 april på morgonen kl. 7 började vi (Nordströms anteckning) rivningen av det främre färghuset mot gården. Den ena delen närmast åt skorstenen var byggt omkr. 1899 den övre delen något senare. Det har i flera år varit så skröpligt att risk för att det skulle falla har varit stor. [R4]
- 1932** 6 maj. Nordström har gjort följande anteckning i sin dagbok. Hjalmar Svensson kom till mig och erbjöd mig att för bolagets räkning få köpa AB C.A. Andersson & C:o. härstädes. Andersson hade förlorat allt han ägde på aktieaffärer i vilka han även till mindre del indragit sitt bolag. Rörelsekapitalet var därigenom så reducerat att de icke kunde driva någon större affär om de icke kunde erhålla hjälp av andra. Förutsättningen var att A. och om möjligt även Börjesson skulle få stanna kvar. Svensson framhöll, att han kom endast av sig själv och var alltså icke anmodad av A. eller B. Mitt svar blev, att vi icke kunde köpa denna affär på grund av att vårt rörelsekapital var för litet för andra affärer än de vi redan bedriva. Jag erbjöd mig att köpa 40 aktier i garveriet som Andersson hade belånat hos Svensson till 175 á 200 kr per st. De voro emellertid ej till salu. [R4]
- 1932** 2 juni Nordström skriver att "maj har gått i återhållningens tecken. På grund av fortsatt starkt prisfall å hudar har även lädermarknaden blivit ostadig. Priserna å de vanliga sorteringarna har formellt hållits, men underbud har nog i tysthet blivit tagna, Marknaden har oroats av s.k. tillfällighetspartier. Även vi har sålt inte så lite 1 st (sortering) vara som bort säljas som 2 st (sortering). Lägsta pris för tjurhudar som kommit in i fabriken under denna månad har varit kr. 0,28 per kg. Lägsta pris å Kruponghudar kr. 0.70."
- Vidare "gjorde jag upp med Janne Andersson om att reparera fabriksbyggnadens gavel å Fabriksgatan, som tagit stor skada av vind och frost. Reparationen som måste göras på tid och ej på ackord blir ganska dyr emellan 1.000 a 1.400 kr." [R4]

1932 Söndag 5 juni skriver Nordström att borgmästare B. V. Bengtsén avled. Sista gången han var här på kontoret vid bolagsstämman och styrelsesammanträdet den 21 mars. Hans jordfästning ägde rum em. kl. 3.30 lördagen den 11 juni. En krans från bolagets styrelse, bekostad av bolaget, nedlades av B. Andrén vid graven. Bengtsén har haft många bekymmer för läderfabriken under de år han varit med styrelsen. Åren 1922, 1923, 1925, 1929, 1930 m.fl. år. [R4]

Han har varit bolagets jurist sedan 1903 och suttit i styrelsen sedan 1916 [Referens saknas]

1932 Lördag 11 juni började vi resa ställningar för reparation av fabriken södra gavel. "I dag den 13 juni ha vi börjat med att hugga ut den gamla förvittrade tegelstenen. Den 13 juni var färghuset färdigt till det yttre så att vi kunde börja lägga in det inre taket, Först spika vi papp och över den lägga vi bräder. Vid månads slut var allt byggnadsarbete färdigt och den 12 juli var även ljuset inmonterat. Den 12 juli var gaveln å fabriken färdig alla tak lagade och målade med undantag av kalkhustaket." [R4]

1932 16 juli skriver Nordström; "Mot slutet av juni började hudpriserna att bli lite fastare, Från den 14 juni till den 14 juli har t.ex. "Salta" oxhudar stigit från \$ 11.- till \$ 16.- som begäres idag. Någon annan stegring än å hudar har icke förekommit under denna tid. Emedan våra lager börjat bli för stora har jag fått sälja affall och toffelläder till förlustbringande priser. Alla sorters läder låg vid månads slut illa till. Mest dåliga var priserna å Plattläder, Toffelläder och alla slag av affall.

Värmen var i början av juli mycket hög och torkan stor. Löven började gulna och falla, gräset blev brunt, I dag började regnet varför jag fick tid till dessa anteckningar i all hast." [R4]

1932 Juli. Nordström antecknar, att hudar icke skall köpas förrän i sista veckan av augusti såvida priset icke börjar stiga kraftigt då köp bör göras tidigare om kassan tillåter. [R4]

1932 16 juli 1932 antecknade Nordström; "Måndag 4 juli började snickare, rörarbetare och elektriska arbetare att riva för reparation av kontoret. Själva hade vi lördagen den 2 juli flyttat vårt kontor till den s.k. "kyrkan" inom lagerlokalerna där vi har ett tillfälligt kontor till dess det gamla blir rep. Jag tillvaratog alla saker från Dir. Dan. Lundgrens tid och nedpackade dem i lådor för att i framtiden överlämnas till Falkenbergs Museum. Dock var icke allt kvar ty vid tidigare repr. har en del kommit bort. under tiden. Jag tillvaratog alla saker från Dir. Dan. Lundgrens tid och packade dem i lådor. Dock var icke allt kvar, ty vid tidigare reparationer har en del kommit bort. Samlingen är likväl så fyllig att det går att i det väsentligaste återuppsätta han kontor såsom det var här under åren 1908 – 1918 och som jag själv sett det. För övrigt finnes här flera ynglingar som varit med i det gamla kontoret före den nu pågående reparationen som nog kommer att minas hur det såg ut innan det revs. Kontoret var i stort sett icke så mycket förändrat sedan Dir. Lundgrens tid och till nu pågående repr. Nu avdelas ett rum från stora kontoret åt gården. Rummet åt gatan kortas av och en del tages till 'hall'. Nedre rummet mot dörren, som var A. Ch. Johanssons kontor bibehålles i storlek så även rummet intill där man brukar dricka kaffe de sista åren av

dir. Dan. Lundgrens levnad. Förstugan blir något ändrad, men ingenting tages bort. I framtiden kan man taga bort det jag låtit rätta till så får det gamla tillbaka. [R4]

1932 10 september "kunde vi åter flytta in i det renoverade kontoret. De gamla möblerna ha vi tillvaratagit och insatt nya i den mån de voro användningsbara. Alla golv äro omlagda. Ny värmeledning införd. Ny belysning helt och hållet. Telefon flyttad med växel i särskilt rum."

"Utom denna reparation har under sommaren följande arbeten blivit utförda. Ombyggnad delvis från grunden av gamla färghuset. Ny port å fastigheten för magasin och hudlager samt porten mot Fabriksgatan där den stora vågen är för vägning av transporter. Reparation av sydvästra gaveln å stora fabriksbyggnaden. Stensättning av gården från kokhuset fram till ångpannehuset. Målning av övre våningen i fabriken och taken i färghusen. Antecknat den 13 juli." [R4]

1932 Sedan midsommar har hudmarknaden å såväl svenska som amerikanska hudar stigit Stegringen fortgår dagligen. I går kunde jag köpa till 16 ¼ idag kostar samma hudar 16 3/4. Försäljningen av färdigt läder har icke tagit den fart som man har anledning vänta på grund av dessa stegringar. [R4]

1932 13 september köper Gustaf Nordström tio aktier i Läderfabriken av Borgmästarinnan för tvåtusen kronor. Vid tidigare köp har han gett 150 kr/st. [R4]

1932 28 oktober skriver Nordström; "På grund av de pågående olika reparationsarbetena under denna sommar har jag icke varit i tillfälle att besöka bolaget kunder i den omfattning som är önskvärt. De stora kunderna i Skåne har Jag besökt. Så även med kunderna i Östergötland, Västmanland och Stockholm. Stockholm besökte jag dagarna före midsommar och sålde då ett parti enstämplat läder. Egentligen var lädret bättre än vad som 1 st (sortering) skall vara. Men då avsäljningen är trög och stora lager finnes böjer man sig och tager dåliga priser för att kunna hålla fabriken i gång. Sedan besökte jag Sthlm i slutet av sept. och sålde då nära 2.000/2 1 st (sortering) 7 kgs kruponger. F.L. har till slutet av okt. skramlat ihop order på ytterligare 1.000/2 1 stämpl.

För att hålla fabriken i gång utan att förstöra priset på våra vanliga märken i 3 st (sortering) vara har jag fått stämpla ned bra läder (2 st) och sälja som 1 stämplat. Även har jag fått laborera med extramärken såsom "Exportläder", "Nyckeln" och "Vega". Vega och Nyckeln äro inregistrerade. Exportläder har vi kallat en sort som stämplat med vårt firmanamn. Svårigheten är att konkurrenterna lägga sig till med samma metoder och så får man räkna ut nya försäljningsätt. Grossisterna söker jag att undvika, ty det är att riktigt förstöra sin försäljningsmetod att hava dessa till kunder, ty de krypa gärna med sina priser. Men på grund av de svåra tiderna har jag även härvidlag fått finna mig i afsteg från riktiga principer. A.B. L.E, Larsson, Uppsala fick köpa er större post under Augusti. Den mättade även marknaden hos våra egna kunder, men varan kom ut från lagret och jag fick vara glad åt denna förmån.

Fast hudarna nu äro så mycket dyrare mot vad de voro i juni äro likväl priset å färdigt bottenläder oförändrat eller möjligen något lägre. Alla slag av affall är avsevärt lägre i år mot förra året.

Jämför man vår valuta idag med vår valuta för något över ett år sedan blir försämringen av priset ännu tydligare. Men jag tror icke att vi ännu sett bottenpriserna å färdigt läder, Kunderna fordra ännu lägre priser och de kunna genomdriva sina anspråk, ty alla ha lager som de vilja bliva av med. [R4]

1932 oktober. Nordström skriver att under månaden "har avsättningen varit någorlunda i förhållande till de dåliga tiderna. Gummiskorna skadar läderkonsumtionen avsevärt. I Falkenberg tillverkas nu mycket stort antal billiga arbetsskodon med gummisulor." [R4]

1932 22 november har Nordström antecknat att de hudar som äro köpta före dagens datum räcker till den 10 mars 1933 om det dagligen drives 125 hudar och uppehåll göres från den 17 dec. till den 16 jan. [R4]

1932 November. I slutet av denna månad började firman Carlsson & Åqvist, Örebro, realisera vårt läder i Göteborg, Rensk. Koläder, som firman köpt av oss till 4.40 per kg. sålde den till läderhandlarna i Göteborg till kr. 3.75 per kg. De sade sig äga över 2.000 halvor på lager som de skulle realisera för att skada oss. Gång på gång har Landin, som är inköpare för dem, sökt få oss att sälja partier till underpris för att de skulle bliva i tillfälle att krypa under alla andra i pris. När detta icke gick hotade han oss med att skada oss på alla sätt som var honom möjligt. Då han även genom att köpa så billigt att han kunde sälja lägre än andra även skadade oss valde vi att neka honom extrapris. Hur det nu går får vi se. Han får hålla på tills han tröttnar. Vi klarar oss nog.

November månads försäljning blev dålig, Man kan säga att så dålig höst som i år ha vi icke haft på mycket länge. Tiderna i och för sig äro dåliga varför köpkraften är nedsatt. Arbetslösheten stor. Men för oss tillkommer dessutom den skada som gummisulorna åstadkomma. Det synes som dessa med innevarande år nått kulmen, ty en svag återgång till läder lär ha försports hos skofabrikerna. Men så länge de dåliga tiderna vara få vi nog ha kvar dema konkurrens på grund av prisfrågan. De äro billiga och starka fast obekväma, fula och tunga att gå med. Får folk bättre råd tröttnar de förmodligen på denna fotbeklädnad och återgå till ladersulade skor. Nu talas det om att en del fabriker ämna sänka priset å sitt läder från och med nyår. Det förefaller konstigt då hudarna och garvämne äro dyrare än för ett helft år sedan, Men lagren börja bliva stora hos lite var. Och då hjälpa inga högre råvarupriser utan det säljs för att det ej skall stanna av riktigt. [R4]

1932 December. Nordström skriver att; "Hudpriserna voro under december något svagare än tidigare under hösten. Åtgången på färdigt läder var mindre än flera av de senare åren, I saknad av både kyla och snö gick julaffären dåligt. Sportskor och andra grova saker, som bruka gå till jul blevo kvar." [R4]

1932 14 december "slutade vi med indrivningen för året. Detta var första gången sedan jag fick hand om fabriken som vi icke drivit in hudar till dagen före julafton." [R4]

1932 Dir. Nordström har gjort en summering av året 1932. "Året har i stort sett varit ett jämförelsevis gott år. Vi har ju gjort en del förbättringar å byggnader m.m. Betalt hela skorstenen och fått lite över som vinst. Fru Lundgren har även fått c:a 27,000.- kr. av

de medel som släkten genom sina röster år 1925 ålade bolaget att utbetala för gäldande av sonen Tobias Lundgrens privata skulder. Denna summa 50,000.- kr. togs ej från någon vinst, ty bolaget gick 1925 med förlust utan den togs från aktiekapitalet. Flera (aktieägare) knotade, men ingen vågade eller ville överklaga beslutet för att få rättelse utan saken fick ha sin gång. Emellertid kom bolaget under flera år ej i sådan ställning att de kunde betala något vare sig 5% ränta eller kapitalet. Först i augusti 1932 var ställningen sådan, att banken medgav att beloppet fick utbetalas. Så skedde även den 16 december 1932. Förmodligen blir det ej så stor glädje med dessa medel, ty det är många som vill vara med och dela. Nära hälften är väl redan slut när detta skrives.” [R4]

1932 31 december är ett brev, författat på svenska, från Manfred Victor i Hamburg poststämplat. Han var troligen anställd hos firman Elias Moos i Hamburg då brevet, förutom en ”lyckönskan till årskiftet”, handlar om en reklamation på Saltade hudar som man hört Gustaf var missnöjd med. Manfred skriver ”... jag beklagar mycket, ty både Herr Moos och jag, vi hava det största intresse att undvika hvarje missljud i förbindelsen med en kund som Du är.”

Det finns ytterligare något brevkort från Manfred stämplat Rotterdam 22 december 1938. Bengt har antecknat ”Victor bodde i Holland då kriget bröt ut 1939. Han var jude och tyskarna tog honom. Han försvann i något av koncentrationslägren.”

Till minne av Manfred Victor har jag lagt till denna text 2022-04-09 (!) [R4]

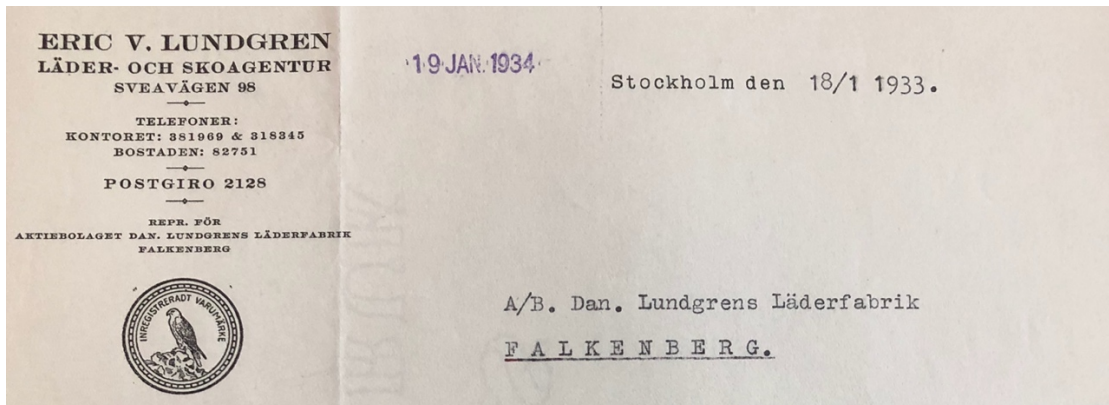
1932 31 december. Pappa (Gustaf) avslutade sitt företag⁵⁴ i Stockholm. Kontoristen (Gustaf Johansson) som skötte pappas kontor på Sveavägen 98 slutade denna dag sin anställning i och med att verksamheten avslutades. Han hade varit i pappas tjänst sedan den 1 mars 1924. Jag har två minnen från honom. Ett är när han lärde mig hur man tar upp en liten pappersbit från golvet såsom t.ex. den lilla runda pappersbiten från ett håslag eller ett litet frimärke. Enklast är att fukta ett finger. Det andra minnet är när jag fick följa med i en bil på ett kundbesök i Stockholms omgivning. Pappa och hr. Johansson satt i baksätet och jag fick äran att sitta jämte chauffören. När vi kom till en järnvägsövergång i en mindre ort stod det på varningsskylten med det framrusande lok ”Flera spår”. Det tyckte hr. Johansson var ett väldigt skryt. Han sa, i stan (Stockholm) har vi många spår, men inte sätter vi upp skyltar som säger att det är flera spår. [R5]

I ett rekommendationsbrev som Gustaf skriver för sin tidigare anställda Gustaf Johansson står det ”då firman övergått till annan innehavare.” [R5]

1933 18 januari Sänder firman Eric V. Lundgren Läder- och Skoagentur Sveavägen 98 i Stockholm ”Repr. för Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabrik Falkenberg” i ett brev som svar på anklagelser som framförts i tidigare skrivelser från AB Dan. Lundgrens Läderfabrik att man inte fullföljer sin förpliktelsers. I brevhuvudet finns även

⁵⁴ Bengt anger att firmanamnet var E.G. Nordström & C:o men det var Firma Gustaf Nordström som likviderades. Troligen har inte Bengt känt till att det rör sig om två olika företag. Felet är genomgående i hans anteckningar.

läderfabrikens sedan år 1900 inregistrerade varumärke. Överlät Gustaf sin firma i Stockholm till Eric Lundgren 31 december 1932? [Referens saknas]

- 1933** 27 mars. Bolagsstämma. Årsvinsten kr. 32,888.03 kr. skulle enl. styrelsens förslag användas till nedbringande av den balanserade förlusten.
- I anslutning till att fröken Ingeborg Falk varit i bolaget tjänst under en tid av 30 år, beslöt styrelsen att såsom erkänsla för troget arbete skulle efterskänka fröken Falks skuld till bolaget å belopp av ettuseniohundrasextio kronor. [R16]
- 1933** 28 mars sade pappa (Gustaf) upp hyreskontraktet för blomsterhandeln på Sveavägen 116 i Stockholm att upphöra att gälla med utgången av 30 sept. detta år. Affären gick med förlust och när ingen ägare var närvarande vet man inte hur den anställda kvinnliga föreståndaren redovisade försäljningen. [R5]
- 1933** 29 mars. Från garveriet transporterades det så kallat kalkhusavfallet till järnvägsstationen där det lastades i öppna godsvagnar. Avfallsprodukt kom från Kalkhuset. Det fanns två sorters avfall. Ett var handskuret såsom öron, mular och kantskärning från de kalkade hudarna och det andra var s.k. maskinskuret hudavfall som kom från hudens kött sida. Det förstnämnda avfallet såldes till en fabrik som gjorde gelatin och av det maskinskurna tillverkades lim. Från garveriet transporterades avfallet i stora trävagnar som drogs av två starka arbetshästar. Denna marsdag råkade det spillas litet limlädersavfall på Nygatan i höjd med marknadsplatsen. Ett vagnshjul hade gått sönder. En person av "ordningen" måste ha anmält händelsen till myndigheterna. Inom två timmar var gatan rengjord av personal från garveriet, men min pappa (Gustaf) fick personligen böta kr. 25,00 för förseelse mot hälsovårdsstadgan. [R5 G5]
- 1933** 1 april. "är det 30 år sedan fröken Ingeborg Falk⁵⁵ började den 1⁵⁶ april 1903 i bolaget. Hon sysslade med bokföring. [R3, R4, R48]
- 1933** 11 april "var Holmqvist och jag (Gustaf) till Göteborg och underhandlade med arkitekten rörande nybygge vid torget. Förslag till ritningar skola uppgöras och sändas oss." [R4]

⁵⁵ Född 17 oktober 1884, död 13 augusti 1983. Anställningen upphörde 4 september 1954. Finns foton i arkivet både från 1911, 1948 och 1970 med fröken Falk.

⁵⁶ Olle Svensson anger 2 april

1933 ”Under sommaren lade vi in innertak i två av färghusen. Satte upp sex huvar å taket till dessa tak som nu äro lika med det nya från förra året.

Nytt innertak i magasinet under lagret. Nya ljusledning ar infördes samtidigt. Inköpte en ny Chromvalk från Tyskland. En ny puffmaskin. En ny utsättningsmaskin. Gjort nya ramar för torkorna i färgavdelningen å tredje botten i fabriks huset. Köpt vagnar för limläders transport. Byggt en luta för dessa vagnar.

Värmekostnader, Under värmeåret 30/6 1932 - 1/7 1933 har värmen i stans fastighet vid torget kostat kr. 0.51 per kubikmeter rum. [R4]

1933 Omkring den 18 oktober planterade vi en del björkar och andra träd på f.d. karbacken⁵⁷ sedan vi först fyllt och planerat området. [R4]

1933 21 oktober. Lades en ny avloppsledning från garveriet ned till Ätran. Den utfördes som nödhjälpsarbete av Falkenberg s stad med bidrag från Staten. [R4]

Under oktober planterades en del björkar och andra träd på f.d. karbacken framför stora fabriksbyggnaden efter karen fyllt och området blivit planerad. [R4]

1933 15 november. Av yppad anledning först ändigades verk. dir. att i förekommande fall inhämta styrelsens beslut vid upprättande av kontrakt rörande anställning av försäljare eller annan personal har bolaget ävensom vid fråga om vidtagande av reparationer eller liknande åtgärder av beskaffenhet att ådraga bolaget tyngande förpliktelser. [R12]

(Bengts anm. En av de första renoveringarna som gjordes var att modernisera kontoret 1932. Trots alla motgångar revs den gamla fabriks skorstenen och en ny 42 meter hög skorsten uppfördes. Byggnaderna reparerades. Nya moderna maskiner anskaffades. Under den svåra nedgångsperioden hade man t.ex. i trasiga fönsterrutor tätat hålen med grova säcktrasor eller helt enkelt spikat igen trasiga fönsterrutor med tjocka plankor. Gustaf lät sätta in nya rutor på alla ställen där de var trasiga.

När han tog hand om ledarskapet var garveriet mycket nedkört och med stora banklån och skulder. Konsten var nu att finna ökad avsättning för garveriets produkter som huvudsakligen bestod av bottenläder för halvsulning (kruponger) och seldonsläder (plattläder) som användes för dragremmar och tömmar för hästar i jord- och skogsbruk. Läder för trätofflor och arbetsstövlar (före gummistövelns tid) var även en stor artikel. På sist nämnda artiklar förekom det bara en färg och den var svart. Genom goda affärsförbindelser med grossister, parti- och läderhandlare lyckades han sätta företaget på fötter igen.)

1933 november. Nordström skriver; ”fick jag ett fult angrepp av styrelsen som under bankdirektör Gunnar Holmquist ledning gått bakom ryggen för att skada mig genom påståenden som var felaktiga och förvrängda. Holmquist ville nämligen få bort mig för att erhålla min plats som bisyssla tillsammans med unge (Anders) Lundin”.

⁵⁷ Jag, Björn, antar att detta är området framför huvudbyggnaden då man på vissa foton kan se att det har, utomhus, funnits kar för garvning där.

Bengt skriver även "I en almanacka från PUB finns anteckningar under rubriken 'Intrigen'. Jag har inte brytt mig om att ta med denna här" [R4]

- 1933** 6 december. Styrelsen anmärker på verk. dir. värdering av garvlagar, garvännen, hudar under beredning färdigt läder m.m. [R12]
- 1934** 2 - 3 januari inventerade J. R.⁵⁸, Halmstad, fabriken på grund av styrelsens och bankens begäran. [R4]
- 1934** 17 januari. Skriver Gustaf Nordström "Fick jag meddelande under hand om att Lundin inlämnat en ful skrivelse om mig till styrelsen." [R4]
- 1934** 18 januari "köpte jag av Wallberg 100 ton extrakt för leverans sept. 1934. Betalas 1/4 vid varans framkomst och 1/4 under varje månad i följd tills partiet är betalt". [R4]
- 1934** 23 januari "kom vi överens med Cimbria, Malmö, och Sölveke att från och med i mars höja priset å kruponger med 25 öre per kg. Ingen av oss skulle sälja på längre leverans än april. Alla skulle försöka ha så få märken som möjligt. Vi skulle ändra 6/7 viktens pris lika med Malmö d.v.s. till 10 öre högre = 35 öre per kg." [R4]
- 1934** 4 februari. Söndag. Styrelsemöte. Nordström har gjort följande anteckning från mötet. "(Anders) Lundins skrivelse föredrogs och beslöt styrelsen att kalla en akt. revisor att biträda. (Bankdirektör) Holmquist fritog sig delaktigheten i intrigen mot mig. Han sade, att den var igångsatt av Lundinerna, far och son. Att inskränka driften om så var nödvändigt eller fördelaktigt hade de ej något emot, men lämnade ej heller något bestämt svar." [R4]
- 1934** 12 februari skriver Gustaf närmare; "Den 30 jan. ringde Riksdagsman Johansson och meddelade att han skulle hämtas vid Hot. Mårtensson, Halmstad, kl. 2 för att vara i FBG kl 3 då styrelsesammanträde skulle äga rum. Den 12 meddelade Kristensson att han under tysthetslöfte fått höra av Andrén att bolaget under 1933 gått med stor förlust och att aktieägarna icke kunde vara nöjda med detta utan att ett regimskifte måste äga rum. Om aktieägarna haft sina pengar på Sparbanken hade de fått 3%, nu få de ingenting. Förlusten i år, uppgav Andrén vidare, har helt och hållet uppkommit genom Nordströms förvållande och var ej beroende av surdeg efter Lundin. Det är underligt om det blir oro när en av styrelsens ledamöter kan uttala sig på detta sätt till en underordnad i bolagets tjänst. Han framhöll dessutom att Andersson utdelar 10 % igen i år. Hans bolag har ju aldrig varit så nere som Läderfabriken och han gjorde dessutom utdelningen för att kunna förränta sina skulder." [R4]
- Bengt skriver om händelsen; "Pappa utsattes för baktal av en av läderfabrikens styrelseledamöter (Bankdirektör Holmquist). Jag kommer ihåg hur arg pappa blev. Han sa till mamma, att han slutar och flyttar tillbaka till Stockholm. Om han inte kan starta en ny agentur i läder och skinn kan han ju alltid sitta i en roddbåt i Norrström och fiska, sa han. När jag hörde detta gladdes jag som fortfarande hatade vistelsen i Falkenberg och saknade mina kamrater i Stockholm." [R5]

⁵⁸ Bengt antar att J.R. måste vara Janne Rickardsson.

- 1934** 5 mars. Bygghfirman Janne Andersson började med 7 man reparera östra långsidan av den stora fabriksbyggnaden. Den del som är närmast Fabriksgatan har stått hela tiden (sedan den byggdes), men övre delen är ny efter branden 1914. [R4]
- 1934** 21 mars blev jag (Gustaf) erbjuden genom en mäklare i Göteborg 20 st Aktier i AB. D.L. till kr. 300 per st. Han meddelade att två blivit sålda till 250 kr. per st. De hade sålts till Falkenberg. Bjöd honom 100 kr. per st. och ev. 150, Han skulle höra efter och återkomma. [R4]
- 1934** 26 mars. Sammanträde före stämman. Verk. dir. anmälde påkallad reparation av stora huvudaxeln i fabriken ävensom reparation av grunden på nordöstra sidan av stora fabriksbyggnaden. Styrelsen fann reparationsarbetet nödvändigt och anbefalldes dess utförande.
- Bolagsstämman beslutade, att förlusten kr. 92,991.03 skulle i enlighet med styrelsens förslag balanseras.
- Styrelsens sammanträde efter stämman. Verk. dir fick fullmakt att uppsäga Anders Lundin från den av honom hos bolaget innevarande befattning såsom kontorschef och teknisk ledare vid fabriken. [R12]
- 1934** 29 mars. Nordström skriver, att jag sade upp Anders Lundin för avflyttning den 1 oktober. [R4]
- 1934** 9 – 14 april. Ingen indrivning under denna vecka på grund av axelfel i fabriken. Den 16 april började Georg From att laga ned den stora axeln i fabriken. Reparation av axeln blev klar först i början av maj. [R4]
- 1934** juni gjorde Gustaf några resor; "Var i Stockholm den 4 och 5 juni. I Östersund den 6 juni. Reste till Luleå den 23. Kom fram på morgonen den 24 och for därifrån med bil till Skellefteå den 26. Fortsatte sedan därifrån till övriga städer efter kusten runt Tierp och Uppsala dit jag kom den 29. For därifrån den 30 till Stockholm och kom till Fbg den 1 juli." [R4]
- 1934** 28 juli. Beslöt styrelsen i princip för bolagets anslutning till bildande av "Sveriges Garveriidkares Intresseförening" [R12]
- 1934** 11 september *deltog Juliana och Gustaf Nordström på Wimmerby-Garveriets invigning på Skansen i Stockholm. Man åt Sandwiches, Hummergratinerad Sjötungsfilé, Orre i Gryta med Sallader, Hjortronsylt och till efterrätt Glace i Bomber. Viner Roederer Carte Blanche, Chateau Smith Haut Lafitte samt Madeira Fine. Se foto från middagen i arkivet.* [R3]
- 1934** September. Köp aldrig hudar så att de skola betalas under tiden 10 dec. — 20 jan. Under denna tid är små inkomster och många andra utgifter. [R4]
- 1934** 17 oktober. Anmäldes att "Sveriges Garveriidkares Intresseförening" bildats den 3 augusti 1934.
- Anders Lundin slutade den 30 sept. 1934. Han begärde tjänstgöringsbetyg. [R4]

Fröken Falk fyller 50 år denna dag. [R4, R48]

1934 *I taxeringsbeviset för detta år anges att bolaget har följande egendomar:*

I kvarteret Pokalen; Hus Storgatan 32 samt tomt nr 2.

I kvarteret Falsklingen; Läderfabriken och Stadsäga 297

I kvarteret Kvarnvingen; Kontorsbyggnad, magasin mm, Stadsägor 246, 269, 270, 274 och 300.

I kvarteret Hyveln; Hus/fabrik⁵⁹ vid Schubergsvägen samt stadsäga 712 [R36]

1935 5 februari. Styrelsen beslöt föreslå blivande bolagsstämma nedsättning av aktiekapitalet från 1,400,000.- till 700.000.- kronor.

Framlade verkställande dir. en skriftlig uppställning rörande vederbörande tjänstemäns arbetsuppgifter och löneförhållande hos bolaget. [R12, R18]

1935 Februari. Stark storm och tjocka förhindrade "Ester" att gå till Falkenberg med hudar. Hon måste söka nödhavn i Varberg i över åtta dagar. Ovanligt dåligt väder under andra delen av denna månad. [R4]

1935 26 mars. Bolagsstämma. 1934 års förlustsiffra var kr. 170,876.10. Sammanlagda förlusten med tidigare år utgör kr. 508,566.01. För täckande av denna förlust beslöt bolagsstämman enhälligt att aktiekapitalet 1,400,000.- kr. skulle nedskrivas till 700,000.- kronor samt mellanskillnaden avsättas till reservfonden. [R16 bilaga §5]

1935 24 april. Styrelsen beslöt att inte förlänga patentet för "sätt att tillverka stövelskaft eller andra läderartiklar".

Styrelsen uppdrog åt verk. dir. att snarast möjligt före maj månads utgång uppgöra förslag till besparingar och inskränkningar i kostnaderna för bolagets förvaltning och rörelse för förbättring av driftresultatet. [R12]

1935 3 juli. Meddelar verk. dir., att han inte varit i stånd till att göra förslag till besparingar och inskränkningar i kostnaderna och hans ansträngningar under de senaste förflutna åren oavbrutet varit inriktat på försök att nedbringa årens kostnader för bolagets verksamhet. [R12]

1935 20 juli⁶⁰ börjar Bertil Sollenius i läderaffären med en månadslön av kr. 40.- per månad. Från och med 1 aug. 1936 höjdes månadslönen för honom till kr. 60.- per månad. [R4, R48]

1935 25 september. Ordförande anmälde att han och verk. dir. förhandlat med AB Göteborgs Banks direktion i Göteborg i fråga rörande bolagets kredit hos banken samt överenskommelse träffades rörande denna kredit. [R12]

⁵⁹ I en sammanställning över brandförsäkringar från 1934 benämnes byggnaderna på Stadsäga 123 för Gamla Toffelfabriken samt Kemiska fabriken.

⁶⁰ Olle Svensson anger 22 juli.

- 1935** September "Köp aldrig hudar så att de komma under tiden 10 dec. — 20 jan."⁶¹
Målat valkhuset under denna månad. Köpt 300 ton kol av Lindvall. [R4]
- 1935** Oktober skriver Nordström "Stark stegring å alla slag av hudar. Stark efterfrågan på färdigt läder på grund av kriget (andra Italiensk-Etiopiska kriget) som började den 3 okt." [R4]
- 1935** 22 oktober. F.d. styrelseledamoten prosten David. Davidsson fyllde 85 år.
- 1935** 23 november. Revisor Otto Hagman framlade en av honom uppgjord förteckning över omkostnader för bolagets verksamhet under åren 1930 – 1934.
I anledning av denna redogörelse för åstadkommande besparingar i omkostnaderna och förbättring av driftresultatet skulle förslaget delgivas verk. dir. för ytterligare prövning och beaktande. [R12 bilaga §1]
- 1935** *Antal arbetare uppgår till 61 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1935. Antal medlemsföretag är 29 stycken och antalet arbetare är totalt 1.955 st.* [R19]
- 1936** 4 januari. Verk. dir. framlade preliminära ritningar och kostnadsförslag i fråga om nybyggnad av bolagets fastighet inom kv. Pokalen.
Styrelsen beslöt att nybyggnaden skulle verkställas. Verk. dir. skulle omedelbart uppsäga gällande hyresavtal med vederbörande hyresgäster inom fastigheten. [R12]
- 1936** 6 februari. Nordström skriver i sin dagbok. Ovanligt mycket snö i Falkenberg. Kylan minus 8 - 14 grader C. Man hade börjat att isolera torkarna på tredje våningen. [R4]
- 1936** 14 och 31 januari. *Se tidningsartiklar om byggnationen av fastigheten inom kv. Pokalen, byggnaden som år 2022 finns på Storgatan 32.* [R23]
- 1936** 18 februari genomfördes en mäteförrättning av Storgatan 32, tomt nr 2 i kvarteret Pokalen, förut gården med tomten Nr 47 varjämte fransålda 1604 kvm, 12 kvm och 2,4 kvm. Lagfart av den 24 december 1900 och den 21 mars 1910. Efter ommätningen fastställdes arean till 720 kvm och tomtnumret till 6. [B11]
- 1936** 23 mars hölls ordinarie bolagsstämma för verksamheten 1935. Årets vinst var 17,062:40 kr och balansomslutningen 1,497,091:91 kr.
Man anmälde även styrelsens beslut om nybyggnad å bolagets fastighet kv. Pokalen. Dels skulle nybyggnadslov begäras samt infordran av anbud å nybyggnaden göras. Uppdrog styrelsen åt verk. dir. att med AB Göteborgs Bank träffa överenskommelse om tillfälligt byggnadslån. [R16]

⁶¹ Denna anteckning finns även för 1934.

- 1936** 10 maj. Antogs byggnadsfirman Bröderna Bengtsson till entreprenör⁶² för byggnadsarbetet i kv. Pokalen. VD fick i uppdrag att infordra anbud på målningsarbete, värmeanläggning och sanitära anläggningar samt elektriska ledningar inom nybyggnaden. [R12]
- 1936** 13 maj. Började byggnadsfirman Bröderna Bengtsson rivningen av bolaget gammal fastighet vid Rådhusstorget. [R4] Den 27 maj påbörjades grävningen för grunden för det nya trevåningshuset vid Rådhusstorget. [R5]
- 1936** 11 juni. Fotograferades gaveln på gamla Stadshotellets med dess grund av stora stenbumlingar. [R3].
- 1936** 4 juli. I Nordströms dagbok står det följande; Fick offert från Hellerup på 3 och 8 tums tjocka ekplank i för oss i passande längder såsom 7-8 eller 9-10 eller dubbla. Priset var kr. 2,50 per meter. Leverans under sommaren. (Bengts anm. Ekplanken användes för valkfat av olika storlek). [R4]
- 1936** 2 september Till värme och sanitetsanläggning antogs firman Hallberg & Andersson i Falkenberg med en entreprenadsumma av 10,550.- kr. för värmeanläggning och 10,345.- för sanitära anläggningen.
Elektrotekniska Byrån i Falkenberg antogs deras anbud 9,760.- kr. för den elektriska installationen. [R12]
- 1936** 10 oktober. Nordström skriver i sin dagbok; "Kl. 8 e.m. firade vi taklagsfest å Grand Hotell med anledning av att takstolarna å huset Storgatan 32 blivit resta och färdiga veckan 5 – 10 oktober 1936. Huset var under tak den 10 oktober". [R4, B12]
- 1936** 19 november. Besökte Arkitekt Ernst Torulf, för sista gången, att inspektera nybyggnaden. Ernst Torulf var född 1872 och avled den 30 november 1936. [R4] (Bengts anm. Han var bosatt i Göteborg och var arkitekt för nybygget vid Rådhusstorget.)
- 1937** 18 - 19 januari. Storm, Ester med hudar försenad. [R4]
- 1937** 21 januari. Från och med 1 jan. är Lestring månadslön höjd från 100 till 125. [R4]
- 1937** 25 januari fick man färdigt värmeledningarna på Storgatan 32. Började elda samma vecka. [R4]
- 1937** 30 januari. För målningsarbeten i nybyggnaden kv. Pokalen antogs Fritz Caspersson i Falkenberg med en entreprenadsumma av 5,800.- kr. [R12]
- 1937** Efterfrågan på läder god och priserna stigande. [R4]

⁶² Entreprenadkontrakt, ritningar mm har inte överlämnats till Landsarkivet i Lund 2019/2020 utan förblir i Falk-Läders ägo tillsvidare.

- 1937** 22 mars. Bolagsstämma. 1936 års vinst kr. 28,881.40 jämte från 1935 kvarstående vinstsaldo (kr. 829.40) skulle enl. styrelsens förslag användas:
Till skatter avsättes	Kr. 8.000:00
Å Maskiners Konto avskrives	Kr. 12.000:00
Å Mobilers Konto avskrives	Kr. 6.999:00
Samt att återstoden balanseras å 1937 års Vinst och Förlust Konto.	Kr. 2.712:31
- Beslöts att för bolaget teckna ett belopp av 25.- kronor å teckningslistan för bidrag till det s.k. Delaware-monumentet. [R16]
- 1937** 30-31 mars flyttade vi ("Läderbolaget") in i vår nya affär vid torget, Den 1 april 1937 öppnade vi den för allmänheten. Det var många som begagnade sig av vår tillåtelse att gå in och se hur vi hade det i den nya lokalen.
- Under mars var även efterfrågan å läder god. Priset stigande, lagren små, I synnerhet var det stor efterfrågan å kraftiga kruponger. [R4]
- 1937** 5 maj levererades en ny Volvo PV 51, modell 1937, till läderfabriken. Den var inköpt hos bilförsäljaren Eric Doch i Laholm. Den kostade kr. 5.213.60. [R5]
- Bilen fanns kvar i bolagets ägo fram till 2022. Bilens historia finns beskriven i bilaga [B28]
- 1937** 26 maj. "Intresseföreningens årsmöte i Stockholm. For med snälltåget från Falkenberg kl. 14.59, Det var första dagen detta tåg gick den 22 maj 1937, Det var ej så många resande med tåget. Den 27 maj for jag med motsvarande tågpar till Falkenberg från Stockholm kl. 12.40. Även detta tåg hade ej så många resande, Från Göteborg var det i synnerhet få resande." [R4]
- 1937** 12-21 juni fick jag följa med pappa (Gustaf) på en affärsresa i Volvon. Vi besökte kunder i Lund, Kristianstad, Hultsfred, Nyköping, Köping, Uppsala, Stockholm, Örebro. Läderfabrikens chaufför Simon Hallberg körde. [R5, B28]
- 1937** Onsdag 1 juli. Började jag, Bengt, under sommarlovet som hjälpreda på kontor färdiglager för en lön av kr. 50.- per månad. Bl.a. fick jag göra s.k. hankar. Dessa användes för att hänga upp vått läder för torkning i torkrummen. Varje hank bestod av en galvad järnkrok med ögla. I öglan skulle jag knyta ett sisalgarn c:s 3 dm långt. Det var hundratals kroker och jag ansåg att det var bättre att sitta ned på en rulle med sisalsnöre. En äldre 70-årig arbetare sa då till mig; "man sitter inte då man arbetar". [R4]
- 1937** 3 juli. Utfördes besiktning av huset vid torget. Besiktningsman var arkitekt Landsten. Övriga närvarande var arkitekten Kandelius från Göteborg, Stadsingenjör Lindal, Falkenberg, Byggmästarna Gustaf Bengtsson och Fredrik Bengtsson samt Direktör Gustav Nordström. [R4]
- 1937** 3 juli köpte läderfabriken hos Arvid Olsson Bilverkstad, Falkenberg en Chevrolet Touring Coach, svart, modell 1937 med reg. nr. N 4536 för kr. 4.925.00. Som dellikvid

lämnades Chevrolet N 3877 med begagnande värdet kr. 2.625.00. [R5] Gustaf benämner den som "nya resandebilen" [R4]

1937 7 augusti levererade Arvid Olsson Bilverkstad, Falkenberg ytterligare en Chevrolet Touring Coach, mörkblå, modell 1937. Pris kr. 4.925.00 med reg. nr. N 4613. Som dellikvid lämnades Volvo N 304 med begagnande värde kr. 1.725.00. [R5]

1937 26 augusti. Började Byggnadsfirman Bröderna Bengtsson att på garveriet riva för uppförande av en ny vattencistern. (Bengts anm. Det pumpades upp åvatten från Ätran till garveriet) [R4]

1937 8 december skriver Bengt ett brev till "The Leatherseller's Company's Technical Collage" i London och begär prospekt och kostnaduppgifter för att gå på skolan. [R5]

1937 13 december får Bengt i svar från skolan att "the next session Commences on September 27th 1938". Detta betyder att jag måste vänta till nästa höst och fortsätta att jobba på garveriet. [R5]

1937 Den 28 december fyllde Bengt 18 år och firades med tårta med 18 st. ljus och ett märke på en bil. Nu får jag börja lära mig att köra bil⁶³. Redan den 30 december fick jag börja övningsköra i den nya Volvobilen PV 51. Min lärare var vår chaufför Simon Hallberg. Jag körde i 40 minuter. Det var mycket enkelt att köra bil skrev jag efteråt i min almanacka. [R5, B28]

1938 28 mars. Bolagsstämma. 1937 års vinst kr. 18,734.14 jämte från 1936 kvarstående vinstsaldo (kr. 2.712:31) skulle enl. styrelsens förslag användas:

Till skatter avsättes	Kr. 1.875:02
Å Maskiners Konto avskrivs 10% å kr. 190,000:-	Kr. 19.000:00
Samt att återstoden balanseras å 1938 års Vinst och Förlust Konto.	Kr. 571:43

Beslöts att för bolaget del teckna ett belopp av hundra kronor å teckningslistan för bidrag till 1938 års Nationalinsamling. [R16]

1938 29 mars fick Bengt i uppgift att köra en fransk Konsul T. Chauvin till Garvämnesfabriken Weibull i Landskrona. [R5, B28]

1938 11 maj får man avslag på att sätta upp en skylt för *Hallandsposten*⁶⁴ på fastigheten vid Storgatan 32. [R57 BN §45]

1938 9-23 juni fick jag, Bengt, vara chaufför då pappa skulle göra en affärsresa för att besöka större kunder. Från Falkenberg for vi, i bolagets nya Volvo PV 51 årsmodell 1937, till Växjö – Vetlanda – Eksjö över Tranås – Mjölby – Skänninge till Motala där vi övernattade. Fortsatte över Borensberg – Finspång – Vingåker – Katrineholm – Mariefred – Södertälje – Uppsala där vi övernattade. Fortsatte över Gävle – Hamrånge – Söderhamn – Hudiksvall – Sundsvall – Härnösand där vi övernattade.

⁶³ Som kommer att framgå längre fram i historien så ägnade Bengt många timmar i bilen på olika kundresor.

⁶⁴ Tidningens lokalredaktion var en av hyresgästerna (Möller).

Nästa dag körde vi bara till Örnsköldsvik. Fortsatte till Umeå – Skellefteå – Piteå – Luleå dit vi anlände den 14 juni. Dagen därpå körde vi söderut mot Stockholm och anlände dit den 18 juni. Vi fortsatte den 22 juni mot Västerås – Örebro – Askersund – Vadstena – Alvesta – Gränna – Jönköping – Gislaved – Torup till Falkenberg. Under de 14 dagarna körde jag 380 mil, bensinförbrukning 536 liter till en kostnad av 144,72 kr. Fyllde på motorolja fyra gånger till en kostnad av 14,64 kr. [R5, B28]

- 1938** Onsdag 20 juli körde jag styrelseledamoten (i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik) J.B. Johansson som kom från Torup. Han var riksdagsledamot för Högerpartiet och hade varit Jordbruksminister i Arvid Lidmans regering. Jag kommer inte ihåg vilka orter som vi besökte. Jag fick i dricks kr. 7.--. Första och enda gången som jag fått dricks i mitt liv. När jag skriver detta är jag 82 år. [R5, B28]
- 1938** 25 augusti Efter att ha praktiserat på garveriet började Bengt på Filip Holmqvist Handelsinstitut i Göteborg för att lära sig maskinskrivning, handelsräkning, bokföring, stenografi och maskinbokföring m.m. Terminsavgiften var kr. 175.00. Han blev inackorderad hos en fru Hermanson på Kyrkogatan 1, Göteborg. Månadspriset för mat och husrum var kr. 110.00. Planen var att därefter studera i en engelsk garveriskola. [R5]
- 1938** 18 oktober. Beslöts godkänna med Hypoteksföreningen för Västkustens städer träffat avtal angående amorteringslån till belopp av 100,000.- kr.
- Beslöt styrelsen åt v.d. dir. att vidtaga åtgärder för entledigande från och med den 1 jan. 1939 av sådana hos bolaget anställda arbetare som uppnått 67 års ålder. [R12]
- 1938** november. Under den svåra stormen näst sista veckan i månaden skadas fabriken tak. Ett mindre parti hudar försenade på grund av storm. [R4]
- 1938** Värmen Storgatan 32. Under 1938 har värmen kostat 3.005,46 kronor. Det gör kr. 8.234 per dag. [R4]
- 1939** 5 januari. Beslöts att till 5 st. överåriga arbetare, vilka slutat sin anställning den 31 dec. 1938, utdela ett penningunderstöd av 350.- kr. [R12]
- 1939** 30 januari. Nordström skriver i sin dagbok⁶⁵; Besökte två av styrelsemedlemmarna Johansson och Ericsson garveriet och besåg samtliga lokaler. Sedan i april 1924 har ingen av styrelsen satt sin fot i fabriken med undantag för Johansson som i april 1934 besökte fabriken. [R4]
- 1939** 20 februari. Fru Hilda Lundgren avled i dag kl. 2.20 f.m. Hon var född i Ljungby, Halland den 1 augusti 1864. Änka efter Dan. Lundgren sedan maj 1919. Jordfästningen ägde rum lördagen den 26 februari kl. 3.30 e.m. i Falkenbergs kyrka. [R4]
- 1939** 24 mars. Bolagsstämma. 1938 års vinst kr. 2,288.72 jämte från 1937 kvarstående vinstsaldo (kr. 571:43) skulle enl. styrelsens förslag balanseras å 1939 års Vinst och Förlust Konto. [R16]

⁶⁵ Bengt har noterat, när han renskrivet anteckningarna, att två olika årtal uppgives här.

- 1939** 27 maj, Pingstafton den var det skolavslutning i Filip Holmqvist Handelsinstitut. Betyget var skapligt skriver Bengt. [R5]
- 1939** 8 augusti. Gustaf Nordström antecknar; "I slutet av juli var J.B. (John Bernhard Johansson) här och bullrade ordentligt. Vid styrelsesammanträdet den 8 augusti fortsatte han. Kom med några förslag både hit och dit. Det lät som hela vår bokföring var ett enda stort bedrägeri." [R4]
- Beslöt styrelsen, att VD skulle samråda med herr Bertil Andrén beträffande upptagande eller förnyelse av lån och checkräkning eller utökning av beviljad bankkredit, avslutande av större råvaruköp, handläggning av frågor om bolaget fastigheter, prövning av anställnings- och avlöningsförhållande m.m. [R12]
- (Bengts anm. Järnhandlare Adolf Bertil Andrén var styrelseledamot sedan 1921 och gift med Dan. Lundgrens dotter Helfrid. [R48])
- 1939** Fredag 1 september. Fredag. I gryningen gick den tyska armén över den polska gränsen och därmed startade det 2:dra världskriget som för Europas del skulle pågå till måndag 7 maj 1945. [R4]
- 1939** Söndag 3 september reser Gustaf Nordström till Trelleborg för att möta sin dotter Margareta som samma dag lämnat Berlin. Margareta hade rest till familjen Hermann Mende i Berlin 8 augusti men då England och Frankrike förklarade krig mot Tyskland den 3 september reste hon omedelbart hem⁶⁶. [R4]
- 1939** Hösten kunde jag (Bengt) inte längre köra bil eftersom det sedan dagen efter krigsutbrottet rådde förbud för privatbilismen och det förbudet skulle komma att gälla till hösten 1945. Staten beslagtogs senare bildäcken och vi fingo palla upp bilarna på tegelstenar eller träblock. Körtillstånd för dem som måste ha bilen i arbetet ersattes senare med ransoneringskuponger för bensin. Men tillstånden på kuponger blev allt snålare för garveriets två lastbilar. Den 1 december 1940 Stoppades all tilldelning av bensin för civila ändamål. För att kunna fortsätta och köra med läderfabrikens lastbilar anskaffades Bengasaggregat. Gengasen största nackdel var dess giftighet och många bilförare drabbades av långvariga Sjukdomstillstånd. [B28]
- 1939** 14 november V.d. meddelade, att bolaget hade ett råvarubehov av bland annat 4.000 transoceana hudar per månad.
- Bolaget önskar från staden köpa hela stadsägan nr. 295 om c:a 8283 kvm. [R12]
- 1939** Torsdag 30 november är Bengt på kontoret och sysslar med lagerbokföring. Han hade lagt upp ett nytt system med gula kort. Samma morgon angrep Sovjetunionen Finland. [R5]

⁶⁶ Margareta skriver i ett brev till Bengt den 5 september: "Ja, visst var det litet ruskigt att fara med tåg från Berlin till Sassnitz. Du ser, rätt som det är blir alla passagerare kommenderade att kliva av tåget och soldater kliva på istället. Lyckligtvis kom jag ända till Sassnitz. Båtresan över gick också lyckligt och pappa mötte mig i Trelleborg".

1939 Måndag 4 december. Mörkläggnig är påbjuden i vårt land. Jag, Bengt, var hemförlovad från regementet I 16 i Halmstad⁶⁷ och vistades på garveriets kontor. Jag och några andra anställda kontrollerade att inget ljus syntes från de mörklägda fönstren från kontors- och garveribyggnaderna Jag gick därifrån kl. 22,30 och det var riktigt svårt att gå hem till bostaden vid Rådhusorget 1. Det var mulet och alldeles kolsvart och inget ljus kunde vägleda mig. [R5]

1940 Under detta år hamstrades på garveriet bensin på järnfat för person- och lastbilarna inför en ev. bensinransonering. [R5]

1940 27 januari. V.d. meddelade att fabriakens mindre ångpanna varit i drift under 40 år och bör utbytas. Styrelsen beslöt att inköpa en ny så fort som möjligt innan priserna ytterligare stiga.

Beslöts att månadsavlönade personers lön skulle från den 1 jan. 1940 vara; Verkmästare Karl Lindgren kr. 550.-, Färgmästare Otto Oberlein kr. 450.-, Maskinist Georg Sjöström kr. 450.-, Kontorist Gustaf Carlsson kr. 400.- och Kontorist Axel Nilsson kr. 275.-samt telefonist Gunhild Karlsson kr. 40.-. Övriga tjänstemäns löner skola utgå med oförändrade belopp. [R12]

1940 10 februari. Nordström skriver i sin dagbok. Då detta skrives är det 18 - 20 grader kallt. Kylan har fortsatt från januari och in i februari. Den 20 febr. var det -29 grader C. Arbetet fortgår i garveriet men mot slutet av månaden gjorde kylan allt mer besvär. På grund av kriget taga skeppningen av hudar från Sydamerika lång tid och det är omöjligt att beräkna när de kunna anlända hit. [R4]

1940 18 mars. Bolagsstämma. 1939 års vinst 23,076:77 jämte från 1938 kvarstående vinstsaldo (kr. 2,860:15) skulle enl. styrelsens förslag

Till aktieägarna utdelas mot kupong n:r 25 3% å kr. 700,000:- med Kr. 21,000:00
15 kronor per aktie

Och i ny räkning förses Kr. 4,936:92

[R16]

Företedde v.d. ritningsförslag för tillbyggnad längs Fabriksgatan som skulle inrymma omklädnads- och tvättrum m.m. samt rum för skydd mot luftanfall. Vidare anmälde v.d. en framställning från luftvärnskommittén i Falkenberg inkommen skriftlig vädjan om tecknande av bidrag för anskaffande av luftvärn för Falkenbergs Stad.

Styrelsen avskog en framställning gjord av handelsresande Eric Rasmuson⁶⁸ om att få uppbära en tredjedel av sin lön under den tid han varit inkallad till militär beredskapstjänstgöring. [R12]

⁶⁷ Bengt skriver mycket om tiden i beredskap men då det inte berör bolaget är det inte medtaget. Dock kan nämna att Bengt den 6 maj 1939 ryckte in som studentbeväring på I 16 i Halmstad och blev hemförlovad som sergeant den 15 maj 1945.

⁶⁸ Eric anställdes den 27 september 1939 med en månadslön på 350 kr. Eric var även anställd under tre år tidigare under 1930-talet enligt artiklar i [R24]. Han började 1941 på Åkerlund & Rausing och har författat en lång rad skrifter om Halland.

- 1940** Påskafton 23 mars gifter sig Gustafs båda döttrar Ingrid och Margareta vid ett dubbelbröllop i Falkenbergs kyrka. [R5, R4]
Margaretas man, Åke Hallqvist, är Disponent i AB A.P. Hallqvist som senare under året, tillsammans med Gustaf, kommer att förvärva aktiemajoriteten i bolaget.
- 1940** Tisdag 9 april. Kl. 11.00 hörde vi på TT-nyheterna, att tyska trupper besatt Danmark under natten och även anfallit Norge på flera ställen. [R5, R4, B28]
- 1940** 16 april Bengts mamma Juliana skriver i ett brev till Bengt, som är förlagd på folkparken i Halmstad, att pappa Gustaf "fått meddelande från Stockholm att sätta lädret i säkerhet någonstans mellan Örebro och Sala så han har visst tänkt sicka det till Örebro och då kanske något av vårt⁶⁹ dit också. Men man vet ju inte om det är säkrare där men nu först skickar han alla leveranser till staten och sen är (gods-) vagn beställd för dessa saker, om det nu bara komma iväg." [R5]
- 1940** 16 maj. Beslöt styrelsen antaga det av byggnadsfirman Janne Andersson, Falkenberg avgivna anbud (1,050.- kr. per st.) för uppförande av friliggande luftskyddsrum enl. s.k. kulvertsystem. 3 el. 4 skyddsrum skulle uppföras på fabriksstomten, varje skyddsrum avsedd för 24 personer. [R12]
- 1940** 3 juni. Styrelsesammanträde.
Förelåg en ritning för tubelär ångpanna 125 kvm 10 ATÖ. [R12]
- 1940** 26 juni ansöker bolaget "Till Årstads och Faurås Häradsrätt" om att få göra vinstutdelning 21,000 kr [R6 Nr 77-78].
- 1940** september. Från september har garveriets ångpannor eldats med ved. Under okt. – dec. har arbetet pågått med att montera in en ny ångpanna och detta arbete blir inte färdigt i år. Det är redan mycket försenat. Pannan vägde 13.000 kg och den är tillverkad i Lund. Den 27 dec. kördes pannan från järnvägsstationen till garveriet på en släde. Arbetet med pannan var i det närmaste klart den 10 feb. [R4]
- 1940** Måndag 7 oktober förvärvade Gustaf Nordström tillsammans med AB A.P. Hallqvist större delen av aktierna i AB. Dan. Lundgrens Läderfabrik.
Skriver G. Nordström i sin dagbok. "Jag köpte av Dir. Dan. Lundgrens arvingar hela deras aktiestock i Läderfabriken. Den betalades den 11 okt. Genom detta köp samlades största delen av bolagets aktier på en hand." [R4]
Fanns även en artikel i Falkenbergs Tidning den 8 oktober 1940 med rubriken "Dan. Lundgrens Läderfabrik byter ägare", se nedan. [R23]
De Lundgrenska arvingarna erhöll vid denna försäljning nuvarande partivärdet, 500 kr per aktie. Försäljningen omfattade 672 aktier. [R18]

⁶⁹ Juliana syftar på att Bengt uppmanat dem att packa värdeföremål från hemmet i Falkenberg.

1940 Tisdag 9 oktober skriver Juliana (Bengts mamma) ett brev till mig och berättar om köpet den 8 oktober⁷⁰ av aktierna i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik.

Bl.a. skriver mamma om köpet följande:

"I går kl.12.00 började sammanträdet med Dan. Lundgrens arvingar och pappa. Grönvalls i Engelholm var ju livliga spekulanter och bjödo 500 kr pr. aktie, men pappa köpte dem för 515, så nu är han och Hallqvists ägare av fabriken. Dem voro alla så nöjda med att pappa köpte den för dem ville hälst att han skulle ha den. De ville absolut sälja för som dem sa att de har ju ingen fortsättning som kan ha den och så behöver dem penningar. Och dem förstod ju pappa, som hade Bengt som en gång skall träda till, så blir det ju så bra för honom och han ser ju så präktig och ordentlig ut tyckte de alla här som kände dig. Det står i tidningen i dag att pappa har köpt den, Hallqvist ville inte alls synas utan det är ju bara pappa som står för det hela, den går nog på 1/2 million och penningar skall dem få på fredag." [R5]

1940 10 oktober skriver Bengt i ett brev till sin mamma; "Ja, nu äro Ni väl glada över att Ni ha fått fabriken, om den nu kommer att lända till någon nytta. Pappa är väl glad att få slippa André och Compani." [R5]

1940 *Antal arbetare uppgår till 78 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1940. Antal medlemsföretag är 35 stycken och antalet arbetare är totalt 2.562 st.* [R19]

Foto: 27. Till vänster, Axels pappa, Anders Erik Hallqvist född 1836, I mitten Axels son, Åke Paul Hallqvist född 1907 och till höger Axel Paul Hallqvist född 1874. [R3]

**Dan. Lundgrens Läderfabrik
byter ägare.**

Gustaf Nordström
**Dir. Gustaf Nordström har förvärvat
familjen Lundgrens aktiestock.**

En större affärstransaktion har — successivt modernisera driften och på enligt vad Falkenbergs Tidning erfa- rit — under gårdagen genomförts i Falkenberg, i det direktör Gustaf Nordström till icke offentliggjort pris förvärvat familjen Dan. Lundgrens hela innehav av aktier i A.-B. Dan. Lundgrens Läderfabrik.

Det är ur samhällets synpunkt särskilt glädjande att erfaras, att företaget, som grundades år 1834 och som, alltså under mer än ett sekel varit ett rent lokalt företag, även i fortsättningen kommer att höll vara ett falkenbergskt industriföretag, och till skillnad från så många andra här startade företag genom den nu slutförda försäljningen undgått att bli ett filialföretag, styrt av vår stad ovidkommande intressen.

Foto: 28 Falkenbergs Tidning 8 oktober 1940

⁷⁰ Här anges 8 oktober som datum för försäljningen.

- 1941** 7 januari. Från dagen före julafton har arbetet i garveriet legat ner till den 7 jan. [R4]
- 1941** 13 - 16 januari till Stockholm. Kylan håller sig c:a 8 — 10 grader. Till Örebro den 22/1. Från dito 26/1. [R4]
- 1941** 27 januari. Årstads och Faurås tingslags häradsrätt genom beslut den 23 okt. 1940, på ansökan av bolaget, meddelat tillstånd till den på bolagsstämman den 18 mars 1940 beslutade utdelningen. Utdelningen skulle ske mot kupong nr. 25 med 15.- kronor per aktie.
- Vidare anmälde Dir. Gustaf Nordström att aktiemajoriteten i bolaget numera övergått till honom eller honom närstående samt att det var nu de nya aktieägarnas önskan att lönen till v.d. skulle utgå med 25,000.- kronor per år. Höjt belopp räknat från och med den 1 januari 1940. I enlighet härmed beslöt styrelsen att lönen skulle utgå med 25,000.- kronor per år. [R12]
- 1941** 19 februari. "Firade Falkenberg 75-årsdagen av Stadsfullmäktige intuitionens tillblivelse. Högtidlighet i gamla Kyrkan och å Rådhuset. Efteråt middag på Grand Hotell". [R4]
- Se även tidningsartikel "Från hantverksgarveri till modern stordrift", Hallands Nyheter 18 februari 1941, som Eric Rasmusson, tidigare anställd på bolaget, skrev i samband med jubileet. [R23]
- 1941** 12 mars. Föll Göteborgs Bankens dir. Carl Strömberg av tåget vid Bräcke och skadade sig mycket svårt. Han avled den 19 mars och jordfästes i Falkenbergs gamla kyrka den 23 mars. Han var född den 25 dec. 1890 i Degerfors. Han var styrelseledamot i garveriet. Ny ledamot Arivid Reinhold Manzer född den 18 mars 1882. [R4]
- 1941** Lördag 22 mars hölls ordinarie bolagsstämma för verksamheten 1940 med middag på Grand. Årets vinst var blott 155 kr och den balanserade vinsten 5,091:92 kr. Balansomslutningen var 1,560,200:74 kr [R16]
- Vidare valdes till nya ledamöter i styrelsen såsom:
- Häradshövding John Arthur Samuelsson.
 Lassarettssyssloman Arvid Reinhold Manzér
 Direktör Erik Gustaf Nordström
 Grosshandlare Axel Paul Hallqvist.
 Disponent Åke Hallqvist.
- Till suppleanter:
- Disponent Erik Paul Torwald Hallqvist.
 Kontorist Bengt Erik Nordström.
- Styrelsen beslöt att tillbyggnaden av omklädnings- och tvättrum m.m. jämte luftskyddsrum skulle komma till utförande i överensstämmelse med byggmästare Carl Landstens förslag. [R12]
- 1941** april Första veckan av april började vi riva de gamla längorna på fabriksområdet mot Fabriksgatan för att få utrymme för den nya tillbyggnaden. Schaktningen för

skyddsrummet började den 7 april. På grund av utfärdade nya bestämmelser avbröts arbetet den 10 april och låg stilla i väntan på svar till 10 maj. [R4]

1941 7 maj. Antogs byggnadsfirman Bröderna Bengtssons anbud å 104.650.- kr. (prutat till 104,000.- kr.) för tillbyggnad av fabriks- och lagerlokaler, omklädnings- och tvättrum för personalen samt i källardelen inrätta ett modernt luftskyddsrum. [R12]

1941 10 maj. Började arbete med omklädnads – och tvättrummet m.m. men avbröts åter den 20 juni då arbetarna skulle ha semester. De hade tidigare under året ej haft något arbete, ty det var ingen som ville bygga under dessa svåra tider. [R4]

1941 Torsdag 15 maj skriver Bengt ett brev hem ur vilken han citerar följande;

"Pappa har ju undrat förut om jag kunde hjälpa honom med att skaffa några kunder till de militärkoppel som Kristensson har tillverkat i skobutiken. Om pappa kunde meddela honom, att han kan sända mig ett omgående med prisuppgift. I fall koppellet ej skulle passa eller vara alltför dyrt, ber jag att få lämna tillbaka det. Det skall vara ett vanligt koppel - ej något landstormskoppel. Pris omkr. kr. 20:-". [R5]

1941 juni. Under juni har vi företagit en omfattande reparation av kalkhuset. Där voro väggar och vissa bassänger mycket slitna, Det har ingenting gjorts åt huset sedan det byggdes år 1922. [R4]

1941 7 juli. Från slutet av maj till den 7 juli har arbetet i fabriken stått helt och hållet stilla. Den 7 juli började vi åter driva in hudar så att driften åter kom igång så småningom. [R4]

1941 8 juli. Voro byggnadsarbetarna färdiga med sin semester och började med uppsättning av formar för grunden mot gården. Grunden mot Fabriksgatan var färdig och där påbörjades murning av fasadväggen. I slutet av augusti var den nya tillbyggnaden mot gården färdigmurad. Åt gatan är den utvändiga väggen färdigmurade. Första bjälklaget gjort och formarna färdiga för översta valvet. Taket över gången mot kalkhuset är nästan färdigt vad träarbetet beträffar. [R4]

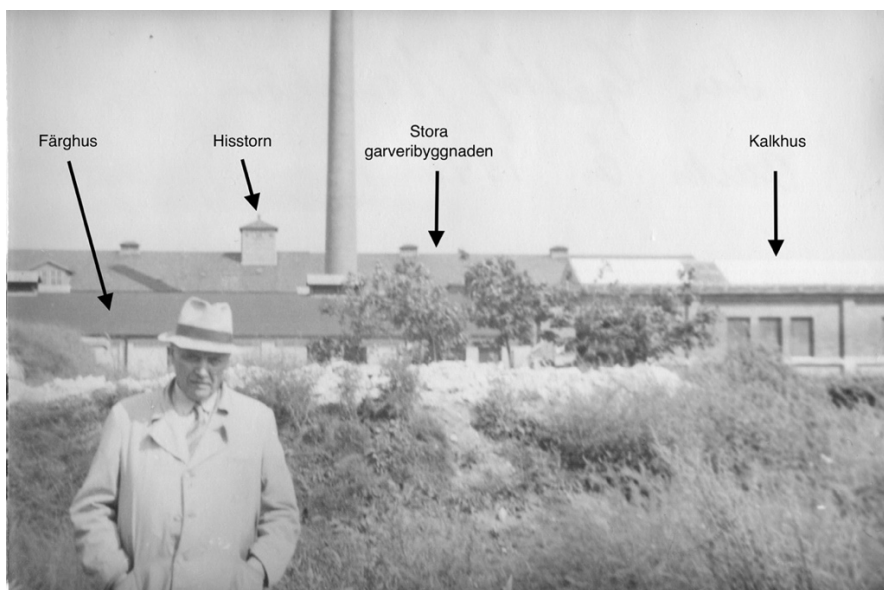

Foto: 29 Gustaf Nordström på baksidan av garveriet ca 1941. Markeringar i bilden är Bengts. [R3]

- 1941** Fredag 15 augusti åker Bengt med sin svåger Åke Hallqvist från Örebro till deras skofabrik "Linde" i Lindesberg. Han skulle där lära sig litet om skotillverkning. Han hyrde ett rum på Hallins Hotell & Pensionat. [R5]
- 1941** Onsdag 10 september deltar Gustaf Nordström på Läderföreningens middag på Hasselbacken. Man åt Sandwicher tartelette, Sellirisoppa, Stekt kalkonoch skinkfärs med grönsaker samt Glassavarin som efterrätt. Viner Sherry Saint Emilion. Meny samt placeringskort finns sparat tillsammans med fotot. [R3]
- 1941** Måndag 15 september inställde Bengt sig på Arbetsledareinstitutets lokal som låg på Regeringsgatan 32, 2 tr i Stockholm. "Vi voro 62 personer som skulle delta i en kurs i arbetsledning m.m. Jag bodde först på Frälsningsarméns hotell på Drottninggatan, men flyttade strax till Pensionat Hemmet på Drottninggatan 53, 4 tr." [R5]
- 1941** Torsdag 23 oktober hade vi besök på arbetsledarkursen av kronprins Gustaf Adolf (senare konung Gustaf IV Adolf). Han övervara några av föreläsningarna. [R5]
- 1941** Lördag 25 oktober avslutades kursen med utdelning av intyg om genomgången arbetsledarekurs i 212 timmar. [R5]
- 1941** Fredag 12 december. Styrelsens ordförande häradshövding John Samuelsson fyllde 60 år. [R4]
- 1941** Fredag 19 december. G. Nordström skriver i sin dagbok; "Fick jag de första nya 10 kronors sedlar i min hand. Jag var på torget lördagen den 20 dec. för att köpa lök och en julgran. Det väckte uppseende, men alla förstod att det var de nya sedlarna som de läst om i tidningen. Vi har börjat äta mycket rå lök för att därmed ersätta andra livsmedel som äro ransonerade. Löken är en bra ersättning". [R4]
- 1942** 31 januari. Gustaf Nordström skriver "Tanken att uppföra ett magasin för hudar har länge funnits hos mig. Därigenom skulle vi bättre kunna rätta våra hudköp efter läget på hudmarknaden. Först i dessa dagar har jag börjat göra en del förundersökningar i denna angelägenhet. Dels genom samtal med Landsten och Gustaf Bengtsson. Den 30/1 d.å., fick frågan en ny knuff framåt. Då hade jag besök av civilingenjör Carl Ritsen från Göteborg som kom hit på min begäran. Han skall nu uppgöra förslag och utarbete kostnadsförslag." [R4]
- 1942** 22 februari. Läderfabriken hade sin första brandövning med samling i det nya skyddsrummet. Den leddes av arbetaren Albin Gustafsson under överseende av brandförman Rudolf Dahlström i Falkenbergs brandkår. [R4]
- 1942** 23 februari brände sotaren biträdd av brandmästaren ur kontorets skorsten. [R4]
- 1942** Torsdag 26 februari skriver Bengt att det "kom order om att allt befäl skulle hemförlovas tills vidare. Jag reste hem och återupptog mitt arbete på Läderfabrikens kontor. Eftersom min Englandsresa hösten 1939 icke kunde ske arbetade jag på kontoret så fort som jag var tjänstledig. Jag läste på Hermods Korrespondensinstitut, Malmö, studentkurserna i kemi I, II, III och IV." [R5]

- 1942** 18 mars. Ved fritt levererat garveriet kostar för pannved 12,50 kbm och prima barrved 15,00 kbm. [R4]
- 1942** 24 mars hålls ordinarie bolagsstämma. I förvaltningsberättelsen skriver man "... Bolagets fabrik har endast under 14 veckor haft full sysselsättning. Under den övriga delen av året har driften varit inskränkt och under tiden från 24 maj till den 4 juli legat helt nere..." [R16]
- 1942** 24 mars och 16 maj. Styrelsesammanträde. Beslöt styrelsen, att uppföra ett brandsäkert trapphus inklusive en varu- och personhiss. Enl. anbudet skall hiss- och trapphuset vara färdigställt så att inmonteringen av hissen kunde taga sin början den 1 juli 1942. [R12]
- 1942** 19 till 23 april var Gustaf i Stockholm första gången under året. Reste därifrån till Örebro den 24 april. [R4]
- 1942** 22 april. Avled Helfrid Andrén (Dan. Lundgrens dotter). Hon begravdes den 28 april kl. 5-7 em. [R4]
- 1942** Våren. Gustaf Nordström skriver i sina anteckningar även om vädret och hur det påverkar växtligheten mm men skriver även att "Många fönster ha frusit sönder i fabriksbyggnaden. (Tråddglasfönster)" [R4]
- 1942** 25 till 27 maj var Gustaf i Stockholm andra gången under detta år. [R4]
- 1942** 26 maj. Påbörjades grävning för grund till nytt hiss- och trapporn⁷¹ som skall uppföras på östra sidan av fabriksbyggnaden. Bygget fortsatte under sommaren så att ställningarna kunde nedtagas den 30 juli. [R4]
- 1942** 15 juni for Gustaf åter till Stockholm för tredje gången detta år. Var i Stockholm den 16, Arboga den 17 och Örebro den 18 juni. Kom åter till Falkenberg fredagen den 19 kl. 17.45. [R4]
- 1942** 30 juni. Påbörjades grävning för ett nytt kokhus på garveriets gård. De gamla karnen skall tagas bort och ersättas med nya ekkar. De nya har tillverkats av våra snickare under våren och står färdiga. Den 31 juli hade arbetet med grunden för kokhuset kommit så långt så att karnen kunde sänkas ned i marken. De äro inbäddade i lera både under botten och på sidorna. [R4]
- 1942** 6 juli. Semester emellan 21 juni till 5 juli. Arbetet återupptogs den 6 juli. Vi äro avstängda från garvämne (Quebrachoextrakt) från Argentina och den svenska tillverkningen av gran- och ekextrakt är för liten för att försörja garverierna i Sverige. Detta beror delvis på att Garvämnesfabriken Weibull i Landskorona exporterar garvämne till Tyskland. Garveriet måste minska indrivningen av hudar till 5 partier per vecka. Svårigheterna på grund av kriget öka dag från dag. [R4]

⁷¹ Trappornet överlevde branden 1956 och revs 2019

- 1942** 8 augusti. Var alla sex nya kokkar på plats i det nya kokhuset, rest takkonstruktionen av järnbalkar och gjutit grunden för ytterväggarna. [R4]
- 1942** 14 augusti. Svenska Fläktfabriken har inrett ett nytt torksystem i ett torkrum för bottenläder. Det gick bra att torka reparationskruponger på 48 timma. [R4]
- 1942** 1 september. Påbörjades monteringen av hissen i det nya trapphuset. Trapporna togs i bruk denna månad. Under september blev man även nästan färdig med det nya kokhuset. [R4]
- 1942** 12 september. Från denna dag till den 2 oktober har driften i garveriet stått stilla på grund av brist på garvämmen. Även efter den 2 oktober fick många arbetare vara lediga. [R4]
- 1942** Torsdag 1 oktober. Den tyske maskinmontören tillika försäljare för maskinfirman Thurner i Oberusel i Tyskland var här och monterade en ny garverimaskin som vi fått levererad från Tyskland. Jag (Bengt) retade honom litet om tyskarnas offensiv mot Stalingrad. Jag hörde på radion att det inte stod så bra ställt för tyskarna varpå Matussek alltid svarade att, allt är finfint och tyskarna tränga allt djupare in i Sovjet. Personligen var han en trevlig, äldre man men han gjorde givetvis propaganda för Tyskland. En sådan här maskininstallation tog flera dagar. En kväll var han hembjuden på middag hos oss och påföljande dag bjöd han oss på middag på Grand Hotell. [R5]
- 1942** 15 oktober. Avsynades hiss- och trappornet. Det nya kokhuset är färdigt för att tagas i drift.
- Tilldelningen av ved har varit mycket knapp. Att vi fått den att räcka hitintills beror på att vi fått köpa rätt så mycket lådavfall från en firma i Fegen som tillverkar trälådor. [R4]
- 1942** 22 november. Denna dag upphörde indrivningen av hudar för garvning. Garveriet lider brist på garvämmen nu när importen är helt spärrad utifrån. De garvämmen som tillverkas inom landet räcker icke till då det skall fördelas mellan samtliga läderfabriker. Även de garverier som aldrig köpt några svenska garvämmen få tilldelningar från de svenska garvämmefabrikerna.
- 31.542 hudar och 1.969 skinn tillsammans 241 partier drevs in under 1942. Fabriken har stått stilla under 10 veckor på grund av brist på garvämmen. Tillgången på svenska hudar var liten, men från Sydamerika ha vi fått hudar tillräckligt för den drift garveriet kunnat uppehålla. Förbrukningen av läder för armén var 5 ton och 190 kg. under 1942 och 1 ton och 100 kg. plattläder. [R4]
- 1942** Julen. G. Nordström skriver att julen var mycket regnig. Inte lätt att få julmat. Mycket saknas. Det var den 4:de krigsjulen. [R4]
- 1943** 18 januari. Efter ledighet började vi i fabriken med nästan hela styrkan. [R4]
- Samma dag skriver Gustaf Nordström att; ”voro häradshövding Samuelsson med fru, Landsten, jag och Juliana och såg på Lindvalls villa vid stranden. Vi voro eniga om att det var ett humant pris kr. 23.500.- för denna villa. Den är uppförd av prima virke och

vinterbonad. Samma dag ringde jag till Lindvall, som nu bor i Gunnilse, och köpte villan⁷² för kr. 23.500, jämte tomten nedanför, som även äges av Lindvall, för kr. 1.50 per kv. meter. Tillträde genast. I köpet ingår så mycket matjord från tegelbruket som jag behöver för att sätta området i god kultur. [R4]

1943 29 mars. Snickeriarbetet i torka nr. II blev färdigt denna dag. Murningsarbetet i torken är även färdigt. När denna torka startades (innan påsk) visade det sig vara ännu bättre än den första nr. I. Detta beror på att vi isolerat ytterväggen med brädor och glasull. [R4]

1943 Torsdag 1 april tecknar bolaget ett hyreskontrakt med Falkenbergs Förkromningsverk, Eklund & Eriksson om uthyrning av fastigheten på stadsäga 712 (Kemiska fabriken/Gamla toffelfabriken⁷³ i kvarteret Rampen) under fem år.
Falkenbergs Förkromningsverk, Eklund & Eriksson, senare Falkenberg Metallförädling AB, förhyrde fastigheten från 24 juli 1939 till bygganden brann 12 juli 1951. [R26]

1943 Måndag 5 april började Bengt på en kurs i Stockholm om brandförsvar. Den pågick t.o.m. lördagen den 10 april. [R5]

1943 7 april. Skriver dir. Nordström ett brev till dir. AB A.P. Hallqvist, Örebro om läder från torra hudar⁷⁴ [R38]

1943 Måndag 12 april Bengt har varit kvar i Stockholm över helgen och då passar Gustaf och han på att besöka olika större läderhandlare som pappa var mycket god vän med och gjort mycket affärer med under sin tid i Stockholm och numera som chef för läderfabriken. [R5]

1943 22 april. Kl. 07.15 e.m. infördes sko- och läderransonering. Lördag den 24 april måste bolaget dotterbolag "Läderbolaget" hålla stängt till den 6 maj på grund av sko- och läderransoneringen. [R4]

1943 10 maj. I kalkhuset upphörde indrivningen på eftermiddagen på grund av hudbrist. [R4]

1943 15 maj Bröderna Bengtsson slutade den 15 maj med de reparationer som de utfört från januari i år. [R4]

1943 Måndag 24 maj står garveriet stilla på grund av råvarubrist. Lejdbåtarna har åter kommit igång och vi väntar på hudar och garvämnen från Argentina. [R5]

1943 juni. Bröderna Bengtsson har gjutit nytt cementgolv kring karen i färghuset. Man tog även bort alla gamla ventiler i fabriken och murat igen hålen sedan vi nu fått upp Svenska Fläktfabrikens nya aerotemperar. [R4]

⁷² Sommarhuset kallat "Julen" (av kvartersnamnet) kom att vara kvar i bolagets ägo fram till 1974-01-02 då Bengt övertog fastigheten.

⁷³ För [R30] finns kommentaren i NAD; Troligen är denna byggnad Toffelfabriken som omnämns på stadsägorna 712-715, antagligen 713-714 då "Kemifabriken" låg på 712 och 715.

⁷⁴ Man återkommer till de "torra hudarna" i ett brev 20 oktober 1945.

- 1943** 28 juni – 2 juli var Gustaf i Stockholm. [R4]
- 1943** juli. I början av första delen av månaden blev den nya el-centralen färdig i maskinrummet. I första och andra våningen i stora fabriksbyggnaden väggarna lagats och målats med kalkfärg. Under juli uppfördes en lada för förvaring av virke m.m. under tiden det sysselsätts med reparationer och ombyggnad i fabriken. [R4]
- 1943** 11-14 augusti. Var dir. Nordström i Stockholm där Garvarna Import- och Intresseföreningen hade styrelsesammanträde. Vi avlade även ett besök hos Industri-kommissionen i syfte att förmå denna att lämna ut en del läder till skofabrikerna. [R4]
- 1943** Tisdag 28 september började några arbetare att plocka upp potatis nere vid strandvillan, kallad Jullen. Skörden blev 1.706 kg. [R5]
- 1943** 12 november. Började montör Gunnar Byström att montera upp den nya barkpressen. Därigenom förbättras vår egen tillverkning av gran- och ekbark. Efter det väskan pressats ut från barken kan vi elda med den i våra ångpannor.
I dag började skorstensmurare Johansson från Varberg att reparera fabriks-skorstenen, som vid ett åskslag den 3 augusti, blivit skadad i toppen. [R4]
- 1943** 8 november. Skriver Dir. Nordström i sin anteckningsbok: T.o.m. denna dag har jag köpt gatsten (s.k. Lus) från stenhuggare i Skrea. De ha levererat 34.300 st. stenar för kr. 3,75 per 100 stenar = kr. 1,286,25. [R4]
- 1943** 13 november. fyllde verkmästare Lindgren 60 år. Han fick i kontanter kr. 350.- som insamlats för honom. [R4]
- 1943** 17 november for jag till Stockholm. Den 20 nov. for jag från Stockholm till Örebro där jag stannade till den 23 nov. kl. 10,25 f.m. då jag fortsatte hem till Fbg. [R4]
- 1943** 27 november. Blev Johansson färdig med reparationen av skorstenen. Den var mera skadad än någon anade. Den måste bandas med 20 st. järnringar för att få den att hålla ihop. [R4]
- 1943** 18 december. Utdelades följande gåvor till tjänstemännens småbarn.
Gustaf Carlsson två barn á kr. 65.-	130.-.
C.E. Lestring ett barn á kr. 65.-	65.-.
Sollenius ett barn á kr. 65.-	65.-.
Amandus	125,50.
Svensson	65.-.
- Det väckte tydligen ont blod dessa små gåvor (av tjänstemän med vuxna barn eller ensamstående) varför de icke bör upprepas. [R4]
- 1943** 11 december. De sista hudarna drevs in för garvning detta år. Arbetet ligger nere från den 23 dec. och kommer att upptagas efter helgerna. [R4]

- 1943** Under detta år var indrivningen av hudar 29.903 = 211 partier. Garveriet har lidit brist på hudar hela året och därför fått stå stilla ett flertal gånger. Dessutom har verksamheten även då den varit igång varit inskränkt. Garvämnet från Garvämnesfabriken i Landskrona har varit av dålig beskaffenhet. Det har inte garvat tillräckligt fort, utan i stället fördröjt all garvning om man försökte forcera processen. [R4]
- (Bengts anm. Vid flyglarm är det nödvändigt att ha brandsäkra utrymmestrappor genom samtliga våningar i fabriken. Det uppgives från England att mörkläggnings- och flyglarm varit mera hinder för industrierna än bombningen).
- 1944** 11 januari Stod det i tidningarna att lejdåbåtsstrafiken omedelbart kommer igen att upptagas. För oss är detta meddelande synnerligen glädjande ty om inte denna trafik kommit igång hade garveriet vid månadens slut fått stoppa garvningen. [R4]
- 1944** 11 februari. Dir Nordström skriver i dagboken. I dag var jag i Göteborg för att se på läder som kommit med lejdåbåt från Argentina. Det var hela hudar med kindbankar och ben bortskurna. Även en obetydlig del av buken hade skurits av. Lädret var sålt som kruponger. [R4]
- 1944** 14 februari. I dag började garveriets snickare en del förberedelser för ombyggnad av torkorna IV och V. Så fort byggnadstillstånd erhållits från Arbetsmarknadsnämnden skall arbetet sättas i gång för fullt. [R4]
- 1944** Onsdag 23 februari. Dir Nordström skriver i sin dagbok. Jag bjöd på middag å Grand Hotell revisorerna jämte två styrelsemedlemmar och Bankdirektör Dahlbring, Kamrer Erik Olsson samt min son Bengt. Vi var tillsammans 8 personer. [R4]
- Bengt skriver om samma tillfälle; "jag vara med då läderfabriken bjöd revisorerna på middag på Grand Hotel. Deltagare voro revisorerna Nils Karlgren, Erik Kronberg från Göteborg och särskilt inbjudna bankdirektör Dahlbring, Göteborgs Bank och kamrer Erik Olsson, Falkenbergs Sparbank. Pappa var värd. Alla deltagarna hade sina ransoneringskuponger med sig för smör och kött m.m. Källarmästare Thor Nyman gjorde sitt bästa för sina gäster." [R5]
- 1944** 13 till 16 mars var Gustaf i Stockholm och därifrån till Örebro den 17 till 18 mars. "Sammanträffade på Stora Hotellet i Örebro med Hans Chr. Knutsen från Danmark som för närvarande har plats hos Johan Behrn som garveritekniker. Han begärde lön 500 kr. per månad. Hade uppehållstillstånd till och med augusti." [R4]
- 1944** 20 mars. Dir. Nordström har antecknat. "Ringde en herr Pettersson och meddelade, att han var ombud för 'fastighetsarbetarna' här i staden. Han önskade få underhandla om nytt avtal för tillsyningsman som skötte bolagets fastighet vid torget. Jag svarade att han icke uppsagt sin anställning varför någon underhandling icke kunde föras. Tillsyningsman Åke Tellander kom den 21 mars och talade om Pettersson. Han var nöjd med vår nuvarande muntliga uppgörelse och hade därför icke anmodat Pettersson om att föra några underhandlingar med oss. Tellander skulle tala med Pettersson om denna sak." [R4]

- 1944** 23 mars. Civilingenjör John Hallberg från Eslöv var här idag. Han undersökte våra garvlagar. De voro mycket förstörde av de dåliga garvämmen som vi numera erhåller från Landskrona. Hur vi skall få garvlagarna i ordning är svårt att säga. [R4]
- 1944** 24 mars. Bolagsstämma. Närvarande var förutom vi här vid fabriken, A.P. Hallqvist, Åke Hallqvist, John Samuelsson, Arvid Manzer och Gunnar Holmquist. [R4]
- 1944** 26 mars. Avled konsul L. Skantze i nära 72 års ålder. Hans begravning ägde rum den 31 mars kl. 3 e.m. [R4]
- 1944** 1 april. Bolaget tilldelning av garvextrakt för april måste köpas från Garvämmesfabriken Tannin i Västervik på grund av att Garvämmesfabriken Weibull i Landskrona som sedan krigets början undan för undan försämrat sin tillverkning. Till slut började den inte garva, varför bolaget måste rådgöra med fackmän från andra orter. Alla lagarna skall pumpas upp från karen och silas och färska upp med annan extrakt och då i endast i en ringa del med Tannins garvextrakt. [R4]
- 1944** 3 april. Disp. T. Weibull och Lavestam från Landskrona voro här idag för att tala med oss om garvämmen. Vi anse att de numera ha så dåligt extrakt att erbjuda att vi måste övergå till Tannin i Västervik med våra order. [R4]
- 1944** 4 april. Hade idag besök av Herrar Knudsen, far och son, från Vordingborg i Danmark, Vi avtalade om att Hans Chr. Knudsen skulle börja hos oss som Garveritekniker den 1 maj 1944 och erhålla en lön av 1.000.— kr. under tre månader. Han skulle under tiden upptaga tillverkningen av "Elefantläder", Knudsen i Vordingborg skulle erhålla 20 öre per kg. i bonus å försålt läder av denna sort. [R4]
- 1944** 12 april. Indrivningen av hudar står fortfarande stilla. Arbetarna äro sysselsatta med att rensa karen i färgångarna och göra färdig det läder som går att göra färdig. Allt mer eller mindre skadat läder måste läggas åt sidan tills vidare. [R4]
- 1944** 11 april. Borgmästarinnan Laura Bengtsén avled i dag. Hon var 68 år. Hon begravdes den 16 april. [R4]
- 1944** 18 april. Torka nr. III började byggas efter det murare Gustafsson murat igen fönstren på fasaden på västra sidan samt sätta in ramar för luftintag och utblåsning. Bolagets snickare har tidigare plockat ned inredningen i den gamla torkan. [R4]
- 1944** 8 maj. "Förman Carl Carlsson, som anställdes den 1 april med en lön på kr.450.- per månad, fick sluta idag. Han var ingen garvare och det är förvånansvärt att han varit anställd från år 1938-1943 hos Liljedahlska garveriet i Sölvesborg. Han är för övrigt en stor lögnare och opålitlig. Han fick lön till den 1 juni i år." [R4]
- 1944** 16 maj. Advokat I. Skogh ringde till dir. Nordström och ville veta anledningen till att verkställare Carlsson blivit avskedad. Han fick till svar, att Carlsson icke ägde de kundskaper, som han uppgivit sig äga, och att detta var orsaken till att han fått sluta. För övrigt kom han på middagen den 8 maj upp till mig på kontoret och begärde att få sluta omedelbart, ty han ville icke gå kvar någon kort tid utan i stället sluta omedelbart, så att han kunde söka en ny plats. Han fick sin önskan uppfylld och jag

gav honom lön till första juni under förbehåll att därmed voro alla vårt ekonomiska mellanhavande till fullo uppgjorda mellan honom och bolaget. Skogh sa, att han verkligen hade vari i Örebro och sökt dir. Behrn (ägare av Hallsberg garveri), men att han icke fått samtala med honom. Han blev nekad företräde. [R4]

1944 19 maj. I dag på morgonen kl. 9 f.m. nedlades kransar å direktör Dan. Lundgrens grav å Falkenbergs Kyrkogård. Lasarettssyssloman Arvid Manzér lade en krans från Falkenbergs Stad och Häradshövding John Samuelsson en för Läderfabriken. Järnhandlare Bertil Andrén lade ned en krans från släkten. Det var 25 år sedan Dan. Lundgren avled den 19/5 1919. [R4]

1944 5 juni. Började den lilla bussen köra från Rådhusorget ned till Skrea Strand. [R4]

1944 14 juni. Torkorna IV och V äro nu färdiga att tagas i bruk för torkning av plattläder. [R4]

1944 18 juni. Det var meningen att semestern skulle börja i dag och pågå till den 3 juli då hela personalen å såväl kontor, lager och fabrik åter skulle vara fulltalig. Det blev en överraskning då arbetarna i kalkhuset redan den 19 juni började veka hudar. Tiden blev för kort för reparationer och översyn av fabriken maskiner. Felet var att verkmästare Lindgren lät övertala sig av kalkhus personalen att sätta igång tidigare än vad som var bestämt. Själv höll Lindgren semester hela den bestämda tiden. [R4]

1944 24 juni. Midsommardagen. Det anlände flera järnvägsvagnar med varor. Två vagnar från Göteborgs hamn med sydamerikanska hudar, en vagn från firman Hallgren med talg och hudar, en samlastad vagn med hudar från hudhandlarna Danielsson, Juhlin och Frost (samlastning) samt en vagn med garvextrakt från Tannin i Västervik. Garveriet hade bara en chaufför Söderqvist i arbete, under semester, varför det blev bara en lastbil som deltog i transporten till garveriet. På grund härav kan inte allt gods lossas i tid och då får bolaget antagligen betala vagnshyra. [R4]

1944 26 juni. Arbetarna i kalkhuset återkom från sin semester i stället för 3 juli. De började med ett parti tunga tjurhudar avsedda för plattläder. De körde sönder spaltmaskinen och det kommer att taga lång tid att laga den då nya delar måste anskaffas.

Med årets erfarenhet skriver Gustaf om kommande semestrar. "Nästa år bör vi om möjligt även förlägga semestern till midsommar så att midsommarafton och midsommardagen ingår i densamma. Uträkna noga både när arbetet skall sluta i kalkhuset och när det åter skall begynna. Gå igenom alla dagarnas arbete och beräkna noga att alla får den ledighet som de skola ha. Innevarande år borde de stannat hemma några dagar till så att vi fått tid på oss att företaga nödiga reparationer. Planera även före semestern vilka reparationer som skola utföras under denna samt hur lång tid de taga." [R4]

1944 19 juli begärde Knudsen ledigt för att fara till Göteborg och uträtta ett ärende åt sin far. I verkligheten for han på kvällen till Borås i sällskap med T. Weibull och Carl Lavestam för att söka plats hos Ljungbergs Läderfabrik. Han var hos dem den 20 juli. [R4]

- 1944** 25 juli "slutade Hans Knudsen från Vordingborg sin plats hos oss för att börja hos Ljungbergs i Borås i början av augusti. Han tog emot huden bra, men för övrigt var han opålitlig, skrytsam och storljugare — en "svingpjatt" kan man säga. Han fick ledigt till månadens slut beroende på att han icke var önskvärd att ha här vid fabriken längre, Han nedlade icke något ordnat arbete utan sysslade huvudsakligen med det som för tillfället roade honom, Var mycket skrytsam och ljög än hit än dit utan tanke på vad han sagt tidigare, Han förnekade bland annat att han varit i Borås torsdagen den 20 juli. Genom Ljungbergs hade vi fått reda på att han varit där. Han begärde att få ett intyg över sitt arbete här. När detta nekades blev han mycket aggressiv och hotade med att han skulle anlita en advokat för att tvinga mig att skriva ett dylikt intyg." ⁷⁵ [R4]
- 1944** Lördag 5 augusti, "var Hans Knudsen uppe på kontoret och hämtade sin avlöning för juli, Han var nu åter frisk. Skulle resa till Borås på söndagen den 6 aug, Han sade icke farväl till alla här." [R4]
- 1944** 31 augusti. Under senare delen av månaden revs några gamla skjul vid gamla toffelfabriken mitt emot järnvägsstationen. Det kördes bort jord från toffelfabriken och gropan som uppstod fylldes med bark och jord från garveriet. [R4]
- 1944** 22 - 23 september var Gustaf i Stockholm och Örebro. [R4]
- 1944** Lördag 30 september upptäcktes att tvenne partier plattläder blivit helt förstörda av det dåliga garvämmet i förening med bristande tillsyn. Lädret hade förvarat på tredje våningen i väntan på att bli färdigställt. [R4]
- 1944** 17 oktober. Fröken Ingeborg Falk fyllde 60 år. [R4, R48]
- 1944** 22 november. Var stenhuggare Lindgren från Skrea på kontoret och ville sälja smågatsten. Det köptes 4000 stenar för kr. 3,75 per 100 st. och c:a 35 meter kantsten till kr. 2,25 per meter. Allt levererat från berget där stenen hugges. [R4]
- 1944** 5 november har Gustaf Nordström antecknat "Vila medan Ni går. Det känns skönt i skor med utmärkta passformer från Läderbolaget." Kanske en reklamslogan? [R4]
- 1944** 11 till 12 november var Gustaf i Örebro och till Arboga den 13. Uppsala den 14 och i Stockholm den 15 - 18 november. [R4]
- 1944** november. I slutet av månaden fick vi vara med om en större försäljning av bottenläder till Finland. [R4]
- 1944** 17 - 23 december. Under denna vecka förekom stora överflygningar av främmande flygplan över Falkenberg. Ett luftvärnsbatteri, som hade sin förläggning vid stranden, var i livlig verksamhet. [R4]

⁷⁵ Bengt skriver att han träffat dansken i Buenos Aires våren 1946 och att han uppträdde på samma sätt där.

1944 December. Dir. G. Nordström skriver i sin dagbok. "Efterfrågan på kruponger har varit stor ända sedan oktober. Vi hade så mycket krupongorder inne vid jul- och nyår så vi fick hålla fabriken igång under mellandagarna. Helgdagarnas fördelning i veckoslutet passade bra för driften, ty de taga på grund av sin placering icke bort så mycket tid för arbetet som de gör när de kommer mitt i veckan. Vi hade dåliga hudar i lager detta årsskifte."

Under året drevs det in 32.696 hudar i 235 partier. Huvudsakligen 5 partier drevs in mot normalt 7 partier. Under året har det icke förekommit några längre uppehåll. Längsta var under mars-april då garvlagarna i karen fingo rengöras beroende på det dåliga garvämnet. Oinskränkt drift kunde hållas till året slut. Laglig semester 14 dagar hölls i juni.

Dir. G. Nordström skriver i sin dagbok. "I början på året hoppades alla att kriget skulle taga slut mot hösten, men det fortsatte under hela året och var ovanligt livligt vid jultiden då tyskarna gick till ett större motanfall i Belgien. Detta rasade häftigt vid årets slut. Stora överflygningar förekom i Falkenberg veckan före julveckan. Luftvärnet var i verksamhet". [R4]

1945 Januari. Dir. G. Nordström skriver i dagboken. "Vid inventeringen detta år i skoaffär (Läderbolaget) lade jag märke till vilken förenkling och försämring alla skor ha genomgått under de fem krigsåren. Nu finns icke ett par som fått utföras på samma sätt som före kriget. Endast ett fåtal av de färger som funnos före kriget äro nu tillåtna. Höga kvaliteter med omsorgsfullt utförande förekommer icke alls. Inga utländska skinnsorter förekommer, utan allt är ganska jämnstruket". [R4]

1945 Onsdag 31 januari deltog Bengt i Läderföreningens middag på Stora Hotellet i Örebro. Närmare 200 ledande personer inom läder-, garveri- och skoindustrin deltog. [R5]

1945 Onsdag 18 april skriver Bengt att han svarade på en annons införd i Lädertidningen den 16 ds. vari en 24-åring önskar komma i förbindelse med en person som tänker resa till USA för att genomgå fackskolor där. Detta var min första kontakt med Matts Hamrén, Vännäs och redan den 23 april får jag ett svar från Matts Hamrén i Vännäsby vari han redogör bl.a. för sina utlandsplaner.⁷⁶ [R5]

1945 Lördag 5 maj. Bengt skriver följande; Kl. 06.42 for jag med tåget till Halmstad och inställde mig på 3:dje kompaniet i 46 ute vid vårt mobiliseringsförråd i Brunskog. Utrustningen gick fort. Jag blev utsedd som inlastningsbefäl. Vi började genast lastningen av all utrustning i godsvagnar på Halmstad järnvägsstation och blevo färdiga för transport till norska gränsen, men det kom order att avresan skulle uppskjutas till vidare. [R5]

1945 Lördag 5 maj. Dir. G. Nordström skriver i sin dagbok att vi fick meddelande genom en dansk utsändning över London att tyskarna började lämna Danmark kl. 7 f.m.

⁷⁶ Bengt genomför tillsammans med Matts Hamrén en resa i Syd- och Nordamerika under perioden 14 september 1945 till 30 september 1946. Hela denna resa finns dokumenterad av Bengt Nordström i andra handlingar som inte överlämnats till Landsarkivet i Lund.

”Danske undersåten, civilingenjör (Kaj) Ottung (Bengts vän och anställd vid Bryggeri Falken som bryggmästare) kom hem till oss och meddelade ovanstående utsändning. Varefter vi kopplade in London och hörde nyheten därifrån. Den upprepades sedan i svensk radio. Vi drucko ett glas portvin med Ottung med anledning av nyheten”. (Bengt var inkallad). [R4]

1945 7 maj. Dir Nordström skriver i sin anteckningsbok följande; ”Omkring kl. 15 e.m. fick vi veta genom radion att fred var slutet i Europa. Det blev känt i staden och flaggorna kommo genast upp. Glädjen var mycket stor över att även Norge genom denna fred blivit befriad”. [R4]

1945 8 maj. I dag togs plankskydden bort från fönstren i fabriken. De sattes upp i april 1940. Vapenstilleståndet firades på många sätt redan tidigt på morgonen. Allmän flaggning. Klockringning. Samling på Rådhusorget kl. 6 e.m. [R4]

1945 9 maj. Stenhuggare Lindgren från Skreanäs kom med 1.500 st. smågatsten. Han lovade leverera ytterligare 10.000 st. Priset var kr. 4.- per 100 stenar. Han skall även leverera 72 meter kantsten till det gamla priset kr. 2.- per meter. [R4]

1945 Maj Under månaden har ombyggnaden av gamla färghuset pågått. De gamla karnen som voro av trä har rivit ut och nya murats av hårdbränt tegel och putsad och stålslipade med cement. Bröderna Bengtsson utförde arbetet. Detta arbete blir icke färdigt förrän under senare delen av juli. [R4]

1945 2 Juni. I ett brev till AB A.P. Hallqvist skriver man om månadsbokslutet maj 1945. ”Lagerbehållningen den 31 maj utgjorde enligt värdering i förkrigspriser med utgång från augusti 1939 kr. 449,984:97 samt i bokfört inventarievärde kr. 344,984:97. Skillnaden utgör kr. 105,000:-- (1934 års lagernedskrivning). Kostnaderna för nedskrivning från dagsvärde till fredsprisvärde ha under maj utgjort kr. 76,168:74.”

”Under månaden har inkommit 272 tjurhudar, varav 125 hudar passat till gångbart plattläder, viktklass 7/9 kgs. halvkor. När tiden nu är över, då det största antalet tjurar slaktas, kommer förmodligen tillgången av tjurhudar att minska, vilket ger sig till känna under juni, då hela vårslaktens tjurhudar bör ha inkommit till hudhandlarna, så att fördelning kan ske till läderfabrikerna.”

”Garvämnes A.-B. Weibull, Landskrona, har i stora annonser i många tidningars söndagsnummer talat om sina förträffliga garvämnen, som räddat landets läderförsörjning under kriget. Läderfabrikerna, skofabrikanter och skohandlares riksförbund ha gemensamt protesterat mot denna osanning.”

”Alla läderfabrikanter ha ju haft stora olägenheter av Weibulls garvämnen och i synnerhet deras export till Tyskland, vilken pågått under hela kriget, har hindrat all import av riktiga garvämnen till landet.”

”Under denna annonsering pågick som bäst, flög en järnvägslast om 60 fat i luften för oss på grund av jäsning. Det återstod endast några trasiga fat, som Weibull fick i retur med samma vagn, som lasten exploderat i. Lasten kostade kr. 6,430:08 å vilket belopp vi ha lyckats erhålla kreditnota.” [R38]

- 1945** 1 juli hade läderfabriken ett styrelsesammanträde och styrelsen beslöt om tillbyggnad och nytt tak över färghuset. Förutom färghussalen inrättades förrådsrum och snickeri. Byggnaden var färdig först under år 1948. Samtliga hudar i ett färgkar kan nu, med hjälp av en 1500 kg:s travers flyttas från ett kar till ett annat. Tidigare flyttades en hud i sänder från ett kar till ett annat. Det arbete tog avsevärd tid. [R5]
- 1945** 2 juli. Påbörjades rivningen av gamla transportbanan gjord i trä. Ny lägges med betong och stålslipad cement. Den nya är armerad. Under transportbanan lägges kopparrör i en kanal. De gamla rören var förut endast nedgrävda i jorden under golvet å transportbanan. [R4]
- 1945** 7 – 10 augusti var Gustaf i Stockholm. [R4]
- 1945** 10 – 15 september var Gustaf åter i Stockholm på olika möten. [R4]
- 1945** Fredag 14 september. Bengt har gjort följande anteckning. "Kl. 07.00 avseglade jag med "M/S Brasil" från Göteborgs hamn. Jag skall på Garveriet uppdrag besöka hudhandlare, extraktfabrik, garverier och skofabriker m.m. i Argentina, USA och Canada. Båtens kapten heter Hjalmar Bladh och han har gjort 8 lejdresor under krigsåren 1941 - 1945. "M/S Brasil" är byggd på Götaverken år 1943 och hon är på 1550 D.W. och gör 15 knop. Efter det vi passerat Vinga sattes paravanerna ut. På kvällen passerade vi Norges sydspets. Dagen efter sågo vi många minor som guppade på havet. Passerade Azorerna den 20 september och ekvatorn söndag 23 september (höstdagjämningen). Måndag den 1 oktober anlöpte vi hamnen i Rio de Janeiro. Onsdag den 10 oktober anländer vi till Buenos Aires. På grund av oroligheterna i staden fingo vi icke angöra kajen i hamnbassängen "Norte", utan fingo ligga ute på redde. Samma dag den 10 oktober sänder min mamma ett telegram till båten vari hon skriver, att pappa drabbats av hjärnblödning och är förlamad i höger arm. Hon ber mig komma hem genast. Jag svarade, att jag stannar här". [R5]
- 1945** 9 oktober gör Gustaf Nordström sin sista anteckning⁷⁷; Denna tisdag "hade jag besök av länsarbetsnämndens byggnadsingenjör Strömberg som var här med anledning av vår planerade om- och tillbyggnad av färghuset." [R4]
- 1945** 11 oktober. Skriver Åke Hallqvist (AB A.P. Hallqvist) ett brev till bolaget angående det att vissa andra garverier har fått tillgång till reservförrådsnämndens lager. [R38]
- 1945** Mellan den 12-19 oktober träffar Bengt bl a Edgard Bachrach⁷⁸ från Malmö och svenskfinnen Fredrik Videll som var bosatt i Buenos Aires. Edgard var född i Tyskland men svensk hudhandlare från Malmö (Transatlantiska hudimporten) och genom hans kontakter kom Bengt snabbt i kontakt med flera hudleverantörer. [R5]
- 1945** 17 oktober. Skriver (efter dir. Nordströms diktamen) kontorist Gustaf Carlsson ett svar på Åke Hallqvist brev av den 11 ds. Det är undertecknat av Carlsson eftersom dir.

⁷⁷ Gustafs dotter Margareta skriver den 16 november i anteckningsboken att hon satt märken i Gustafs böcker "då jag sedan den 10 oktober varit lam i min högra hand".

⁷⁸ Bror till Jens Bachrach som Bengt lär känna 1955.

Nordström var förlamad i höger arm. I svaret beskrivs hur några få utvalda garverier har fått ta del av reservförrådsnämndens lager och troligen även arméns fredtidslager bakom ryggen på övriga garverier i Sverige. [R38]

- 1945** 20 oktober. Skriver (efter dir. Nordströms diktamen) kontorist Gustaf Carlsson ett brev till firman AB A.P. Hallqvist, Örebro angående återköp av militära reparationskruponger. Dir. Nordström tar bestämt tagit avstånd från att återköpa kruponger från bl. a. de torra hudarna och meddelade detta till Arméförvaltningen utan att invänta svar från AB A.P. Hallqvist. Detta beslut visade sig dock vara något förhastat. [R38]
- 1945** 18 december. Skriver (efter dir. Nordströms diktamen) kontorist Gustaf Carlsson ett brev till firman AB A.P. Hallqvist, Örebro om bl.a. läderleveranser från Syd- och Nordamerika. [R38]
- 1945** *Antal arbetare uppgår till 59 st enligt Svenska Garveriidkarföreningens matrikel för 1945. Antal medlemsföretag är 40 stycken och antalet arbetare är totalt 2.983 st.* [R19]
- 1946** Fredag 29 mars hålls ordinarie bolagsstämma där resultatet för 1945 år redovisas. Årets vinst var 20,935:93 kr och den balanserade vinsten som överförs i ny räkning 45,317:19 kr. Balansomslutningen var på 1,827,971:92 kr. [R16]
- 1946** Tisdag 7 maj. Offert från Byggnadsfirman Bröderna Bengtsson på ombyggnad av färghuset m.m. för en summa av 286.400:- kr. "På grund av svårigheter att anskaffa av såväl vissa material som lämplig arbetskraft, kunna vi inte utlova någon bestämd tid varken för arbetets påbörjande eller färdigställande" [B13]
- 1946** Onsdag 8 maj. beslöt styrelsen, med anledning av v.d. Gustaf Nordströms 65-årsdag den 11 maj, måla hans porträtt i olja. (Bengts anm. Konstnär Waldemar Lorentzon åtog sig uppdraget. Han var medlem av Halmstadgruppen. Arvodet var för utförandet var kr. 1,500.- som han mottog den 14 maj 1946 [B14]). [R5]

Foto: 30 Direktör Gustaf Nordströms porträtt målat av konstnären Waldemar Lorentzon 1946.

- 1946** Tisdag 27 augusti skriver Bengt att man genom U.S.M.C:s försorg fingo besöka Trostels stora garveri. Under eftermiddagen besökte vi bl.a. garveriet "Wisconsin Leather Company" där vi blevo väl mottagna av chefen Mr. Raddatz och hans son Charles S. Raddatz. Han kallades för "Chuck". På kvällen tog han med oss på en Baseballsmatch, ett spel som Matts och jag inte alls förstod något av. (Bengt och Chuck blev livslånga vänner). [R5]
- 1946** Måndag 30 september. Bengt återkom från Canada och USA med "M/S Drottningholm" och lade till vid Amerikakajen i Göteborg kl. 21.30. Vår chaufför Simon Hallberg mötte mig med Volvobilen. Efter tullbehandling foro vi till Falkenberg dit jag anlände kl. 01.30. Jag hade mycket att berätta för mina föräldrar så jag kom ej i säng förrän kl. 03.00 på morgonen. [R5]
- 1946** Tisdag 1 oktober. Bengt var i arbete på kontoret kl. 11.30. [R5]
- 1946** Söndag 20 oktober kom representant för maskinfirman Thurners i Oberusel, Tyskland, herr Matussek på besök. Han verkade spakare nu, efter det att tyskarna förlorat kriget, jämfört då tyskarnas offensiv mot Stalingrad pågick. [R5]
- 1946** Lördag 7 december skriver min (Bengts) vän Ernesto Moos i ett brev, att han besöka Sverige i februari 1947. Jag träffade Ernesto i Buenos Aires år 1945 när jag besökte firman Elias Moos kontor. [R5]
- 1946** 13 och 14 december. *Skriver Bengt ett brev till AB A.P. Hallqvist ang. Kooperativa Förbundets inköp av 60.700 hudar från Sydamerika via Murmansk. Hudarna hade inlastats i Murmansk huller om buller och 2.000 hudar saknades. Bengt kunskap från Argentina kommer dock till nytta. Dagen efter ett brev till dir. A.P. Hallqvist med orientering över hudsituationen i garveriet. I brevet nämns att fetttilldelningen från Livsmedelskommissionen påverkar produktionen av plattläder negativt.* [R38]
- 1946** Onsdag 18 december. *Skriver dir. A.P. Hallqvist ett brev ang. kalkylering och bristen på fettämnen som påverkar tillverkningen av plattläder negativt.* [R38]
- 1946** Lördag 21 december. *Skriver Bengt ett svar på dir. A.P. Hallqvist brev av den 18 ds där han förklarar kalkylunderlagen samt skriver "Enligt Industrikommissionens uppgifter äro vi för närvarande de största tillverkarna av plattläder, men trots detta utgör denna tillverkning en bitillverkning i jämförelse med kruponger och helt läder. Vi har icke fått vår fettkvot ökad i förhållande till vår nuvarande plattlädersförsäljning. När kriget började hade vi stora fettlager, med dessa äro nu förbrukade och vi äro helt hänvisade till den tilldelning Livsmedelskommissionen ger oss."* [R38]
- 1946** Bengt var medlem i "The American Leather Chemists Association" sedan han träffat Fred O'Flaherty i Milwaukee år 1946. [R5]
- 1947** Måndag 13 januari har Bengt skrivit en reseskildring om sin Sydamerikaresa. Den skall införas i firman AB A.P. Hallqvists reklamtidning "AP-nytt". [R5, B15]
- 1947** Onsdag 22 januari var Bengt närvarande kl. 10.00 på Läderföreningens halvårsmöte på Rikssalen på Örebro Slott. Kl. 12.00 var det gemensam lunch på Frimurarlogen. Kl.

13.30 fortsatte mötet på Rikssalen där direktör Einar Hallström informerade angående läget inom branschen. "Råvarubristen har inom både läder- och skoindustrin även under 1946 varit besvärande. Knappheten på arbetskraft har gjort sig mer och mer kännbar. Sysselsättningen har varit god. Råvaru- och produktionsregleringarna kvarstå alltjämt. Den internationella hudregleringen upphävdes i juni förra året". Kl. 19.00 var det gemensam middag på Stora Hotellet. Meny enl. följande; Sandwiches, Svampbrouche, Sparrispuré, Stekt kalkon med gräddsås och sallader, Glacétårta. Följande viner serverades; Sherry Amontillado och Mendoza Tinto. Kaffe och Kaptenlöjtnant. Varje deltagare skulle lämna 4 smör och 2 brödkuponger. Gemensam Supé serverades kl. 23.00 i Gamla matsalen. [R5]

- 1947** Måndag 24 mars. Vid bolagsstämman och styrelsemötet blev Bengt ordinarie styrelseledamot.
- 1947** Torsdag 19 juni var Bengt i Stockholm för att hämta en Kaiser Special, svart, modell 1947, som man köpt hos Ostermans Motor AB. Bilen kostade kr. 13.950.+5,3 % oms. Registreringsnr. N 7686. Det är tio år sedan bolaget köpt en ny bil. [R5]
- 1947** Måndag 10 november. *Skriver Bengt ett brev till AB A.P. Hallqvist betr. hudinköp m.m. Bristen på hudar är besvärande för garveriet, bekymret delas även av några andra garverier. En analys av arbetsstyrkans ökning mellan åren 1944 till 1946 hos några garverier där ledningen sitter i styrelsen för garveriidkarnas förening kan dock tolkas som att man inte har någon brist på råvaror.* [R38]
- 1947** Onsdag 3 december. *Skriver Bengt ett brev till Statens Industrikommission, Läderavdelningen i Stockholm ang. bl. a. hudsituationen vid garveriet. Om inte tilldelningen ökas under januari 1948 tvingas garveriet till driftstopp.* [R39]
- 1948** Fredag 19 mars. Vid bolagsstämman och styrelsesammanträdet blev Bengt Nordström utsedd till vice v.d. med titeln disponent. [R5]

1948 En vårdag.

Foto: 31 Samma dag som bilden från kalkhuset togs hade vi brandövning på 3:dje våningen.

Foto: 32 Bengt i kalkhuset hållande en saltorkad hud från Argentina.

- 1948** Söndag 18 april gifter sig min mamma och pappa i Falkenberg;
"Disponent Bengt Nordström, Falkenberg och fröken Joan Rockcliffe-Cumming, dotter till framlidne Medical Doctor John Rockcliffe-Cumming och hans maka Helen, född Ellis. Macdiarmid Canada" (Lysningsannons [B2])
- 1948** Fredag 19 mars hade man styrelsesammanträde och med anledning av direktör Gustaf Nordströms långvariga sjukdom blev Bengt Nordström utsedd till vice vd. med titeln disponent i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik inkl. dotterbolaget Lundgrens Sko- & Läderaffär AB. Han fick rätt att teckna firman. Bengt äger denna dag 23 aktier i läderfabriken som han köpt från mindre aktieägare. [R5]
- 1948** Måndag 9 juli. Styrelsesammanträde.
Till följd av att taket över kalkhuset, som byggdes år 1922, var totalt uppruttet beslöt styrelsen att ett nytt tak i strängbetongsbalkar, siporexplattor med lanterniner skulle byggas. [R12, R64]
- 1948** Tisdag den 7 till torsdagen den 9 september deltog Joan och jag i "The International Council of Tanners" i Stockholm. Det var första gången som Joan deltog och jag kunde presentera henne för mina garvarekolleger. Första dagen var det möten på the "Technical Museum" och måltider. Andra dagens höjdpunkt var middag klockan 19.00 i spegelsalen på Grand Hotel med 167 deltagare. (dinner jacket). Påföljande dag var det lunch kl 12.30 på "Högloftet" på Skansen.

Avslutningsvis i en tidningsartikel står det följande; "däribland disponent Bengt Nordström från Falkenberg, vars kanadensiska och mycket vackra fru Joan ännu begagnar lexikon för att klara det besvärliga svenska språket. [R5, R3]

1948 Lördag 20 november. Firade man 50-årsjubileum av läderfabrikens ombildande till ett aktiebolag. Förutom medaljutdelning till trotjänare avåts en jubileumsmiddag på Grand Hotel. All personal på läderfabriken, butiken, styrelsen och representanter från staden voro inbjudna. [R5]

Se personkort som är togs i vår s.k. mangelsal på garveriet. [R3]

I årsredovisningen för 1948 står det att läsa;
"Den 20 november högtidlighölls 50-årsdagen av "Lundgrenska Garveriets" ombildande till aktiebolag med bl. a. utdelning av Kungl. Patriotiska Sällskapets medaljer till 69 anställda inom företaget samt bildande av Aktiebolaget Dan. Lundgrens Läderfabriks Fria Pensionsstiftelse. [R16]

Se bifogade historik från jubileet. [R40]

Lista över medaljer finns i boken "APH 75 år" (Aktiebolaget A. P. Hallqvist) utgiven 1949. [R41]

Artiklar om jubileet finns i Falkenbergs Tidning, 18, 20 och 22 november, samt Hallands Nyheter, 22 november. [R23]

1949 Måndag 31 januari. Deltog Bengt i Svenska Garveriidkarföreningens möte i Örebro. På middagen på kvällen sjöng garvarna följande nubbsvisa, som sjöngs på melodin: "Kors på Idas grav".

<i>Vers 1.</i>	<i>Vers 2.</i>
<i>Vänner utav läder,</i>	<i>Fordom gälld lagen:</i>
<i>skinn av kalv och får:</i>	<i>Den, som spar han har.</i>
<i>Detta kalla väder</i>	<i>Mottot är för dagen:</i>
<i>kräver nog en tår.</i>	<i>Lämna inget kvar.</i>
<i>Vi vill drömma,</i>	<i>Töm till botten</i>
<i>P-skor glömma</i>	<i>Fyll mätten</i>
<i>för de ömma</i>	<i>Ej som skotten</i>
<i>brännvinstår.</i>	<i>Slanten spar.</i>
<i>Låt oss glaset tömma –</i>	<i>Annars utav potten</i>
<i>så vår hela går.</i>	<i>Wigforss halvan tar.</i>

Förklaringar: P-skor, det var ransoneringskuponger på skor. Wigforss var finansminister och ivrade för höga skatter. [R5]

1949 Tisdag 1 februari närvarande Bengt kl.11.00 på Svenska Garveriidkareföreningens extra möte på "Stora Hotellet" i Örebro. [R5]

1949 Onsdag 2 februari var Bengt närvarande kl. 10.30 på Läderföreningens halvårsmöte på Rikssalen på Örebro Slott. Hälsningsanförande hölls där av direktör Wilhelm Bahrke Malmö Läderfabrik AB. Hans ämne var "Inför det nya året" och näste talare var professor Sune Carlson som höll ett föredrag betitlat "Företaget, branschen och samhället". Kl 12.30 var det lunch på Frimurarlogen. Kl. 14.15 fortsatte möte på

Rikssalen och kl. 19.00 var det gemensam middag på Stora Hotellet. Vid det bord där jag satt var vi 25 st.

På min högra sida satt min vän Åke Burendahl som var sekreterare i Garveriidkareföreningen. Meny enl. följande; Delikatesssandwiches, Bouche med svampstuvning, Jordärtskockspuré, Tjäder med gräddsås och sallad, Äpplepaj med vaniljsås. Följande viner serverades; Amontillado och Vin Rouge D'Algerie. Vi var sammanlagt 232 deltagare. Landshövding K.J. Olsson var hedersgäst. [R5]

1949 Onsdag 27 juli höjdes Bengts lön till kronor 10.000 kr per år. [R5]

1949 Onsdag 7 september. Bengt deltog på Svenska Garveriidkareföreningens ordinarie möte kl. 14.00 på föreningens lokaler på Södra Blasieholmshamnen 4 A i Stockholm. [R5]

1949 Måndag 13 september. Firman AB Tannin, Västervik, skriver i ett brev att de anställt Ingenjör Carl Åström och han kommer inom kort att besöka de svenska garverierna. Han besökte mig (Bengt) den 27 september och det blev en långvarig vänskap i flera årtionden⁷⁹. [R5]

1950 Onsdag 1 februari deltar Bengt på Läderföreningen möte kl. 10.00 i Rikssalen på Slottet i Örebro. Föredrag hölls av handelsministern, statsråd John Ericsson om "Aktuellt från utrikeshandelsfronten". Kl. 12.30 var det lunch på Frimurarlogen och kl. 14.15 fortsatte mötet på Rikssalen. Läderföreningens direktör Eniar Hallström lämnade en redogörelse om branschläget. Kl. 19.00 var det gemensam middag på "Stora Hotellet. Vi voro sammanlagt 247 deltagare. Det var ett honnörsbord och från det utgick det 8 långbord med 28 personer vid vardera. Jag var placerad vid idel vänner. Till vänster hade jag min vän Matts Hamrén och strax intill satt mina vänner Wilhelm Grönvall, Gösta Wallberg och Calle Åström. Särskilt inbjudna voro bl.a. Statsrådet John Ericsson, Landshövding K.J. Olsson, Borgmästare Gösta Sandell och Stadsdirektör Gösta Johansson och Överstelöjtnant P.I. Modigh. Middagen bestod av följande rätter; Sandwichs Krustad, Sparrispuré, bl.a., Skogsfågel m. Sallad, Glasstårta och följande viner; Amontillado, Vin Rouge, d'Algerie, Rött. [R5]

1950 Torsdag 2 februari. Garveriidkareföreningen hade ett extra möte kl. 10.00 på "Stora Hotellet". Bl.a. behandlades ärenden om riksavtalet för arbetsledare och arbetare, angående semestern 1950, Import- och försörjningsfrågor. [R5]

⁷⁹ Bengt har gjort en notering om Calles och hans frus bakgrund i [R5 1966-08-07]. "Här skall jag passa på att nämna, att Calle var född 26 juli 1908 i Uleåborg i Finland och Gertrud var tyska och kom från den del som nu kallas för Öst-Tyskland. De hade träffats under 1930-talet då Calle genomgick en kurs i garvning vid garvarskolan i Freiberg strax utanför Chemnitz. Calle var son till en välkänd garvarfamilj i Uleåborg. Fadern hade skapat en stor förmögenhet genom försäljning av läder till tsartidens Ryssland. Familjen hade egen järnvägsvagn som kopplades till tåget då de gjorde resor inom Finland och utrikes. Gertrud var dotter till en förmögen familj som handlade med läder och ägde fastigheter. Efter kriget beslagtogs kommunisterna all hennes familj egendom. När jag lärde känna Calle på 1950-talet sålde han garvännen för AB Tannin i Västervik. Efter några år startade han egen firma och var representant för ett flertal tyska garverimaskinfirmor.

- 1950** Mars 29 En sammanställning över aktieägare i bolaget finns för detta datum. A.P Hallqvist har 1111 aktier. Gustav Nordström 210 och Bengt 23. Övriga 56 aktier är utspridda på åtta minder ägare. [B16]
- 1950** Fredag 2 juni anlöps Falkenberg av de engelska torpedbåtarna MTB + MGB skriver, Chefen för Västkustens Marindistrikt, till mig (Bengt). [R5]
- 1950** Lördag 3 juni. Besättningarna gjorde ett studiebesök på Dan. Lundgrens Läderfabrik för ett 30-tal officerare och manskap. Jag förevisade garveriet och efteråt hade vi öl, smörgåsar, kaffe och tårta i trädgården framför huvudbyggnaden. Fru Märta Boman (hustru till förman Tage Boman) serverade oss. Jag tog ett flertal foton vid flottbesöket. På kvällen bjöd Joan och jag Chefen och hans närmaste officerare på middag på Grand Hotell. [R5]
- 1950** Söndag 4 juni. Chefen för båtarna bjöd Joan och mig på en tur med en av torpedbåtarna. [R5]
- 1950** 27 september. Svenska Garveriidkareföreningen hade sammanträde på Grand Hôtel i Helsingborg. Se tidningsnotis från Helsingborgs Dagblad där Bengt och Gustaf Carlsson finns på bild. [R23]
- 1950** hösten Läderfabriken annonserar efter arbetare.

Foto: 33 Rekryteringsannons från 1950

- 1950** Antal arbetare uppgår till 61 st och tjänstemän till 11 st enligt Svenska Garveriidkareföreningens matrikel för 1950. Antal medlemsföretag är 41 stycken och antalet arbetare är totalt 3.556 st och tjänstemän 510 st. [R19]
- 1951** Tisdag 30 januari var Bengt i Örebro för att delta i branschmötena. Jag bodde på "Hotel Anglais" för kr. sju per natt. [R5]

- 1951** Onsdag 31 januari. Garveriidkareföreningen hade ett extra möte kl. 13.00 på "Stora Hotellet" i Örebro. [R5]
- 1951** Torsdag 1 februari hade Läderföreningen möte kl. 10.00 på Rikssalen på Slottet. Direktör Einar Hallström redogjorde för branschläget. Kl. 12.30 var det lunch på Frimurarlogen och kl. 14.00 fortsatte mötet på Rikssalen. Föredrag hölls av avdelningschefen i Försvarsstaben, överste G.F. von Rosen om det militärpolitiska läget i världen. Efter föredraget kl.16.00 gjordes ett besök på Skoyrkesskolan under ledning av rektor George Nordberg. På kvällen var det middag på "Stora Hotellet". Sandwiches, Hummersoppa, Oxfilet Wellington med Madeirasås, Pommes Anna, Fruksallad med Maraschino. Viner Margaux, Amontillado. [R5]
- 1951** Fredag 2 mars bjöd Bengt hudagenten Helge Andersen, Hellerup, Danmark och en representant från hudfirman Schröder i Rotterdam på middag på "Grand Hotel", Fbg. Jag (Bengt) nämner detta här, ty det är kanske av intresse för eftervärlden vad maten och drycken kostade på den tiden. Vi åt först smörgåsbord för kr. 17,25 och som varmrätt hade vi Piggvar som kostade kr. 5.- per man. Därtill drack vi vardera 6 cl brännvin för kr. 9.- per st. + 3 öl för 70 öre per st. Vi hade 3 kaffe som kostade 1,25 kr. per st. Vi delade på en ½ flaska Platins punsch som kostade k. 11.20. Totalt gick räkningen på kr. 58,30 och jag gav servitrisen i dricks kr. 8,30. [R5]
- 1951** Lördag 21 april hålls ordinarie bolagsstämma där resultatet för 1950 år redovisas. I förvaltningsberättelsen skriver man;
"Produktionen har under året varit tillfredsställande och full sysselsättning har kunnat beredas våra anställda. Importen av hudar har varit av ungefär samma omfattning som under närmast föregående år. De statliga regleringarna och ransoneringarna av hudar och andra råvaror ha bibehållits under året. Den 1 november avskaffades de statliga subventionerna. På grund av krigshotet och de omfattande rustningarna i världen ha priserna på hudar och extrakt stigit avsevärt under senare hälften av 1950."
Årets vinst var 25,221:35 kr och tillsammans med tidigare balanserade vinstmedel 40,410:73 kr. Omsättningen var 3,436,710 kr och balansomslutningen var på 2,026,020:55 kr. Antalet anställda anges till 58 arbetare och 13 övriga inklusive VD. [R16]
- 1951** Fredag 27 april avreser Joan och Bengt med deras dotter (Helen) till New York, via Bremerhafen och Halifax, med M/S Gripsholm. Man ankommer till New York den 8 maj. Bengt skriver; "Joan och jag och några andra passagerare satt vid måltiderna vid Chef stewards bord. En dag sa han att det hade varit en eldsvåda i Falkenberg. På beskrivningen kunde jag genast förstå vilken fastighet det var. Det var den före detta toffelfabrik som Garveriet tidigare hade ägt. Den låg mitt emot järnvägsstation och på gatan på andra sidan spåren. Den var numera en lampfabrik.⁸⁰" [R5, R35]

⁸⁰ De var i USA/Canada fram till 6 juli då de avreste med M/S Gripsholm som anlöpte Göteborg den 16 juli. Branden skedde alltså under hemresan.

- 1951** 12 juli brinner delvis bolagets fastighet i kvarteret Rampen (Statsäga 712) ner och man säljer under året denna fastighet. [R16, R35]
- 1951** 7 september. Förteckning över medlemmar i Svenska Garveriidkareföreningen. [B17]
- 1951** Lördag 8 september deltog Bengt Nordström med fru Joan för att delta i Svenska Garveriidkareföreningens 50-årsjubileé i Stockholm⁸¹. [R3, R5]
- 1951** 1 oktober säljer bolaget Stadsäga 712 i kvarteret Rampen, den så kallade förkromningsfabriken (tidigare Gamla toffelfabriken). [R35]
- 1951** Torsdag den 18 oktober hade vi besök från Rotterdam av Dave Huisman's pappa och Hans Scherbel⁸². Revisor Erik Kronberg var även här så Joan och jag bjöd herrarna på middag på "Grand Hotel". [R5]
- 1951** Fredag den 19 oktober skjutsade Joan, jag med Helen herrarna Huisman och Scherbel till Halmstad. [R5]
- 1951** Lördag 15 december hjälpte Bengt och Kamrer Gustav Carlsson till med juls skyltningen i "Läderbolaget". Vi hade ett leksakståg som körde omkring i skyltfönstret från "Skoland" och "Toffelland". Efter skyltningen var klar bjöd Joan personalen på kaffe med dopp i butiken. [R5]
- 1952** 1 januari ägde Bengt 29 aktier i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. [R5]
- 1952** Torsdag 6 februari Bengt deltog vid branchmöterna i Örebro. Kl.10.10 hade Läderföreningen halvårsmöte på Rikssalen på Slottet. Det gjordes en återblick på hud-, läder- och skomarknaden under år 1951. Inom läderbranschens alla led har under det gångna året betydande prishöjningar förekommit. Härav föranledda svårigheter accentuerades av hudsubventioneringen avskaffande, som skedde vid en tidpunkt då världsmarknadspriset var kraftigt stigande. Detta jämte andra faktorer har medverkat till att ett betydande köpmotstånd uppkommit., vilket dock gäller praktiskt taget alla beklädnadsvaror. Hudimporten, som under första halvåret var något större än normalt, stagnerade under senare delen av året. Totalt sett minskades den med cirka en femtedel jämfört med föregående år.

⁸¹ Finns ytterligare, ej överlämnat material, i Bengt Nordströms berättelse, i form av inbjudningskort, matsedel, bordsplacering vid jubileumsmiddagen på Tekniska Museet.

⁸² Detta är första gången som Bengt nämner Hans Scherbel i hans anteckningar. Hans kommer att bli en långvarig vän till Bengt och Joan. Jag tror min pappa Bengt många gånger rådfrågade Hans när olika frågor behövde diskuteras. Hans kunde bra svenska och det berodde på följande historia som är antecknad av Bengt vid ett privat besök i Rotterdam 19 april 1974 [R5]; *När familjen Scherbel skulle emigrera till Argentina skulle det ske med en norsk båt från Oslo. Samma dag som båten skulle avgå den 9 april 1939 ockuperade tyskarna Norge och någon avfärd till Argentina blev det inget av. Goda vänner hjälpte dem och de fick bo i en källare i Oslo ett par år. Sedan smugglades det ut av den underjordiska rörelsen från Norge till Sverige. Hans och Irma och deras två döttrar fick fotvandrade från Oslo till svenska gränsen i Töcksfors. De kom över gränsen på samma ställe där jag låg i beredskapstjänst vid årsskiftet 1941/42. Vi hade många flyktingar som kom den vägen där de avlusades och badades och fick nya kläder. Deras dotter Isa kom aldrig över händelsen i Norge och blev mentalt skadad av strapatserna i Norge.*

Kl. 19.00 var det gemensam middag på "Stora Hotellet". Vi var 252 deltagare. Jag satt vid bord E och till höger hade jag min vän direktör Carl Lavestam från Garvämnesfabriken Weibull i Landskrona. Till vänster hade jag redaktör Carl Gustaf Weman och mitt emot satt redaktionschef Erik Hagnell. "Menu" enl. följande; Canapés Special, Bisque de Homard, Caneton à la Orange, Salade, Gelée och Fruits Rafraichis aux Maraschino. Vins = Amontillado och Margaux. [R5]

- 1952** Tisdag 21 augusti. Bengt skriver i ett brev till min svåger Åke Hallqvist att jag tänkt utge en skomakarebok med skomakarehistorier och att jag har fått ett förslag från Esselte, Stockholm. Det skall vara en tävling om de roligaste skomakarehistorier. De insända historierna samt den utgivna boken återfinns i [R5, R42].
- 1952** Måndag 1 september åkte Lennart Lilja och jag (Bengt) i bilen Kaiser Custom N 11208 till Värnamo där vi åt lunch på "Stadshotellet" som kostade kr. 4,50 per st. Vi drack var sin öl för kr. 80 öre per flaska. Vi fortsatte till "Värdshuset Gyllene Uttern", Gränna där vi övernattade. Våra rum kostade kr. 11,40 per man + 15 % service. Vi åt middag på Värdshuset för kr. 21,35 inkl. dricks. Tisdagen den 2 september fortsatte vi via Katrineholm till Örebro där vi bodde på "Stora Hotellet". Rumspris kr. 17,50 per rum. Onsdag den 3 september for därifrån via Mariestad/Göteborg tillbaka till Falkenberg. Resans ändamål var kundbesök. [R5]
- 1952** Torsdag 16 oktober for Kamrer Gustaf Carlsson och jag (Bengt) i bilen Kaiser Custom N 11208 till Oslo för att tala med, på den tiden, norske representant. Vi bodde på "Regina Hotell" på Rådhusgatan 26. Våra rum kostade Nkr. 14,10 per rum. Fredag den 17 oktober var vi tillsammans med vår agent (Henrikssen Sko & Loer i Oslo) och pratade om våra norska kunder. På kvällen bjöd vi vår representant på middag på "Restaurant Metropol". Vi åt mat och dryck för Nkr. 45,94 men sedan kom det 10 % service och ett kristillägg på Nkr. 12,24 så nota slutade på Nkr. 62,78. [R5, R3]

Foto: 34 Foto från restaurang Metropol, Oslo 1952.

1952 Söndag 2 november beger sig Bengt i bilen Kaiser Custom N 11208 tillsammans med Joan, Nils Lundgren (färghandlare i Falkenberg och god vän) samt Lennart Lilja ned mot kontinenten. Resan gick via Helsingborg - Helsingör till Nyköping Falster där vi övernattade på Hotel Baltic. Den 3 november for man via färjan Gedser - Grossenbrode till Hamburg där man bodde på Hotel Alster-Hof i två nätter.

Onsdag 5 november fortsatte man via Bremen via gränsövergången Frensdorferhaar - Denekamp till Rotterdam där man bodde på Hotel Atlanta i två dagar. Nils Lundgren sa, adjö och for till Paris. Joan, Lennart och Bengt besökte bl.a hudfirman Schröder i Rotterdam⁸³.

Resan fortsatte därefter den 7 november till Bryssel (Hotel Metropol), 8 november Luxemburg (Hotel Basseur) och 9 november Nancy (Grand Hotel Thiers). Från Nancy fortsatte man Måndagen 10 november till Frankfurt am Main (Hotel National) via Strassbourg över Pont de Kehl som på tyska sidan kallas Reinbrücke. Väl i Frankfurt besökte man den närliggande Maschinenfabrik Turner i Oberursel⁸⁴.

Hemresan påbörjades Tisdagen 11 november och gick via Düsseldorf (Hotel Fürstenhof), 12 november Hannover (Karstens Hotel Luisenhof) och 13 november Bremen (Hotel Columbus).

Fredag 14 november form man via Lübeck till färjeläget i Grossenbrode till Gedser i Danmark. Denna resan med färjan tog då 3 timmar. Man fortsatte till Köpenhamn och övernattade på Hotel Richmond.

Lördag den 15 november var man åter hemma i Falkenberg och Bengt skriver; "På den tiden fanns det knappt någon autobahn så vi for på landsvägen som passerade igenom städerna. Jag skrev efteråt i ett brev till Fredrik Videll i Buenos Aires att, jag kan över huvud inte förstå att människor kan leva bland all bråte och tegelstenar som ligger i högar utmed gatorna. Rotterdams centrum var helt utblåst och nu var det bara gräsmattor där. När jag kom hem från resan i Europa erhöj jag ett meddelande att vännen Torbjörn Weibull från Landskrona hade måndagen den 10 november omkommit i en flygolycka i södra Brasilien. Han var en god vän till mig och min syster Ingrid". [R5] ^{85 86}

1953 Tisdag 17 februari. Avlider Direktör Gustaf Nordström efter flera års sjuklighet i hemmet på Rådhusorget 1. Fru Juliana Nordström skriver i sin almanacka följande; "Utandades pappa Gustaf sitt sista andetag. Lugnt och stilla". Det var vid 11-tiden som han dog. Häradsövding John Samuelsson, Arvid Mansér och Bengt hade styrelsesammanträde på kontoret, vilket genast avbröts när Juliana ringde till dem. 1945 fick Gustaf en hjärnblödning och blev förlamad i höger hand. Sista fem åren var

⁸³ Denna hudfirma levererade under årtionden stora delar av de hudar som användes i fabriken.

⁸⁴ Många av maskinerna i fabriken levererades från denna tyska firma.

⁸⁵ Resan finns utförligare beskriven i "År 1952" (ej överlämnad) där hotellkostnader, gränsövergångar m.m. är medtagna.

⁸⁶ Detta är vad jag (Björn Nordström) känner till som Bengts första resa utanför Norden till övriga Europa. Förutom resan till Syd- och Nordamerika 1945 och 1951 var han 1936 (5 till 15 juli) på scoutlägret "Jubileumsleiret" på Jeløy intill Moss i Norge samt på en skolresa 15 september 1938 till Fredrikshamn i Danmark. Denna resa var början på ett mycket omfattande resande inom Europa.

han sänsliggande och sköttes om av Juliana och en hjälp vid namn fröken Eriksson.
[R5, R24]

- 1953** Måndag 23 februari jordfästs Gustaf Nordström. Han undergick eldbegängelse i Krematoriet i Halmstad och onsdag den 4 mars gravsattes hans stoft på Skogskyrkogården i Falkenberg. [R5]⁸⁷
- 1953** Måndag 30 mars. Vid den ordinarie bolagsstämma talade styrelsens ordförande f.d. häradshövding John Samuelsson talade till minnet av bolagets verkställande direktör Gustaf Nordström, vilken efter långvarig sjukdom avlidit den 17 nästlidne februari.
Vid efterföljande styrelsesammanträde utsågs Bengt Nordström till verkställande direktör i de båda bolagen AB Dan. Lundgrens Läderfabrik och dess dotterbolag Lundgrens Sko- och Läderaffär AB. [R5, R12]
- 1953** Onsdag 26 augusti var försäljningschef Carl-Evert Lestrिंग och Bengt i Örebro. De bodde två nätter på "Stora Hotellet" där deras enkelrum kostade kr. 13,85 per natt. På vägen till Örebro hade de besökt en skofabrik i Nässjö och tankat 24½ liter bensin på Caltex bensinstation i Boxholm. Den kostade 61 öre per liter. [R5]
- 1954** Nyårsdagen 1 januari ägde jag 63 aktier i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. [R5]
- 1954** 8 mars skriver Ewert Lestrिंग ett P.M. för besökare där han beskriver processen för att tillverka läder i fabriken. [R44]
- 1954** Onsdag 11 augusti deltog jag på garvarnas sammanträde på Hotell Åvalla i Ängelholm. Dagen började kl. 10.00 med bottenlädersektionens av Intresseföreningen. Kl. 12.30 var det lunch på Hotell Åvalla och kl. 14.00 hade Importföreningen sitt årsmöte. Kl. 17.45 var det avfärd med abonnerad buss för samtliga deltagare från Hotell Åvalla till Grand Hotel i Mölle. Återfärd med samma buss. Egna bilar böra lämnas i Ängelholm. Kl. 18.30 var det middag på Grand Hotel i Mölle. [R5]
- 1954** 28 och 30 augusti. Brevväxling mellan Åke Hallqvist (AB A.P. Hallqvist) och Bengt Nordström angående läkta prisuppgifter till skofabrikantföreningen hämtade från "dem bland garvarnas konfidentiella rapport över det läder som utexpedierats under juli månad." Tönen i Bengts svar pekar på att man inte var helt nöjd med att A. P. Hallqvist troligen läckt informationen. [R38]
- 1954** Tisdag 31 augusti deltog jag i branschmötena på Tylöhus på Tylösands Havsbad; "Joan och jag bodde på Tylösands Havsbad där vårt rum kostade kr. 18,00. Kl. 15.15 hade Läderföreningen sitt möte och kl. 19.00 var det gemensam middag på Tylöhus. Vi var 133 deltagare inklusive fruar. Joan satt vid bord B och jag vid bord E så det var ganska långt emellan oss." [R5]
- 1954** Tisdag 7 september. Styrelsesammanträde.
Beslöt styrelsen att bygga en lagerbyggnad för hudar och med möjlighet att hålla en

⁸⁷ Begravningen finns beskriven i en särskild pärm som inte har överlämnats.

konstant temperatur i lokalen. Ifrågavarande kylhusbygge var av behovet synnerligen påkallat. [R5, R12]

- 1954** Lördag 2 oktober till söndag 10 oktober for jag i Kaiserbilen N 11208 med kamrer Gustaf Carlsson och maskinmästare Erik Persson från Falkenberg. till och Hamburg och vidare till Frankfurt-Stuttgart-Viesbaden-Bryssel-Lübeck och hem till Falkenberg. Under resan besökte vi div. garverimaskintillverkare. [R5]⁸⁸
- 1954** Onsdag 3 november besökte försäljningschef Carl-Evert Lestring och jag kunder i Malmö. De åkte i Kaiserbilen N 11208 och övernattade på Hotel Kramer där mitt rum kostade kr. 9,85 inkl. service och Lestrings rum kr. 12,65.inkl. service. Eftersom jag körde bilen så antog hotellpersonalen att jag var någon slags chaufför och blev vanligtvis tilldelad ett enklare rum. Samma hände flera gånger i Tyskland. Jag brukade sätta av sina medresenärer framför hotellingången och därefter parkerade jag bilen. De andra hade då i regel bokad in sig och jag fick ett enklare rum. [R5]
- 1954** Torsdag 4 november besökte Lestring och jag kunder i Lund. Jag tankade 37 liter på Shell i Hörby där bensenen kostade 59 öre/l. [R5]
- 1954** Onsdagen 10 november erhöll bolaget tillstånd av byggnadsnämnden i Falkenberg, att verkställa kylhusbygget å bolagets fabriksomt. [R5]
- 1954** En måndag i november höll jag ett föredrag på Rotary om garvare och garvning. Vi hade alltid dessa möten på Grand Hotel i Falkenberg. [R5]
- 1955** Lördagen 1 januari äger jag 87 aktier i AB Dan. Lundgrens Läderfabrik. [R5]
- 1955** Fredag den 7 januari tog f d styrelseledamoten⁸⁹ i AB. Dan Lundgrens Läderfabrik, Tandläkare Victor Ågren tog sitt liv. Han var gift med Naima, dotter till Daniel Lundgren, och familjen Nordströms tandläkare när de var barn. [R5]
- 1955** Måndag den 31 januari For försäljningschefen Carl-Evert Lestring och Bengt med tåg till Örebro för att delta i branschmötena. Tisdag den 1 februari hade Garveriidkareföreningen möte kl. 09.30 på Stora Hotellet. Bland föredragslistans ärende var bl.a. riksavtalet med De Förenade Förbunden och tjänstemannafrågor samt arbetsskyddskampanjen. På onsdag den 2 februari hade Läderföreningen möte kl. 10.15 på Rikssalen på Örebro Slott. Bl.a. uppgavs det, att garveriindustrin, såväl botten- som ovanladersindustrin, har under det gångna året 1954 utsatts för betydande påfrestningar. Bottenladersindustrins produktionsvolym har gått väsentligt tillbaka. Orderingången till ovanladersgarverier och skofabriker har under hösten 1954 i allmänhet varit god. Den europeiska hudhandeln är alltjämt omgärdad av hinder av olika slag. Förnyade försök ha gjorts inom OEEC för att åstadkomma en allmän liberalisering av denna marknad, men försöken ha tyvärr varit resultatlösa. Klockan 19.00 var det gemensam middag på Stora Hotellet. Vi var närmare 300 deltagare. Bengt var placerad vid bord F där vi voro 14 personer. Mitt emot honom

⁸⁸ Resan finns beskriven i den ej överlämnade bilagan "År 1954".

⁸⁹ Suppleant 1930-1932 och ordinarie ledamot 1933-1940

- hade Bengt fackföreningens förbundsordförande Axel Hedberg och till höger om honom satt direktör K.A. Bunke från Tretorn. Bengt var denna gång utsedd som värd för detta bord. [R5]
- 1955** Torsdag den 3 februari redogjorde jag för mötena för farbror A.P. och hans son Åke Hallqvist. Åke gick aldrig till dessa möten, men var mycket intresserad av vad som hade förevarit. Dagen därpå for Lestring och jag med tåg tillbaka till Falkenberg. [R5]
- 1955** Torsdag den 2 juni var Bengt med fru inbjuden till den officiella öppningen av Kontrollhudars hudlager i Varberg. Vi var 147 inbjudna inklusive värderna direktör Bernhard Ivarsson med fru Inga. Vid detta tillfälle lärde han känna Jens Bachrach, vilket blev en lång och trevlig bekantskap under många årtionden. [R5]
- 1955** Torsdag 7 juli är det en artikel i *Hallands Nyheter* med rubriken "Läderarbetarna i Falkenberg på resa". "Läderbolaget i Falkenberg hade på tisdagen inbjudit arbetare och pensionärer till en gemensam bussresa." Man åkte i två bussar ned till Helsingborg där man först turade till Helsingör och därefter besökte utställningen H55. Artikeln avslutas med "Då resenärerna återvände till Falkenberg, hade man fått många nya intryck, och samtidigt var resenärerna tacksamma mot dir. B. Nordström, som bjudit både på resan och förtäring under dagen". [Referens saknas]
- 1955** Tisdagen den 23 augusti så reser Joan och jag via övernattnig i Örebro till Stockholm för att delta i Branschorganisationernas höstmöten på föreningarnas lokaler i Stockholm. Kl 10.30 på onsdagen hade Garveriidkareföreningen sitt möte var på Arbetsgivarnas lokaler på Blasieholmshamnen och torsdag den 25 augusti hade Läderföreningen gemensam middag kl. 19.00 på Stallmästaregården. Vid det bord där Bengt satt var de 9 personer. Sammanlagt var det 9 runda bord så det bör varit 81 deltagare. Även Bengts vän Per Bergendorff var med, men satt vid ett annat bord. Värd för vårt bord var min vän direktör Åke Burendahl. Fruarna var dock inte med vid detta tillfälle utan Joan tillbringade kvällen hemma hos Pers fru Helvi. [R5]
- 1955** *Antal arbetare uppgår till 60 st och tjänstemän till 10 st enligt Svenska Garveriidkareföreningens matrikel för 1955. Antal medlemsföretag är 39 stycken och antalet arbetare är totalt 2.715 st och tjänstemän 466 st.* [R19]
- 1956** Måndag den 30 januari reser jag och försäljningschefen Carl-Evert Lestring till Örebro per tåg över Göteborg och Hallsberg för att delta på de årliga branschmötena i Örebro. På tisdagen besöker de firman A.P Hallqvist och talade med Åke och hans pappa A.P. [R5]
- 1956** Torsdagen den 2 februari deltog Lestring och jag på Läderföreningens möte kl. 10.15 på Rikssalen på Slottet. Den allmänna situationen inom läder och skobranschen under 1955 kännetecknades av god sysselsättning och relativt gynnsamma avsättningsförhållanden. Ett undantag från utgör alltjämt bottenlädersindustrin vars produktion ligger långt under den normala nivån. Lönsamheten inom hela branschen måste fortfarande betecknas såsom otillfredsställande. Importen av hudar för bottenläder från Argentina har legat nere praktiskt taget under hela 1955. De argentinska myndigheterna ha icke samtyckt till försäljning mot betalning i svenska kronor, och de svenska myndigheterna ha å andra sidan icke tilldelat svenska köpare

andra valutor för inköp av hudar i Argentina. Behovet av hudar har därför fått täckas genom köp i Uruguay. Föredrag hölls av direktör L.E. Thunholm och kreditrestriktioner och skattepolitik. Efter lunch hade Garveriidkareföreningen kl. 15.00 sitt möte på "Stora Hotellet". På föredragslistan var bl.a. tullfrågan, vattenvårdsfrågan, de nya lagerväderingsreglerna och hudimporten från Argentina. Lestring var inte med på detta möte utan bara s.k. garvare. Kl. 19.00 var det gemensam middag på "Stora Hotellet" Jag var värd vid bord F. där vi satt 14 personer. Mitt emot mig satt direktör Lars Matton från Mattons garveri i Gävle. Bredvid honom satt direktör Bernhard Ivarsson, Kontrollhudar, Malmö och bredvid honom satt direktör Knut Åqvist från Oscaria skofabrik. På min vänstra sida hade jag direktör Harry Brunner, Örebro. Lestring satt vid bord M. [R5]

1956 Torsdag 9 februari kl 11:15 utbryter den tredje stora branden i läderfabrikens historia varvid huvudbyggnaden till största delen förstördes.

Foto: 35 Bilden är märkt L. Olsson [R3]

Bengt skriver om branden; Garveriets 70 meter långa byggnad började brinna vid 11-tiden och brann ned till grunden och tack vare branddörrarna spred sig icke elden till

andra byggnader. Det var -18 grader och nordlig vind. 75 brandmän bekämpade elden. Lestrings⁹⁰ pappa omkom och snickare Haraldsson skadades.

Branden började på norra gaveln i 3:dje våningen där lädret sprutmålades med kollodiumfärg. Sannolikt uppstod branden i fläktmotorn som var placerad i utsugningsröret från sprutmålningen⁹¹. Jag var kl. 11.15 på 3;dje våningens södra gavel och talade med vår färgmästare Rehn om ett färgprov på ovanläder för en kund då arbetaren Birger Östman kom springande och sa, att det brinner i fläkttrumman i sprutrummet på norra gavel där kollodiumfärgningen är. Rehn ringde kontorsväxeln och sa, "larma brandkåren". Vi alla rusade mot hisstornet och dess trappa Efter ett 10-tal meter såg jag eldens våldsamma framfart och jag vände om till förmanskontoret och ropade i snabbtelefonen att "elden är lös, alarmera brandkåren". Jag ropade till de arbetare som var sysselsatta på södra gaveln att det brinner, spring för livet till trappan. Lestrings pappa (Ander Carlsson) vände om för att hämta sitt fickur. Sedan såg vi honom inte mera. När brandkåren anlät och dragit slangar sa, kriminalkonstapel Wärnestål att han hört rop på hjälp från tredje våningen. Jag sa, att det är egendomligt, ty vi alla ha lämnat den våningen. Det sändes rökdykare dit upp för att söka efter Anders Carlsson. När branden närmade sig viadukten (Suckarnas bro) över Fabrikgatan sa, brandchefen Holmström till mig att vi bör riva viadukten och utrymma kontoret. Avgörandet är mitt. Jag bedömer att det är bättre att utrymma kontoret och förbereda rivning av viadukten. Jag avdelade c:a 10 arbetare att tömma kontoret och lastbilar rekvireras. När jag kommer till kontoret befinner sig Häradshövding Samuelsson, min mamma och Joan där. Utrymningen av kontoret börjar. Lådor anskaffas för böcker. Allt värdefullt bärs ut först. Telegrafverket personal monterar ned telefonerna och växeln. Inventarierna transporteras till vårt nybyggda garage norr om den brinnande byggnaden. Jag har inte ätit något sedan kl. 07.30. Vid 15-tiden dricker kamrer Gustaf Carlsson och jag kaffe i garaget som Joan har sänt upp till mig. Vid 15.30-tiden är elden stoppad vid södra gaveln och vi börjar transportera tillbaka kontorsmöbler etc. Kl. 16.00 är det presskonferens. Närvarande äro Hallands Dagblad, Hallands Posten, Hallands Nyheter, Ny Tid och brandchef Holmström, Gustaf Carlsson och jag. Jag lämnar en redogörelse för händelseförloppet. Vid 20-tiden är kontoret snyggt igen och personalen 17 man stark dricker kaffe och äter smörgåsar. Vid 21-tiden går jag och Lennart Lilja hem till mig för att äta en bit mat. Vid 22-tiden är jag och Lennart på garveriet. Eftersläckning pågår. Efter samtal med Lestring går jag hem vid 23-tiden.

Dagen efter branden tog jag med min stereokamera ett kort på den södra gaveln och en närbild på ett av fönstren där brandglaset hade smält. I den södra delen av den 70 meter långa byggnaden förekom anilinfärgning av lädret samt narvsättning. Under släckningsarbetet rann vattnet ut längs gaveln och frös till is som färgades i regnbågens alla färger av anilinpulvret.

Joan kunde från våra fönster vid Rådhusorget se de stora rökmolnen som drev över staden. Hon begav sig till garveriet kl. 11.45 och såg då att hela tredje våningen brann och moln av svart rök välde ut. Hon letade efter mig, men kunde inte finna mig. Hon

⁹⁰ Försäljningschef Ewert Lestrings

⁹¹ Enligt polisutredningen

såg Lennart Lilja på kontoret och gick upp till honom. Joan såg då mig på översta trappsteget och blev så glad har hon skrivit i sin dagbok.

Här följer Joan beskrivning. To-day has been a terrible day. The Tannery has burned and it is completely destroyed. I heard the fire alarm at 11.30 and immediately thought "It's the factory". – a feeling I have never had before. I watched at the window a few minutes and saw clouds of smoke and the same thought leapt going thru my head "it's burning". Bengt in the factory not in the office. I was up there at 11.45 and the whole third floor was burning – clouds of black smoke – the most awful sight I have ever seen. Looked for Bengt outside but no result. Finally saw Lennart in the office and went up to him. When I saw Bengt standing at the top of the stairs. I was so happy that I felt the whole thing could burn down. All he said was "This is the way it goes". The most awful thing is that Lestring's pappa didn't come out in time. They saw him in a window, heard cries for help". Such a terrible death. We removed everything from office but managed to save that and the other parts. They had no water in the beginning of course – typical for Falkenberg. Very cold -20 C the a.m.

De i branden uppkomna skadorna värderades av försäkringsbolagens brandingenjörer till följande:

Stora fabriksbyggnaden kr. 716,000 minus restvärdet kr. 40,000. Diverse reparationer å hisstorn, svärteri m.fl. till kr. 44,810.

Maskinerier kr. 677,612 minus restvärde kr. 49,500, hissmaskinerier kr. 44,800 minus restvärde kr. 17,200.

Transportredskap kr. 11,700. och fabrikater i huvudbyggnaden till kr. 690,335. Total ersättning kr. 2,078.577. [R5]

Se polisrapport, Bengt Nordströms redogörelse samt tidningsartikel i Ny tid och Hallands Dagblad från fredagen 10 februari 1956. [R3, R67] *Förutom dessa finns även artiklar i Hallandsposten, Hallands Nyheter, Sydsvenska Dagbladet, Göteborgs Posten och Svenska Dagbladet.* [Referens saknas]

1956 Lördag 11 februari. Styrelsesammanträde.

Styrelsen beslöt att den brunna delen av fabriken snarast möjligt skulle återuppföras. *Ytterligare artiklar om branden i Hallandsposten, Hallands Dagblad och Hallands Nyheter.* [R5, R12]

1956 Söndag 12 februari. *I en artikel i "Ny Tid" med rubriken "Arbetslöshet hotar i Falkenberg som följd av brandkatastrofen" skriver man att företaget undersöker att få till stånd provisorisk drift då en del maskiner belägna i gaveln åt Fabriksgatan inte ser ut att vara helt förstörda. Albin Gustavsson som är fackföreningens representant på fabriken och även är ledamot av drätselkammaren och ordförande i stadens arbetslöshetsnämnd uttalar sig i artikeln om olika möjliga beredskapsarbeten som kan utföras under det år som återuppbyggnaden av fabriken beräknas ta.* [Referens saknas]

1956 16 feb skriver Bengt ett brev till sin vän Chuck Raddatz där han beskriver vad som hänt. "... About 75 firemen were trying to stop the fire. We had 20° C. below which is